

STUDII ȘI CERCETĂRI
DE
ISTORIE VECHĂ ȘI ARHEOLOGIE

TOMUL 75 – 2024

1–4

SUMAR

EDITORIAL

SCIVA 75 5

STUDII

DRAGOȘ MĂNDESCU, Datări radiocarbon pentru necropola din prima epocă a fierului de la Ferigile (jud. Vâlcea)..... 7
ADRIANA GAȘPAR, Arheologie în suburbiile Timișoarei otomane (secolele XVI–XVII)..... 37
GHEORGHE ALEXANDRU NICULESCU, Certitudini și lucruri care nici măcar nu sunt neadevărate: persistența reprezentărilor naționaliste în cercetarea arheologică..... 77

NOTE ȘI DISCUȚII

CRISTIAN EDUARD ȘTEFAN, DRAGOȘ MĂNDESCU, IOAN-ANDI PIȚIGOI, DRAGOȘ-ALEXANDRU MIREA, Piese de metal preistorice recent descoperite în nord-vestul Munteniei (jud. Argeș) 113
ANCA-DIANA POPESCU, ALIN FRÎNCULEASA, Toporul de la Bordenii Mari (jud. Prahova) și câteva precizări de natură tehnologică..... 135
RADU BĂJENARU, TUDOR TURIAN, *VARIA METALURGICA* (IV). Despre un topor cu gaură de înmănușare transversală de tip estic din „România” 149
FLORINA PANAIT-BÎRZESCU, Piese de mobilier din marmură și calcar de la Histria (II). Suporturi cu decor zoomorf..... 159
ADRIAN BĂTRÎNA, Câteva observații pe marginea unor cercetări arheologice mai vechi și mai noi de la Mănăstirea Bistrița (jud. Neamț) 189

CRONICA VIEȚII ȘTIINȚIFICE

CONSTANTIN C. PETOLESCU, FLORIAN MATEI-POPESCU, Cronica epigrafică a României (XLIII, 2023) 229

SCIVA, tomul 75, nr. 1–4, București, 2024, p. 1–426

LIANA OȚA, Sesiunea anuală de comunicări științifice a Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan”	303
<i>TEZE DE DOCTORAT</i>	
IOAN FEDOR PASCU, Arheologia peisajului în spațiul Sighișoarei medievale	371
SILVIU ILIUȚĂ, Ciacova otomană în lumina cercetărilor arheologice.....	381
<i>IN MEMORIAM</i>	
Valentin Mircea Dumitrașcu (<i>Gabriel Vasile</i>).....	387
Virgil Mihailescu-Bîrliba (<i>Theodor Isvoranu</i>).....	399
Eugen Nicolae (<i>Adrian Ioniță</i>).....	403
<i>RECENZII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE</i>	
Ádám Bollók, <i>A Century of Gold. The Rise and Glory of the Avar Khaganate in the Carpathian Basin</i> , Hereditas Archaeologicae Hungariae, Archaeolingua, Budapesta, 2021, 166 p. (<i>Erwin Gáll</i>)	405
Gheorghe Matei, Elena Rența, <i>Necropola medievală timpurie de la Platonești, județul Ialomița (sec. VIII–X)</i> , Muzeul Județean Ialomița. Seria Situri arheologice VIII, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2023, 282 p. text, 55 pl., 102 fig. (<i>Oana Damian</i>).....	411
Ion Ursu, <i>Populațiile turanice din spațiul est-carpatic în secolele X–XIV</i> (Seria Istorie și Documente Necunoscute, Monografii 7), Editura Pontos, Chișinău, 2022, 390 p.; 257 p. text; 28 tab.; 8 diagrame și grafice; 68 fig. (<i>Adrian Ioniță</i>).....	414
<i>ABREVIERI</i>	423

ÉTUDES ET RECHERCHES
D'HISTOIRE ANCIENNE
ET D'ARCHÉOLOGIE

TOME 75 – 2024

1–4

SOMMAIRE

ÉDITORIAL

SCIVA 75	5
----------------	---

ÉTUDES

DRAGOȘ MĂNDESCU, Radiocarbon datings for the Early Iron Age necropolis from Ferigile (Vâlcea County).....	7
ADRIANA GAȘPAR, Archaeology in the suburbs of Ottoman Timișoara (16 th – 17 th centuries)	37
GHEORGHE ALEXANDRU NICULESCU, Certitudes and things that are not even false: the persistence of nationalist representations in archaeological research	77

NOTES ET DISCUSSIONS

CRISTIAN EDUARD ȘTEFAN, DRAGOȘ MĂNDESCU, IOAN-ANDI PIȚIGOI, DRAGOȘ-ALEXANDRU MIREA, Prehistoric metal artefacts recently discovered in North-Western Wallachia (Argeș County).....	113
ANCA-DIANA POPESCU, ALIN FRÎNCULEASA, The shaft-hole axe from Bordenii Mari (Prahova County) and some technological details	135
RADU BĂJENARU, TUDOR TURIAN, <i>VARIA METALURGICA</i> (IV). A shaft-hole axe of eastern type found in “Romania”.....	149
FLORINA PANAIT-BÎRZESCU, Marble and limestone furniture from Histria (II). Supports with zoomorphic decoration.....	159
ADRIAN BĂTRÎNA, Observations on older and newer research from Bistrița monastery (Neamț County).....	189

CHRONIQUE DE LA VIE SCIENTIFIQUE

CONSTANTIN C. PETOLESCU, FLORIAN MATEI-POPESCU, Chronique épigraphique de la Roumanie (XLIII, 2023).....	229
--	-----

SCIVA, tomul 75, nr. 1–4, București, 2024, p. 1–426

LIANA OȚA, Session annuelle de communications scientifiques de l'Institut d'Archéologie « Vasile Pârvan »	303
<i>THÈSES DE DOCTORAT</i>	
IOAN FEDOR PASCU, Landscape archaeology in medieval Sighișoara.....	371
SILVIU ILIUȚĂ, Ottoman Ciacova in the light of archaeological research	381
<i>IN MEMORIAM</i>	
Valentin Mircea Dumitrașcu (<i>Gabriel Vasile</i>).....	387
Virgil Mihailescu-Bîrliba (<i>Theodor Isvoranu</i>).....	399
Eugen Nicolae (<i>Adrian Ioniță</i>).....	403
<i>COMPTE RENDUS ET NOTES BIBLIOGRAPHIQUES</i>	
Ádám Bollók, <i>A Century of Gold. The Rise and Glory of the Avar Khaganate in the Carpathian Basin</i> , Hereditas Archaeologicae Hungariae, Archaeolingua, Budapest, 2021, 166 p. (<i>Erwin Gáll</i>)	405
Gheorghe Matei, Elena Rența, <i>Necropola medievală timpurie de la Platonești, județul Ialomița (sec. VIII–X)</i> , Muzeul Județean Ialomița. Seria Situri arheologice VIII, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2023, 282 p. text, 55 pl., 102 fig. (<i>Oana Damian</i>).....	411
Ion Ursu, <i>Populațiile turanice din spațiul est-carpatic în secolele X–XIV</i> (Seria Istorie și Documente Necunoscute, Monografii 7), Editura Pontos, Chișinău, 2022, 390 p.; 257 p. text; 28 tab.; 8 diagrame și grafice; 68 fig. (<i>Adrian Ioniță</i>).....	414
<i>ABRÉVIATIONS</i>	423

SESIUNEA ANUALĂ DE COMUNICĂRI ȘTIINȚIFICE A INSTITUTULUI DE ARHEOLOGIE „VASILE PÂRVAN”

În anul 2024, sesiunea anuală de comunicări științifice „Metodă, teorie și practică în arheologia contemporană” a revenit la perioada sa deja tradițională de desfășurare, mai precis ultimele zile ale lunii martie (27–29 martie). Manifestarea a fost organizată de Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” în colaborare cu Biblioteca Academiei Române – Cabinetul Numismatic și Muzeul Municipiului București. Tematica foarte variată a atras an de an interesul specialiștilor, fapt dovedit de numărul comunicărilor – 122 (dintre care au fost susținute 117)¹, grupate în 32 de secțiuni (una plenară, una de generalități, 12 de pre- și protoistorie, opt referitoare la epocile greacă și romană și zece dedicate epocii migrațiilor și Evului Mediu). La fel ca anul trecut, lucrările sesiunii s-au desfășurat concomitent, în patru spații: amfiteatrul „Ion Heliade Rădulescu” al Bibliotecii Academiei Române, sala de expoziții a Cabinetului Numismatic al Academiei Române și Casa Filipescu-Cesianu și Casa Severeanu ale Muzeului Municipiului București. Autorii comunicărilor au fost nu numai din țară (din Alba Iulia, Alexandria, Arad, Baia Mare, București, Buzău, Caransebeș, Călărași, Cluj-Napoca, Constanța, Deva, Galați, Iași, Oltenița, Piatra Neamț, Pitești, Ploiești, Satu Mare, Sfântu Gheorghe, Sibiu, Sighișoara, Slobozia, Suceava, Târgoviște, Târgu Mureș, Târgu Neamț, Timișoara, Tulcea, Turda), ci și din Austria (Viena), Franța (Paris), Germania (Berlin, Frankfurt/Main), Italia (Ferrara), Marea Britanie (Edinburgh, Sheffield), Polonia (Poznań, Varșovia), Republica Moldova (Chișinău), Statele Unite ale Americii (Athens GA, Austin TX, Superior WI), Țările de Jos (Leiden) și Ungaria (Budapesta, Debrecen).

Abordările problemelor referitoare la demersul arheologic, devenite constante în cadrul sesiunilor anuale de comunicări științifice organizate de Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, nu au lipsit nici la sesiunea din acest an, când a fost pus cu mult curaj în discuție un subiect delicat – acela al relațiilor dintre cercetători, care influențează nu doar în sens pozitiv, ci, din păcate, uneori și negativ demersul de dobândire a cunoașterii arheologice. Deveniți deja de mulți ani colaboratori constanți ai arheologilor, specialiștii de la Laboratorul RoAMS al IFIN-HH și-au sintetizat anul acesta rezultatele și învățămintele experienței de peste zece ani de datare radiocarbon a materialului osteologic, în încercarea, extrem de utilă și binevenită, de a îmbunătăți interacțiunea cu disciplina arheologiei.

¹ Rezumatele comunicărilor înscrise în program, dar care nu au fost susținute, au titlurile încadrate între paranteze drepte.

Spectrul tematic adus în discuție de cele 43 de comunicări de pre- și protoistorie (dintre care au fost susținute 40) a fost, și anul acesta, unul extrem de variat, nu numai în sensul cronologic, acoperind practic toate epocile, ci și ca subiecte abordate. Indiferent că a avut în vedere fie un anumit sit, o așezare, cetate sau necropolă (Pietrele², Gumelnița, Cuina Turcului, Hoisești – *La Curmătură*, Hărău – *Pe Șag*, Homorod – *Pe Poduri*, Sălnița, Sâncrai, Saharna – *La Revechin și Țiglău*, Climăuții de Jos – *Pe Holm*, Horodca Mică, Vânători – *La Jolică*, Ferigile, Trestieni, Popești, Pietroasa Mică – *Gruiu Dării*, Cârlomanești, Grădiștea de Munte, Lunca – *Piatra Roșie*, Cugir), fie o micro-zonă (valea Bistriței, a râului Ialpug, bazinul superior al Prutului, bazinul Nistrului de mijloc, cel al râului Ciorna) sau macro-zonă (spațiul est-carpatic), niciuna dintre comunicări nu s-a mulțumit să fie doar o simplă prezentare a unor date obținute în urma săpăturilor. Și anul acesta, comunicările au ilustrat pe deplin permanenta încercare de a transforma acumularea de date din teren într-un demers complex, cu valențe de înțelegere și integrare a multiplelor relații – cu peisajul, cu resursele economice, cu așezările învecinate, dintre oamenii care locuiau sau se îngropau într-un anumit loc. Discuția asupra anumitor piese (precum industria materiilor dure animale, piesele litice arse, „pietrele de șlefuit ceramica”, statuetele antropomorfe din cultura Starčevo–Criș, cele șapte topoare de metal recent descoperite în jud. Hunedoara, fibulele de tip Beltz J sau cele de schemă „tracică”, cana-*modiolus* cu reprezentări figurative), metode de producere a ceramicii (folosirea ceramicii pisate ca ingredient) și a pieselor de metal (tiparele din piatră pentru turnarea pieselor de cupru sau bronz) sau de construcție a zidurilor cetăților dacice a depășit, la rândul ei, simpla descriere sau încadrare tipologică, devenind o modalitate de a investiga folosirea sau transferul de cunoștințe tehnologice, semnificația de modă sau simbolică. Studiile de arheobotanică sau de arheozoologie, dedicate unui anumit sit (Luncavița – *Cetățuia*, Alexandria – *Limonagiul*, Hurezani) sau unei micro-zone (valea Mostiștei) au devenit demersuri din ce în ce mai frecvente, prilejuri de analiză a modului de folosire a anumitor resurse naturale sau animale și de definire a caracteristicilor paleoeconomiei unei comunități sau culturi.

Numărul comunicărilor care au abordat tematici referitoare la epoca greacă și epoca romană, atât în Imperiu, cât și în *Barbaricum*, a crescut în raport cu anii trecuți – 35 (dintre care au fost susținute 34). Pe lângă creșterea numărului comunicărilor, trebuie subliniat un alt aspect, la fel de important, acela al numărului mare de situri analizate și al diversității aspectelor supuse analizei: Histria (cu prezentări despre piese – ceramica atică cu figuri negre, suporturile de masă cu decor animalier, monedele de argint emise în perioada elenistică, opaițele din Sectorul *Sud*, platoul ceramic cu reprezentări antropomorfe din Sectorul *Basilica cu criptă* sau lotul de piese descoperite în anii 1927–1960 aflat în depozitele Muzeului Național de Antichități; rezultate ale cercetărilor din anumite sectoare – *Poarta Mare* – *Turnul*

² *Pietrele at the Lower Danube. The Copper Age Tell Settlement* – Svend Hansen (DAI Berlin), Meda Toderaș, Radu Băjenaru (IAB), Jürgen Wunderlich (Institut für Physische Geographie, Goethe-Universität, Frankfurt am Main).

Mare sau *Platou*), Tomis (cu discuții asupra staterilor de aur de tip Lysimach, a marmurelor colorate din Edificiul roman cu mozaic sau a mormintelor din epoca romană timpurie recent descoperite în urma unor săpături de salvare), Medgidia (amforele de tip Erythrea), Tropaeum Traiani (prezentarea rezultatelor din sectoarele A și C în campania 2023), Troesmis (discuția asupra rezultatelor prospecțiunilor geofizice și geoarheologice), Dinogetia (ceramica romană de servit), Tibiscum (un studiu statistic asupra ceramicii și o discuție asupra unui fragment de diplomă militară nou descoperit), Apulum (un lot de material tegular ștampilat din castrul legiunii XIII Gemina), Napoca (*terra sigillata* de import), Sutor (cercetările din zona porții de nord), Cumidava (rezultatele noilor investigații magnetometrice), Albota (cercetarea magnetometrică și arheologică a valului de pământ), Iasos (opaițele decorate cu gladiatori din groapa votivă B). Chiar dacă nu au avut un context clar de descoperire, cele două fragmente dintr-un sarcofag egiptean, păstrate în colecțiile Muzeului Național de Antichități și ale Muzeului Patriarhiei din Alexandria și setul de brățări de aur din perioada romană târzie, aflat actualmente în colecțiile Muzeului Național de Istorie a României, au fost supuse unei minuțioase analize epigrafice și tipologice, prilej de reflecție asupra stilurilor, tehnologiilor și mentalităților. Analizele epigrafice asupra unei inscripții din teritoriul orașului Singidunum și a stâlpilor miliari de la Dunărea de Jos și numismatice asupra unui tezaur de denari romani republicani de la Săseni pe Vale au adus date cu implicații semnificative asupra fenomenului economic al pătrunderii monedei romane în mediul dacic și al istoriei provinciilor romane. Corelarea descoperirilor arheologice cu datele oferite de sursele scrise a constituit un prilej de pasionante dezbateri asupra distrugerii zonei sacre de la Histria sau asupra localizării bastarnilor. Cele patru comunicări tratând subiecte referitoare la epoca romană în *Barbaricum* (așezările culturii Przeworsk din nord-vestul României, rezultatele săpăturilor pe coridorul Variantei ocolitoare Arad nord-est, datarea necropolei de la Petrești și discuția asupra tipurilor de descoperiri din sudul Moldovei și nord-estul Munteniei) au constituit tot atâtea prilejuri de discuție, nu numai asupra caracteristicilor unui anumit tip de descoperiri, ci și asupra evoluției unei micro-zone și, nu în ultimul rând, asupra învățămintelor deja consacratei implicări a arheologiei în marile proiecte economice și logistice actuale.

Numărul comunicărilor cu teme legate de perioada migrațiilor sau a Evului Mediu aproape că l-a egalat pe cel al comunicărilor de pre- și protoistorie – 42 (dintre care au fost susținute 41). Subiectele alese pentru comunicări reflectă nu numai varietatea tipurilor de vestigii, ci și a metodelor de analiză. Datele noi aduse de, uneori, foarte îndelungatele cercetări asupra așezărilor medievale (Oltina – *Capul dealului*, Igrăș – așezarea anterioară abației cisterciene și Cernica), cetăților (Chilia, Făgăraș, Deva, Saschiz, Sighișoara, Ineu), centrelor urbane (Caransebeș, Curtea Domnească din Târgoviște, Câmpulung Muscel, București – curtea Palatului Nifon, Centrul istoric și zona pe care a fost construit Hotelul Caracaș/Victoria), monumentelor de cult (Mănăstirea Arbore, biserica din Dochia – *Vălenii Doamnei*, Biserica Reformată din Turda, sediul Mitropoliei Brăilei din Vărsătura, biserica

„Sfântul Atanasie” de la Niculițel, necropola Bisericii Evanghelice din Ighișu Nou) și valurilor de pământ (Valurile lui Traian din Basarabia) și de piatră (valul din Dobrogea) sunt o dovadă a perseverenței, răbdării și efortului arheologilor, depus adeseori în condiții grele și sub presiunea timpului nu întotdeauna generos, mai ales în cazul siturilor suprapuse de locuiri contemporane. Pe lângă metode de analiză interdisciplinară deja tradiționale, precum analiza antropologică (cu exemplul mormintelor turanice de la Săveni – *La Movile* și Valea Mare, al necropolei din secolele XIV–XV de la Buftea – *La Cârna/Mănești*, al necropolei medievale de la Alexandria, al cimitirului din perioada modernă de la Iepurești) și datările ¹⁴C (folosite pentru a rafina cronologia nu numai a unor situri, precum biserica fortificată de la Cislădie, cetatea Saschiz sau complexe de locuire din zona București și complexe funerare de incinerare de la Păuca – *Biserica Ungurească*, ci și a unei întregi perioade), noi metode încep să fie folosite tot mai des, fie aplicate pe un exemplu singular (un mormânt din secolul al X-lea de la Cluj-Napoca – *Strada Plugarilor*), fie pe grupuri de morminte (studiul asupra dietei și mobilității a 36 de indivizi din morminte de la *Noviodunum*–Isaccea, de la sfârșitul secolului al XI-lea și mijlocul secolului al XIII-lea), fie pe cimitire (analiza arheologică pluridisciplinară asupra necropolei musulmane încadrate în secolele XVIII–XIX de la Constanța). Nu numai analiza mormintelor beneficiază de acest efort inovator, ci și aceea a unor obiecte, dovadă fiind analiza compozițională a fragmentelor de vitralii medievale din Transilvania. Fenomene economice, precum baterea de monede (cu exemplul plăcii de plumb folosite pentru încercarea tiparelor monetare otomane, găsită la Timișoara, al descoperirilor monetare ale Imperiului Trapezuntului din cursul secolelor XIII–XV, al talerilor din tezaurul de la Cosâmbești), tehnologice, precum producția de ceramică (cu exemplul de caz al ceramicii otomane din Banat și Crișana) și de bijuterii (unealta descoperită lângă satul Buzduganii de Jos) sau de modă (inelele din cimitirele medievale de la Buftea – *La Cârna/Mănești*) au depășit, la rândul lor, simplele prezentări, transformându-se în investigații ample asupra relațiilor de schimb, sociale și de putere din anumite zone. Un exemplu, din păcate nu foarte fericit, acela al restaurării incintei I a Cetății Deva, a adus din nou în discuție coordonatele relației dintre arheologul care a cercetat un anumit monument și proiectantul care și-a asumat reconstruirea lui, fără a ține cont de avizul specialistului.

Sesiunea „Metodă, teorie și practică” s-a constituit, astfel, nu numai într-un eveniment științific de amploare, ci și într-o adevărată radiografie a modului în care se gândește și se practică arheologia astăzi și, deloc în ultimul rând, se implică activ în societate.

Liana Oța*

* Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București; e-mail: loredanaota@yahoo.com.

REZUMATE

Probleme de interes general

Relațiile dintre cercetători și progresul cunoașterii arheologice – Gheorghe Alexandru Niculescu (IAB)

Calitatea cercetării este frecvent văzută ca rezultat al unor calități individuale, fără legătură cu felul în care cercetătorii interacționează cu colegii lor și cu ce scriu ei, deși, fără aceste interacțiuni, cercetarea este imposibilă. Opinia dominantă la noi, exprimată în texte normative de inspirație deontologică, este că relațiile dintre cercetători sunt relevante doar în situații limită, de exemplu, atunci când se comit infracțiuni precum plagiatul. Diferențele dintre colectivele de cercetare, vizibile în calitatea rezultatelor, nu țin însă doar de aptitudinile cercetătorilor, ci și de atitudinile lor față de colegii apropiați, cu care se află în contact stabil, și față de cei îndepărtați, care le sunt cunoscuți doar prin ceea ce au scris.

Datarea radiocarbon a materialului osteologic. Zece ani de experiență la Laboratorul RoAMS – Corina Anca Simion, Oana Gâza, Gabriela Odilia Sava, Mirela Claudia Mihon, Andreea Dima (IFIN-HH), Oana Daniela Calancea (IFIN-HH/doctorand IAB), Cristian Dumitru Mănăilescu, Alexandru Răzvan Petre, Maria Valentina Ilie, Doru Gheorghe Păceșilă (IFIN-HH)

Laboratorul RoAMS din Departamentul de Fizică Nucleară Aplicată de la IFIN-HH Măgurele are o experiență de peste zece ani de datare radiocarbon (^{14}C) a materialului osteologic, peste 90% dintre probe provenind de pe întreg teritoriul României. Numărul din ce în ce mai mare de solicitări de datare, aproape 900 de probe pentru anul 2024, dintre care majoritatea oase, reprezintă o provocare continuă. Limitările privind obținerea unui rezultat de încredere sunt date de starea de conservare și cantitatea de material databil, pe de o parte, dar și de performanțele tehnice ale principalelor echipamente, sistemul de grafitizare și acceleratorul de particule, pe de altă parte. Interacțiunea cu arheologul devine importantă pentru a optimiza atât ritmul de furnizare a datelor radiocarbon, cât, mai ales, pentru a găsi soluții în cazul oaselor, care devin problematice din punct de vedere al procesului de datare. Identificarea aspectelor tari și a celor slabe și alinierea lor la ultimele cerințe pe plan internațional fac parte din strategia managerială, laboratorul fiind recunoscut drept laborator care lucrează în regim de asigurare a calității pe plan național, dar și pe plan internațional, fiind vizat de organizația Radiocarbon care reglementează aceste analize. Rezultatele preliminarilor ale ultimului exercițiu de intercomparare radiocarbon GIRI, dar și unele aspecte-cheie care merită a fi cunoscute de către arheolog, anterior selecției lotului de probe, au fost, de asemenea, prezentate.

Arheologia epocii pre- și protoistorice

Mobilitatea populațiilor de vânători-culegători în Paleolitic pe valea Bistriței – Marin Cârciumar, Florin-Ionuț Lupu, Marian Leu (MEOTP Târgoviște), Adrian Nicolae (HotNews Media Company), Emilia Elena Colan (Colegiul Național „Constantin Carabella” din Târgoviște)

Valea Bistriței este, cu certitudine, regiunea cea mai intens locuită din România în Paleoliticul superior. Pe lângă abundența așezărilor, este important inventarul din fiecare zonă, varietatea sa și impactul cultural. La Piatra-Neamț – *Poiana Cireșului* s-au descoperit cele mai multe obiecte simbolice și de artă mobilieră din întreg Paleoliticul românesc, iar în așezarea de la Piatra-Neamț 1, într-un nivel Epigravetian, s-a descoperit singura statueta din gresie de tip Venus din România. Densitatea și calitatea culturală a siturilor presupun și o dinamică deosebită a grupurilor de vânători-culegători de-a lungul acestei văi. Datările ^{14}C și, în parte, studiul faunei fosile au permis câteva prime considerații asupra mobilității comunităților care s-au succedat în ultimii 40 000 de ani, cu o remarcabilă constanță în tot acest timp.

Folosirea pieselor litice arse în studierea focului în Paleolitic: o perspectivă monodisciplinară – Adrian Doboș, Alexandru Ciornei (IAB), Wei Chu (U Leiden), Cristina Cordoș (IAI)

Controlul asupra focului a reprezentat un element-cheie în evoluția omului de-a lungul Pleistocenului. Cunoștințele despre foc rămân însă fragmentare, în principal ca urmare a factorilor postdepoziționali, care afectează siturile paleolitice.

Această contribuție prezintă rezultatele unui proiect de arheologie experimentală, în care piesele litice arse au fost folosite ca sursă de informații pentru focurile care le-au afectat. Mai precis, autorii au studiat schimbările fizice care apar la diferite temperaturi și durata arderilor și au identificat modificări specifice, care pot fi corelate cu particularitățile focurilor.

Au fost folosite silicolite, cu aceleași proprietăți cu ale celor din care au fost cioplite uneltele paleolitice și s-a reprodus expunerea la diferite temperaturi și intervale de timp. Au fost examinate și cuantificate schimbările de culoare, suprafață și densitate și s-a descoperit că unele modificări sunt legate de temperaturi mari, iar altele de temperaturi joase. Rezultatele au fost folosite pentru materialul litic ars, din două situri paleolitice, Românești – *Dumbrăvița* și Bistricioara – *Lutărie 3*, cu niveluri care acoperă intervalul proto-Aurignacian – Epigravetian.

Rezultatele indică zone de combustie intensă în nivelul proto-Aurignacian de la Românești; acestea au putut fi identificate, desigur, doar prin analizarea materialului litic ars, deoarece resturile de cărbune și cenușa nu s-au păstrat. La Bistricioara – *Lutărie 3*, în ciuda conservării unor vetre, folosirea focului nu a fost la fel de intensă ca în situl de la Românești.

Cercetarea a fost finanțată prin Grantul UEFISCDI TE 99/2022.

Cronologia absolută a adăpostului sub stâncă de la Cuina Turcului, jud. Mehedinți – Adina Boroneanț (IAB), Corina Anca Simion, Oana Daniela Calancea, Cristian Dumitru Mănăilescu, Alexandru Răzvan Petre, Maria Valentina Ilie (IFIN-HH), Clive Bonsall (U Edinburgh)

Cuina Turcului (jud. Mehedinți) este unul dintre siturile arheologice cercetate cu ocazia construcției barajului și hidrocentralei de la Porțile de Fier I, fiind apoi acoperit de apele Dunării. Cronologia relativă a sitului, bazată pe elemente de stratigrafie și tipologie litică și ceramică, indică locuiri din perioada mezoliticului mijlociu (două niveluri), neoliticului timpuriu (trei niveluri, cultura Starčevo–Criș), bronzului timpuriu (cultura Coțofeni), Hallstatt-ului timpuriu și, sporadic, epocilor Latène, romane târzii, medievale timpurii și târzii. Subiectul prezentării l-a constituit o serie recentă de date ^{14}C , cu referire la locuirile pre- și protoistorice.

Industria materiilor dure animale din nivelurile mezolitice și neolitice de la Cuina Turcului, jud. Mehedinți – Monica Mărgărit (U „Valahia” Târgoviște), Adina Boroneanț (IAB), Clive Bonsall (U Edinburgh)

Autorii și-au propus să analizeze piesele confecționate din materii dure animale, provenind din nivelurile atribuite mezoliticului timpuriu și neoliticului timpuriu din cadrul așezării de la Cuina Turcului (jud. Mehedinți), acestea fiind comparate din perspectiva contextului, tipologiei, tehnologiei și uzurii. Pentru mezolitic, la nivelul materiilor prime, a fost exploatat, în special, osul și, într-o mai mică măsură, cornul, în timp ce dintele și cochilia au fost folosite exclusiv pentru confecționarea podoabelor. Acestei etape cronologice îi sunt specifice artefactele confecționate din os și corn, incizate cu motive geometrice complexe, compuse în special din combinații de linii duble. Se adaugă un set însemnat de podoabe din cochilii perforate de *Lithoglyphus*, *Tritia*, *Theodoxus danubialis*, *Antalis sp.*, dinți perforați de *Cervus elaphus*, *Sus scrofa*, *Canis familiaris* sau *Castor fiber*, din os și corn etc. Pentru restul ansamblului, este caracteristică o fragmentaritate ridicată, care nu permite, în numeroase cazuri, stabilirea categoriei tipologice, dar oferă informații de natură tehnologică. Aparent, predomină vârfurile confecționate din os pe suport plat, cu un fasonaj riguros al laturilor, care a eliminat mare parte din urmele etapei de debitaj. Au putut fi identificate totuși urme ale procedeelor de percuție și *rainurage*. În neolitic, sunt utilizate aceleași patru tipuri de materii prime. Cele mai numeroase sunt vârfurile din os, confecționate printr-o metodă de bipartiție specifică neoliticului timpuriu – abraziunea bifacială sau prin *quadri*-partiție, care a implicat o combinație între *rainurage* și percuție indirectă. Moda podoabelor continuă și în neolitic, chiar dacă numărul lor se restrânge. Se folosesc în continuare cochiliile de *Lithoglyphus sp.*, *Theodoxus danubialis* sau *Antalis sp.*, dar apar și cele de *Columbella sp.* O altă noutate, la nivelul podoabelor, o constituie micile mărgelile cilindrice din os, care vor deveni o prezență constantă de-a lungul neoliticului. În schimb, dispar piesele decorate cu motive geometrice.

Considerații privind plastica antropomorfă starčeiană din nord-vestul României – Cristian Virag (MJ Satu Mare)

Neolitizarea zonei avută în vedere se produce la nivelul culturii Starčevo–Criș IIIB–IVA, realizându-se, prin pătrunderea în zona Careiului, a purtătorilor culturii Criș dinspre Sălaj, prin Valea Beretăului, Valea Ierului și, poate, prin culoarul Crasnei. Cele mai importante descoperiri de tip Starčevo–Criș provin din siturile arheologice Tășnad – *Sere*, Homorodu de Sus – *Ograda Borzului* și Călinești Oaș – *Dâmbul Sfântei Mării*.

Un rol deosebit în privința evaluării sistemelor religioase este deținut de descoperirile de statuete antropomorfe și zoomorfe, altărașe, pintadere etc., considerate ca fiind manifestări ale unui cult legat de pământ, ca dătător de viață, fapt firesc, având în vedere caracterul pregnant agricol al comunităților neolitice. În general, pentru această perioadă sunt caracteristice statuetele feminine la care s-au redat, cu precădere, atributele fizionomice: sâni, șolduri proeminente, care marchează feminitatea, dar și fecunditatea (un număr impresionant de astfel de statuete a fost descoperit la Tășnad – *Sere* și Homorodu de Sus – *Ograda Borzului*).

De la Tășnad – *Sere* provin 105 idoli antropomorfi, majoritatea fragmentari, încadrabili tipurilor steatopigic, prismatic și cilindric.

[*Cultura Precucuteni în Muntenia: noi repere spațiale și temporale* – Daniel Garvăn (MJ Buzău), Alin Frînculeasa (MJIA Prahova)]

Relațiile dintre comunitățile Precucuteni și cele Gumelnița/Stoicani–Aldeni au constituit teme de discuție între arheologi, din momentul definirii acestor grupe culturale. Legăturile dintre acestea s-au stabilit pe baza unui număr mic de elemente (în special fragmente ceramice), insuficiente pentru dezvoltarea unei discuții mai largi, ceea ce a condus la stagnarea și perpetuarea concluziilor, fie ele chiar și preliminare, enunțate de la mijlocul secolului al XX-lea. Săpăturile arheologice din ultimii ani, din nord-estul Munteniei și sudul Moldovei, au scos în evidență existența unor așezări Precucuteni dincolo de arealul cunoscut, fiind surprins raportul stratigrafic dintre acestea și așezările Gumelnița, dar și raportul cronologic cu așezările atribuite aspectului cultural Stoicani–Aldeni. Alte descoperiri din același spațiu geografic provin în urma unor cercetări de suprafață sau din reevaluarea unor loturi mai vechi de materiale arheologice, aflate în depozitele unor instituții. De asemenea, au fost semnalate materiale precucuteniene („importuri”) în așezări din sudul Munteniei. Prin urmare, spre sfârșitul primei jumătăți a mileniului V a.Chr., noile descoperiri, adăugate celor deja cunoscute, încep să nuanțeze noi sau vechi realități arheologice. Dinamica acestor descoperiri indică limitele arealului ocupat de comunitățile precucuteniene în etapa de maximă expansiune, dar și căile de pătrundere și relaționare cu mediul cultural nord-dunărean. Elementele de cronologie relativă și absolută contribuie la plasarea în timp a acestor comunități, dar și la identificarea unor contacte cu populațiile locale și din zonele învecinate.

Gumelnița: de la Neolitic la Paleolitic (2017–2023) – Cătălin Lazăr (DAS-ICUB), Adrian Bălășescu (IAB), Theodor Zavalaș (Direcția de Cultură Oltenița), Dan Pîrvulescu (MMB), Valentin Parnic (MDJ Călărași), Vasile Opriș (DAS-ICUB/MMB), Theodor Ignat (MMB), Cristina Covătaru, Bogdan Manea (DAS-ICUB), Valentin Radu (DAS-ICUB/MNIR), Carol Căpiță (DAS-ICUB/FIB), Mihaela Golea, Gabriel Vasile (IAB), Andreea Toma, Adrian Șerbănescu, Gabriel Popescu (DAS-ICUB), Mihai Florea, Constantin Haită, Mădălina Dimache (MNIR), Cristian Roth (DAS-ICUB), Adelina-Elena Darie, Vlad Ioan Bîndea (MMB), Alfred Vespremeanu-Stroe (DAS-ICUB/FG București), Ana García-Vázquez, Petra Coman, Aurélien Tafani, Marian Voicu (DAS-ICUB), Silviu Cristache, Olga Androne, Cosmin Moise (Direcția de Cultură Oltenița), Laurențiu Țuțuianu (DAS-ICUB/FG București), Mihaela Iacob (masterand FIB/DAS-ICUB), George Gănescu (DAS-ICUB)

Așezarea de tip *tell* de la Măgura Gumelnița este reprezentativă pentru civilizația eneolitică Kodjadermen–Gumelnița–Karanovo VI (KGK VI) și se distinge ca fiind, probabil, cea mai mare de acest fel din nordul Dunării. Importanța sa istorică și culturală este legată de începuturile disciplinei arheologice în România, primele cercetări de teren sistematice, efectuate de către Vladimir Dumitrescu, datând din anul 1925. Aceste analize timpurii au contribuit esențial la definirea culturii Gumelnița, a cărei complexitate și diversitate au fost evidențiate prin descoperiri spectaculoase de-a lungul a nouă decenii de investigații. Situl este cunoscut, în special, pentru așezarea sa de tip *tell*, dar în proximitate există și alte situri aparținând altor perioade, întinse de la Neolitic la Epoca Bronzului și, mai nou, începând din anul 2022, Paleoliticului.

În ciuda bogăției artefactelor și a complexității sitului, lucrările scrise despre Gumelnița sunt relativ puține. În acest context, în anul 2017, a fost reluată cercetarea sitului printr-un proiect interdisciplinar, condus de un consorțiu interinstituțional, cu participarea specialiștilor din mai multe instituții românești. Scopul acestui demers a fost evaluarea potențialului arheologic prin sondaje de teren, foraje, prospecțiuni geofizice și colectarea de probe pentru analize de laborator, în vederea reconstituirii caracteristicilor paleoambientale și antropice care au modelat habitatul preistoric.

Cercetările de teren, desfășurate în anii 2017–2023, au condus la o serie de rezultate spectaculoase, iar lucrarea a avut ca scop prezentarea lor. Au fost luate în considerare rezultatele de teren (UAV, ERT, GPR etc.), dar și cele de laborator ($\delta^{13}\text{C}$, $\delta^{15}\text{N}$, $\delta^{18}\text{O}$, $^{87}\text{Sr}/^{86}\text{Sr}$ etc.), care oferă perspective noi privind originea, mobilitatea și stilul de viață al comunităților KGK VI.

Comunicarea și-a propus să onoreze memoria distinsei doamne Silvia Marinescu-Bîlcu (1935–2023), eminentă figură în domeniul arheologiei românești, care a servit drept mentor și consilier științific pentru echipa de cercetare de la Gumelnița.

Peștele și pescuitul. Gestionarea resurselor acvatice de către comunitatea de la Luncavița, punctul Cetățuia (cultura Gumelnița) – Valentin Radu (DAS-ICUB/MNIR), Cristian Micu, Florian Mihail (ICEM-GS)

Recent, au fost publicate date stratigrafice și de încadrare cronologică ale ultimelor niveluri atribuite culturii Gumelnița din așezarea de tip *tell* de la Luncavița,

punctul *Cetățuia*. Beneficiind de aceste informații, autorii s-au concentrat pe analiza resturilor de pește, fără a omite pe cele ale altor animale legate de mediul acvatic (moluște și reptile). Au fost studiate, în special, resturile prelevate din suprafețele considerate ca fiind zone de deșeurii menajere. Această selecție, bazată pe o încadrare sigură din punct de vedere stratigrafic, dar și cronologic, a permis realizarea, pe lângă comparații, a unei imagini de ansamblu a consumului de pește din perioada de sfârșit de locuire a sitului. Astfel, speciile identificate sunt prezente în Dunăre și zonele inundabile – sturioni, crap, somn, știucă și șalău, plătică, avat, lin, babușcă și roșioară. Pescuitul se realiza pe Dunăre și brațele sale, mai ales în perioada estivală. O parte din pește era adus întreg și preparat pentru consum. Cantitățile approximate pentru zonele cercetate sunt de circa cinci tone, aportul somnului fiind majoritar. Exploatarea resurselor acvatice reprezenta pentru locuitorii de la Luncavița – *Cetățuia* o activitate importantă, care oferea, cel puțin pentru perioada estivală, o sursă de proteină complementară celor obținute din vânat sau prin creșterea animalelor.

Prezentarea a fost realizată în cadrul misiunii CNRS « Archéologie du Delta du Danube », via International Research Project (IRP) GOCHE.

Alexandria – punctul Limonagiul. Noi date despre paleoeconomia culturii Gumelnița (faza A1) – David-Alexandru Baci (doctorand IAB), Pavel Mirea, Ion Torcică (MJ Teleorman), Adrian Bălășescu (IAB)

Materialul arheozoologic cercetat provine din săpăturile realizate în situl eneolitic (cultura Gumelnița, faza A1) din așezarea de la Alexandria, punctul *Limonagiul* (jud. Teleorman). Fauna a fost recoltată cu ocazia cercetărilor arheologice desfășurate încă din anul 2019, acest studiu fiind unul important, deoarece aduce elemente inedite despre locuirea din perioada eneoliticului timpuriu în zona bazinului râului Vedea.

Eșantionul studiat este relativ bine reprezentat din punct de vedere osteologic, cu aproximativ 3 000 de resturi analizate, dintre care peste 1 000 de resturi identificate taxonomic. Pe lângă speciile de mamifere, au fost descoperite și resturi de scoici. Mamiferele predomină, iar dintre acestea, animalele domestice reprezintă aproximativ 98%. Vânatul este slab reprezentat ca număr și ca specii, cu doar cinci taxoni determinați (cerb, căprior, cal sălbatic, iepure de câmp și vulpe).

Studiul resturilor dentare a permis reconstituirea curbilor de abataj ale principalelor specii de animale domestice (vite, ovicaprine și porcine), astfel că se pot vizualiza rațiunile pentru care aceste animale erau exploatate.

Acest eșantion este foarte important din punct de vedere arheozoologic, ținând cont de faptul că pe teritoriul României au fost analizate foarte puține loturi din faza Gumelnița A1. Astfel, putem avea o înțelegere mai amplă a evoluției paleoeconomiei animale din sud-estul României.

Arheozoologia Văii Mostiștei în perioada eneolitică (5 000–3 500 cal BC) – Adrian Bălășescu (IAB), Valentin Radu (DAS-ICUB/MNIR)

De-a lungul timpului, pe Valea Mostiștei au fost studiate din punct de vedere arheozoologic câteva situri (șase) care au furnizat mai multe eșantioane faunistice (10)

din diferite culturi eneolitice: Boian, Gumelnița și Cernavoda III. Cea mai mare parte din faună, care însumează peste 14 500 de resturi, provine din nivelurile Gumelnița (64,9%), restul fiind atribuit celorlalte culturi: Boian (27%) și Cernavoda III (8,1%). Scopul prezentării a fost acela de a surprinde evoluția paleoekonomiei animaliere pe Valea Mostiștei în intervalul de timp 5 000–3 500 cal BC.

Cele mai multe resturi faunistice aparțin mamiferelor (89,5%), acestea fiind urmate de moluște (9,2%), restul taxonilor animalieri (pești, amfibieni, reptile și păsări) fiind slab reprezentat (1,3%).

Prezența mamiferelor domestice într-un procentaj mare arată că activitatea de creștere a animalelor joacă un rol important pentru aceste comunități. Dintre animalele domestice, bovinele predomină încă din primele faze ale eneoliticului în majoritatea siturilor, transformări evidente observându-se doar spre finalul perioadei, când importanța ovicaprinelor crește, mai ales în siturile de la Sultana – *Malu Roșu* (cultura Gumelnița A2) și Sultana – *Ghețarie* (cultura Cernavodă III).

Creșterea importanței porcinelor, de la 3% la 13,5%, a fost surprinsă de-a lungul secvenței crono-culturale în *tell*-ul de la Vlădiceasca, ceea ce sugerează sedentarizarea acestor comunități. Vânătoarea are o importanță redusă, cu toate că, în unele situri gumelnițene, aceasta poate atinge și valori de 15–30%.

Alte activități de procurare a hranei, precum culesul moluștelor, pescuitul sau vânarea păsărilor, sunt slab reprezentate. Aceste rezultate par a fi datorate metodei de prelevare a faunei, care în general a fost cea directă. Totuși, prin prisma materialului de la Sultana – *Malu Roșu*, care a fost obținut prin cernerea sedimentului, se observă aceeași carență în ceea ce privește resturile peștilor și ale păsărilor. Singurele care par să fi prezentat un interes constant sunt bivalvele, care, probabil, aduceau un plus de proteină animală în perioada estivală.

Fenomenul utilizării ceramicii pisate ca degresant în perioada eneolitică din sudul României – Vasile Oprea (DAS-ICUB/MMB)

Ceramica degresată cu materie organică este considerată ca fiind caracteristică pentru ansamblurile timpurii de ceramică din majoritatea părților din sud-estul Europei, inclusiv din sudul României, iar studiile recente au îmbunătățit foarte mult cercetarea acestei tradiții. Ceramica pisată nu a apărut ca degresant folosit intenționat în neoliticul timpuriu din zona bazinului Dunării Mijlocii și de Jos sau în culturile contemporane și adiacente din estul Adriaticii. În a doua jumătate a mileniului VI a.Chr., între Dunăre și Carpați, a fost creată o zonă-tampon, în care inovațiile s-au răspândit prin contact și schimb, urmând mai multe căi de comunicație: de la sud la nord, de la vest la est și de la nord la sud. Pe baza informațiilor publicate limitate, se pare că ceramica degresată cu ceramică pisată a început să fie folosită în regiune la sfârșitul acestei perioade, în jurul anilor 5 200/5 000 a.Chr. Cu toate acestea, se cunosc puține date despre originea, răspândirea și intensitatea acestei practici tehnologice.

Scopul prezentării a fost acela de a urmări și explica apariția și distribuția ceramicii pisate ca degresant în timpul mileniului V a.Chr. în sudul României, urmărind obiective specifice, precum (i.) cunoașterea intensității cu care a fost utilizat

de diverse comunități Boian – Gumelnița; (ii.) detectarea modelului de răspândire în intervalul de timp și zona geografică selectate; (iii.) observarea și explicarea variabilității. Informațiile din literatură au fost îmbinate cu noi rezultate obținute în urma analizelor macroscopice și arheometrice asupra ansamblurilor de ceramică din siturile eneolitice timpurii și mijlocii din sudul României.

Cercetarea este susținută de o bursă oferită de Institutul de Cercetare al Universității din București (ICUB), în cadrul proiectului „The rise and fall of the grog-tempered pottery in the Southern Romania during the Chalcolithic period (5th millennium BCE)”.

Obiecte „banale”? Introducere la o arheologie a „pietrelor de șlefuit ceramică” în eneoliticul din sudul României – Radu-Alexandru Dragoman (IAB), Bogdan Manea (DAS-ICUB)

În cadrul cercetării neo-eneoliticului din România, una dintre cele mai trecute cu vederea categorii de cultură materială o reprezintă așa-numitele „pietre de șlefuit ceramică”. Mai mult decât atât, în rarele cazuri în care aceste obiecte s-au bucurat totuși de atenție din partea arheologilor, ele au fost reduse la simpla lor funcționalitate, după cum indică și termenul utilizat în literatura de specialitate. Comunicarea a adoptat o altă linie de abordare. Prima parte a prezentării a discutat caracterul profund problematic al percepției și interpretării dominante a „pietrelor de șlefuit ceramică” în practica arheologică din România. În cea de a doua parte a comunicării, pornind de la studiul de caz al unui context arheologic „închis”, autorii și-au propus să aducă în prim-plan această categorie de obiecte, până acum aproape cu totul ignorată, și să susțină noi direcții de cercetare.

Un peisaj arheologic, o așezare preistorică, mai multe locuințe și un context în cercetare. Hoisești – La Curmătură, comuna Mărgineni, jud. Neamț – Neculai Bolohan (UAIC Iași), Ana Drob (ICI-DSESN-CCA, UAIC Iași), Bogdan-Ștefan Novac (UAIC Iași)

Valorificarea științifică a diferitelor monumente arheologice din depresiunea Cracău – Bistrița oferă posibilitatea completării și diversificării înțelesurilor privind istoria străveche. Zone aparent necunoscute capătă substanțialitate arheologică și deschid orizonturi noi de investigare. Prin cercetări de suprafață în proximitatea sitului investigat, extindem imaginea rețelei de comunicare între comunități; continuarea cercetării așezării ne oferă argumente pentru identificarea vecinătăților de locuire; detaliile arhitecturale și cele privind instalațiile casnice argumentează îndeletnicirile unei comunități eneolitice, iar materialitatea fragmentară capătă forme din ce în ce mai consistente.

În acest context, o lungă istorie a cercetării perioadei eneolitice va beneficia de augmentarea obiectivelor specifice și de posibilitatea diversificării rezultatelor cercetării.

Așezări eneolitice în medii culturale vecine: modele autohtone și de import – Eugen Mistreanu (MNIM Chișinău)

Comunicarea s-a axat pe înțelegerea relațiilor dintre așezările din aceeași perioadă de timp, dar din medii culturale diferite. Au fost analizate așezările culturilor Precucuteni–Cucuteni A și Gumelnița, împreună cu aspectul cultural Bolgrad–Aldeni din zona de contact a acestora, care s-au dezvoltat la mijlocul mileniului V a.Chr. Au fost evidențiate tendințele generale de amplasare a unei noi comunități, unde similitudinile geografice, de relief, ies în evidență: amplasarea pe cursul unor ape, a unor văi și terase ale acestora sau în preajma unor izvoare, lângă o sursă de apă, fiind printre primele criterii caracteristice ambelor culturi. Pentru o dezvoltare progresivă, necesitatea existenței materiilor prime în apropiere este, de asemenea, vitală. Apariția așezărilor analizate are loc în plin proces de dezvoltare a agriculturii, într-o perioadă când apare surplusul de alimente, iar odată cu acesta se dezvoltă relațiile sociale și economice, care conduc la transformarea unui model de așezare civilă într-unul care necesită protecție, fie față de alți semeni hominizi sau necuvântătoare sălbatice, fie în fața cataclismelor naturale (inundații etc.).

Pentru spațiul est-carpatic sunt caracteristice două mari complexe culturale care, la un moment dat, se dezvoltă în paralel, lărgindu-și arealul. Pentru cultura Precucuteni–Cucuteni A sunt dovezi pentru o continuitate, transmitere și păstrare a „regulilor” de construcție și arhitectonice ale unui sat preistoric. Pentru mediul Bolgrad–Aldeni se observă un import de tehnologie și un model aplicat în construcția unor așezări noi pe un teritoriu nepopulat anterior. Datorită metodelor invazive, în special magnetometrice, de studiere a așezărilor preistorice, în prezent există un grup de situri care dispune de o hartă magnetometrică. Drept rezultat, se pot observa unele tendințe în construcția așezărilor și se pot formula clar niște etape și reguli de înființare a unei așezări.

Rezumatul și comunicarea sunt realizate în cadrul programului instituțional de cercetare (2024–2027) „Patrimoniul istorico-arheologic muzeal: sistematizare și valorificare științifico-culturală” (Codul:180101).

Două situri eneolitice din interfluviul Prut – Nistru. Între asemănare și diferență – Ghenadie Sîrbu (USM Chișinău)

În perioada eneolitică, silvostepa spațiului est-carpatic a fost ocupată de comunități purtătoare ale tradițiilor specifice culturii Cucuteni–Tripolie, cultură cu un bogat ansamblu de vestigii și complexe. Bineînțeles, cartea de vizită a acestei culturi o reprezintă plastica antropomorfă, ceramica bogat pictată și, nu în ultimul rând, așezările, cu o variată structură internă și resturile de locuință păstrate sub formă de platforme de lut. Pe parcursul celor trei etape de evoluție, arhitectura locuințelor a variat, iar starea lor de conservare a depins, în cele mai multe cazuri, de topografia locului ales pentru amplasarea sitului. Drept temă de lucru pentru comunicare au servit datele acumulate în urma cercetărilor arheologice întreprinse în două situri eneolitice din bazinul superior al râului Prut (Trinca – *La Șanț* și Gordinești II – *Stânca*

goală). Aceste două situri se aseamănă prin poziția topografică, fiind amplasate pe un promontoriu calcaros cu maluri abrupte, formă de relief mai rar utilizată de comunitățile cucuteniene. De asemenea, și arhitectura locuințelor este practic similară. Diferența o reprezintă ceramica și intervalul cronologic de evoluție a acestor două așezări. Primul sit datează din faza Cucuteni B2 – Tripolie C1, iar cel de-al doilea corespunde siturilor de tip Horodiștea–Gordinești, de la sfârșitul mileniului IV a.Chr. (sau Tripolie CII târziu, în literatura de limbă rusă). Datele analizate au servit drept model pentru reinterpretarea transformărilor socio-culturale derulate pe parcursul evoluției culturii Cucuteni–Tripolie pe întreg spațiul cuprins între periferia estică a Munților Carpați și malul stâng al râului Nipru.

[Descoperiri neo-eneolitice recente în zona pericarpatică a Moldovei – Vasile Diaconu (MIE Târgu Neamț/CMN Neamț)]

Investigațiile geofizice, sondajele arheologice și săpăturile sistematice efectuate în ultimii ani în zona subcarpatică au permis obținerea unor informații complexe referitoare la comunitățile neolitice și eneolitice care au locuit în acest spațiu. Au fost prezentate rezultatele obținute în cadrul cercetărilor din două situri pluristratificate, aflate în partea de nord-est a județului Neamț, unde au fost descoperite importante urme de locuire atribuite culturilor Ceramicii liniare și Precucuteni. În ambele situri au fost realizate și investigații geo-fizice, care au oferit o imagine de ansamblu asupra structurii interne a așezărilor, majoritatea datelor fiind confirmate apoi prin investigațiile intruzive.

În situl de la Topolița, unde s-au realizat săpături sistematice începând cu anul 2019, au fost cercetate până în prezent șase locuințe ale culturii Precucuteni, dar și câteva complexe ale Ceramicii liniare, care au furnizat informații științifice valoroase.

În situl de la Plăieșu, aflat pe malul drept al râului Moldova, au fost realizate doar două sondaje, dar care au confirmat o parte din datele geofizice.

Cercetările arheologice preventive din anul 2022 de la Hărău – Pe Șag, km 60+060 al DJ 107A, com. Hărău, jud. Hunedoara – Ioan Alexandru Bărbat (U „1 Decembrie 1918” Alba Iulia/Institutul de Arheologie Sistemică „Iuliu Paul”), Ioana Lucia Barbu, Antoniu Tudor Marc, Costin-Daniel Țuțuianu, Marius Gheorghe Barbu (MCDR Deva)

Cu ocazia desfășurării proiectului de reabilitare a drumului județean 107A (jud. Hunedoara), arteră de circulație aflată la nordul văii Mureșului, între localitățile Bârsău și Homorod, în intervalul 18 mai – 2 decembrie 2022, au fost întreprinse cercetări preventive în nouă situri arheologice, în zonele de acostament ale tronsonului rutier menționat. La Hărău, localitate aflată spre capătul de vest al șoselei 107A, în punctul *Pe Șag*, au fost identificate și săpate, parțial sau integral, 13 complexe arheologice în Sp. I, pe o suprafață de 49,39 mp. Principalele complexe cercetate sunt următoarele: un bordei și o locuință parțial adâncită, o depunere, gropi de împrumut sau cu rol menajer, un șanț de apărare (?) și un mormânt de înmușcare. Pe baza materialului

arheologic, îndeosebi a ceramicii și a unor piese cu caracter special, realizate din materii dure animale, complexe menționate pot fi atribuite neoliticului mijlociu, eneoliticului timpuriu, bronzului mijlociu și perioadei postromane.

[Depunerile din epoca bronzului de la Pietroasa Mică – Gruiu Dării. Date de cronologie absolută – Roxana Munteanu (MJ Buzău)]

În situl pluristratificat de la Pietroasa Mică – Gruiu Dării (jud. Buzău) se găsesc niveluri consistente aparținând epocii bronzului. Succesiunea stratigrafică și caracteristicile materialului ceramic arată că depunerea antropică datând din această epocă se plasează într-un interval cronologic larg, care corespunde unor secvențe ocupaționale de pe parcursul perioadelor timpurie și mijlocie ale epocii menționate. Numeroase complexe cercetate – gropi, construcții ușoare, structuri incendiate din paiantă – documentează în mod corespunzător această locuire. În cursul săpăturilor, desfășurate în perioada 2014–2021, pe latura de nord a platoului principal, au fost cercetate contexte arheologice, din care s-au prelevat mai multe probe osteologice pentru analize radiocarbon, iar datele obținute au fost încadrate în mileniile III–II a.Chr.

Tipare de piatră din epoca bronzului de la Sărata Monteoru – Anca-Diana Popescu (IAB), Constantin Haită (MNIR)

În cursul vechilor săpături arheologice efectuate pe Cetățuia de la Sărata Monteoru, cu circa 70 de ani în urmă, au fost descoperite, în nivelurile aparținând epocii bronzului, cinci valve de piatră (două dintre ele fiind componente ale aceleiași piese) pentru turnarea unor obiecte de cupru/bronz. În literatura de specialitate, au fost menționate două dintre valve. Cu acest prilej, au fost prezentate și rediscutate toate tiparele descoperite la Sărata Monteoru și informațiile păstrate privind nivelurile arheologice din care acestea provin. Au fost identificate tipurile de obiecte care se puteau obține din respectivele tipare, fiind urmărite analogiile și răspândirea acestora în spațiu. În final, au fost exprimate câteva idei privind cunoștințele tehnologice și abilitățile meșterilor care au prelucrat metalul la Sărata Monteoru în epoca bronzului.

Topoare preistorice din metal, recent intrate în colecția arheologică a MCDR Deva – Nicolae Cătălin Rîșcuța (MCDR Deva), Cristina Rîșcuța (Direcția Județeană pentru Cultură Hunedoara)

Prezentarea a avut ca temă șapte topoare preistorice din metal, respectiv din cupru, bronz și fier. Piesele au fost descoperite de căutătorii de comori, cu detectoarele de metal, pe teritoriul unor localități din jud. Hunedoara. Artefactele au fost predate Direcției Județene pentru Cultură Hunedoara, de unde au intrat în patrimoniul MCDR Deva. Descrierea și încadrarea tipologico-stilistică a pieselor, precum și atribuirea lor cronologică au fost subiectele abordate în comunicare.

Analiza arheobotanică a unor complexe din situl arheologic Hurezani, jud. Gorj – Mihaela Iacob (masterand FIB/DAS-ICUB), Mihaela Golea (IAB)

În urma săpăturilor arheologice din anul 2021, au fost identificate și cercetate mai multe complexe arheologice. Pentru o analiză mai amănunțită, aceste complexe au beneficiat și de procesare de sediment, în urma căreia a fost identificat material botanic. Prin determinarea taxonomică a fragmentelor de cărbune, a semințelor și fructelor, s-a putut identifica o varietate de specii domestice și sălbatice. Frecvența fragmentelor de cărbune este mai mare față de cea a semințelor și fructelor. Acest aspect a îndrumat către o interpretare paleoeconomică și paleoetnobotanică. Taxonii rezultați în urma analizei carpologice au adus informații în plus pentru aceste două interpretări.

Cercetări arheologice și interdisciplinare în așezări din perioada târzie a epocii bronzului în valea râului Ialpug din stepa Bugeacului – Eugen Sava (MNIM Chișinău), Elke Kaiser (Institut für Prähistorische Archäologie, FU Berlin), Mariana Sîrbu, Eugen Mistreanu, Livia Ermurachi, Valeriu Bubulici (MNIM Chișinău)

Pe parcursul a cinci ani (2003, 2005–2008), conform unui proiect de cercetare moldoveano-german, în așezarea culturii Noua, amplasată în partea de nord a spațiului pruto-nistrean, au fost efectuate săpături arheologice în patru „cenușare” și în spațiul adiacent, în care au fost depistate construcții adâncite în sol și terestre, gropi menajere, dar și diverse materiale arheologice – fragmente ceramice, piese din os, piatră, lut ars și bronz – tipice culturii Noua. Ca urmare a cercetărilor efectuate și a analizei complexe a materialelor arheologice, cu aplicarea metodelor interdisciplinare și etnoarheologice, s-a stabilit că purtătorii culturii Noua practicau păstoritul sezonier, iar agricultura avea un rol secundar.

Având în vedere că investigații anologice nu au fost efectuate și în așezările culturii Sabatinovka, a fost elaborat un nou proiect de cercetări complexe, implementat de o echipă moldoveano-germană (MNIM Chișinău și Institutul de Arheologie Preistorică, FU Berlin), cu scopul cercetării așezărilor culturii Sabatinovka, amplasate în văile râului Ialpug și ale afluenților acestuia din stepa Bugeacului. Astfel, în anii 2016–2019, au fost efectuate cercetări perieghetice, sondaje arheologice (Cazaclia II și Taraclia – *Gaidabul*), cercetări arheologice de amploare și studii interdisciplinare – prospecțiuni geografice, geologice, topografice, magnetometrice, paleobotanice, paleozoologice, antropologice și datări ¹⁴C (Taraclia – *Gaidabul*).

În așezarea Taraclia – *Gaidabul* a fost cercetată o suprafață de circa 696 mp, în care a fost depistat conturul unui „cenușar”, în limitele căruia, dar și în spațiile adiacente, s-au descoperit opt construcții/locuințe adâncite în sol, nouă structuri de piatră, 37 de gropi menajere și numeroase artefacte din os, lut ars, bronz, fragmente de ceramică din epoca bronzului târziu, atribuite culturii Sabatinovka. În suprafața excavată au fost descoperite artefacte etnografice și trei morminte sarmatice.

În urma cercetărilor efectuate, s-a stabilit prezența elementelor comune în poziția topografică a așezărilor Noua–Sabatinovka, planificarea internă a „cenușarelor”, tipul

de locuințe și construcții gospodărești. Cronologia absolută a culturii Noua, care ocupă zona de silvostepă și stepa Bălțului, coincide cu cronologia absolută a culturii Sabatinovka, răspândită în zona stepei Bugeacului, ambele fiind parte componentă a complexului cultural Noua–Sabatinovka–Coslogeni.

Cercetările arheologice preventive din anul 2022 de la Homorod – Pe Poduri, km 31+350 – 31+500 ai DJ 107A, or. Geoagiu, jud. Hunedoara – Ioan Alexandru Bărbat (U „1 Decembrie 1918” Alba Iulia/Institutul de Arheologie Sistemică „Iuliu Paul”), Ioana Lucia Barbu, Antoniu Tudor Marc, Costin-Daniel Țuțuianu, Marius Gheorghe Barbu (MCDR Deva)

Cu ocazia desfășurării proiectului de reabilitare a drumului județean 107A (jud. Hunedoara), arteră de circulație aflată la nordul văii Mureșului, între localitățile Bârsău și Homorod, în intervalul 18 mai – 2 decembrie 2022, au fost întreprinse cercetări preventive în nouă situri arheologice, în zonele de acostament ale tronsonului rutier menționat. La Homorod, localitate aflată spre capătul de est al șoselei 107A, în punctul *Pe Poduri* au fost identificate și săpate parțial sau integral 58 de complexe arheologice, în Sp. I și Sp. II, pe o suprafață de 545,86 mp. Majoritatea complexelor cercetate sunt reprezentate prin gropi de împrumut, gropi menajere și gropi pentru stocarea proviziilor, sau sub forma unor depuneri de materiale ceramice. Mult mai rar, au fost întâlnite vetre sau cuptoare, dar și alte categorii de complexe, cum ar fi un șanț pentru împrejmuire și unele structuri de suprafață, cele din urmă documentate prin gropile de stâlp. Pe baza materialului arheologic, îndeosebi a ceramicii și a unor piese cu caracter special din lut ars, materii dure animale și bronz, complexele menționate pot fi atribuite epocii bronzului (mijlociu și târziu) și primei epoci a fierului.

Cercetările arheologice de la Sălnița, com. Vima Mică, jud. Maramureș – Dan Pop (MJIA Maramureș)

În comunicare au fost prezentate rezultatele cercetărilor arheologice efectuate de MJIA Maramureș în colaborare cu Asociația Clubul de Speologie Montană din Baia Mare și Facultatea de Biologie și Geologie din UBB Cluj, în perioada 2019–2023, în localitatea Sălnița, com. Vima Mică, jud. Maramureș.

Primele cercetări arheologice la Sălnița au fost întreprinse de arheologul clujean István Ferenczi, la finalul anilor '60 ai secolului trecut, în cadrul unui amplu proiect de identificare și cartare a turnurilor de pază și de semnalizare romane din zona Someșului Mare. Cu prilejul perieghazelor pe șaua de legătură dintre Custura Cetățelei și Cetățea, acesta a descoperit câteva fragmente ceramice mărunte, cu pietricele de cuarț în compoziție, pe care le-a considerat ca fiind preistorice.

În cursul anului 2013, membrii Clubului de Speologie Montană Baia Mare, împreună cu arheologul Carol Kacsó, cercetează locul numit *Custura Cetățelei*, în vederea verificării informației cu privire la existența unui zid realizat din blocuri de piatră. Cercetările întreprinse au relevat existența zidului, acesta fiind documentat arheologic (fotografii, desene și planuri), datarea lui fiind plasată, cu probabilitate,

în secolele de mijloc ale mileniului II p.Chr. Totodată, au fost făcute și câteva observații privind structura celor trei porțiuni de zid vizibile atunci. În cursul acestor cercetări, nu au fost descoperite alte tipuri de vestigii arheologice (ceramică, obiecte de metal etc.).

În anul 2018, cu prilejul unor noi cercetări arheologice de suprafață în zonă, Marius Ardeleanu a descoperit, pe pantele nord-estică, estică și sud-vestică ale *Custurii*, numeroase artefacte: fragmente ceramice din epoca târzie a bronzului (a doua jumătate a mileniului II a.Chr.), respectiv perioada medievală (secolele XIII–XIV).

Pornind de la informațiile menționate mai sus, muzeul băimărean a întreprins, în perioada 2019–2023, săpături arheologice pe dealul Custura Cetățelei (campaniile 2019–2020), peștera Șura Dracului (campaniile 2021–2022), peștera Gaura din Cetățeaua de la Vima Mică (2022), ambele situate în arealul Custurii Cetățelei, precum și pe șeaua de legătură dintre punctele *Cetățea* și *Custura Cetățelei* (2023).

Artefactele descoperite aparțin eneoliticului final/epocii timpurii a bronzului (cultura Coțofeni, 3 500–2 500 a.Chr.), epocii târzii a bronzului (cultura Suci de Sus, a doua jumătate a mileniului II a.Chr.), perioadei medievale (secolele XIII–XIV), precum și secolelor XVII–XVIII. Zidul de incintă ridicat în Evul Mediu a fost documentat pe întreaga porțiune păstrată, constatându-se că, în mai multe locuri, pietrele fasonate erau legate între ele cu mortar.

Un eveniment Miyake în necropola scitică de la Sâncrai – Dâlma lui Candin –

Marian-Bogdan Condurățeanu, Mihai Gligor (U „1 Decembrie 1918”, Alba Iulia), Gabriel-Dan Balteș (MNUAI)

Cercetarea necropolei de la Sâncrai, din anul 2016, a avut drept rezultat descoperirea a 95 de complexe, aparținând primei vârste a fierului, denumită Hallstatt. În vederea stabilirii cronologiei absolute a necropolei, au fost prelevate, pentru analiza radiocarbon, șapte probe. Dintre acestea, patru datări au fost realizate pe oase umane provenite din morminte de inhumatie, iar alte trei probe au ca proveniență material faunistic, una dintr-un loc destinat îngropării unui cal (M. 26) și două constituind o ofrandă de carne, respectiv provenind din scheletul unui câine (M. 91). Acestea au fost utilizate pentru a construi un model temporal probabilistic al contextelor funerare.

Atrage atenția intervalul temporal extrem de larg, în care se încadrează limitele extreme ale probelor din M. 25 (aprox. 257,9 ani, cu 68,3% probabilitate modelată), M. 68 (aprox. 211,8 ani, cu 68,3% probabilitate modelată) și M. 53 (aprox. 217,5 ani, cu 68,3% probabilitate modelată). Suprapunerea datelor ^{14}C modelate pe curba IntCal20 arată influența asupra acestora a unui palier temporal, care începe în 750 BC și continuă până în 400 BC, denumit în literatură „platoul Hallstatt”.

O cauză probabilă a acestui platou este evenimentul Miyake din 663 BCE (aprox. 2 610 BP), când concentrația de ^{14}C din atmosferă a suferit o creștere de 10‰ timp de 3–4 ani. Comunicarea și-a propus discutarea din această perspectivă a datelor radiocarbon din necropola de la Sâncrai (jud. Alba).

Poziția cronologică radiocarbon a necropolei din prima epocă a fierului de la Ferigile – Dragoș Măndescu (MJ Argeș)

Necropola de la Ferigile (alcătuită din 149 de mici tumuli conținând morminte de incinerare) a fost cercetată integral, în perioada 1956–1962, de către Alexandru Vulpe. Odată cu publicarea monografică din anul 1967, această necropolă avea să devină situl definitoriu pentru perioada târzie a primei epoci a fierului la sud de Carpați. Succesiunea fazelor cimitirului, cronologia relativă și cea absolută a mormintelor au prilejuit dezbateri și rafinări de-a lungul timpului. La șase decenii de la încheierea săpăturilor de la Ferigile, în perioada 2020–2023, un set de cinci probe de lemn ars din mormintele de incinerare au fost datate prin metoda radiocarbon. În selectarea probelor s-a urmărit ca toate orizonturile necropolei să fie reprezentate. Chiar dacă datele absolute obținute în urma calibrării sunt influențate de „platoul hallstattian”, acestea rămân de interes nu numai prin prisma raportării la cronologia internă a necropolei, cât, mai ales, din perspectiva unui demers integrator, de racordare la o coloană radiocarbon mai amplă, tot mai mult mobilată în ultimii ani cu date obținute din diverse situri și descoperiri aparținând atât grupului Ferigile, cât și grupurilor culturale învecinate.

Cercetările arheologice de la Vânători – La Jolică, jud. Galați (2017–2019, 2022–2023). Un bilanț la sfârșitul proiectului – Sorin-Cristian Ailincăi (ICEM-GS), Adrian Adamescu, Tudor Mandache (MI Galați), Corina Anca Simion, Dragoș Mirea, Cristian Dumitru Mănăilescu, Alexandru Răzvan Petre (IFIN-HH), Adrian Bălășescu (IAB), Florian Mihail (ICEM-GS)

Situl arheologic de la Vânători – *La Jolică* se află la aproximativ 8 km nord față de orașul Galați, pe malul vestic al Lacului Brateș. Cunoscut încă din anii '70, situl a fost invocat de multe ori pentru argumentarea unor modele cronologice ale perioadei timpurii a Epocii Fierului la Dunărea de Jos.

În ciuda faptului că s-a putut studia materialul descoperit, lipsa unor informații referitoare la asocierile dintre materiale, contexte și locul exact al suprafețelor cercetate arheologic a lăsat multe întrebări fără răspuns. Din acest motiv, din anul 2017 a fost demarat un nou proiect de cercetare finanțat de Ministerul Culturii, prin Programul Național de Finanțare a Cercetării Arheologice Sistemice (2017–2019, 2022–2023), prin intermediul căruia autorii au reușit să investigheze suprafețe mari din sit, datele obținute fiind foarte interesante și diverse. Acestea au evidențiat existența unor comunități umane aflate în strânsă legătură cu lumea nord-pontică, dar și cu Dunărea de Jos. Cele mai timpurii urme de locuire aparțin culturii Foltești (mileniul IV a.Chr.), o altă etapă de locuire se leagă probabil de cultura Noua (secolele XV–XIV a.Chr.), în vreme ce cele mai consistente vestigii pot fi atribuite unor comunități cu puternice influențe nord-pontice, specifice culturilor Hansca–Holercani și Belozirka (secolele XI–IX a.Chr.).

Este foarte dificil să reconstituim imaginea acestui sit la un anumit moment. Vestigiile de aici pot reprezenta dovada prezenței, chiar și sezonieră, a unor grupuri

de crescători de animale (mai ales bovine și ovicaprine). Aceste comunități, cel puțin din punctul de vedere al olăritului și al unor obiecte din metal, par să fi fost mai mult conectate la tradițiile din stânga Prutului.

Terra incognita? Bazinul Nistrului de Mijloc în epoca fierului: de la primele mențiuni până în anii '40 ai secolului al XX-lea – Dumitru Condrea, Mihail Băț (USM Chișinău)

Bazinul Nistrului de Mijloc este o importantă regiune cu vestigii arheologice din epoca fierului, fiind cunoscut, în mod special, grație cercetărilor care au urmat celei de-a doua conflagrații mondiale. Explorarea materialelor de arhivă și a resurselor istoriografice vechi dovedește faptul că spațiul abordat și antichitățile din zonă s-au aflat în vizorul celor responsabili cu administrarea teritoriului. Prin urmare, unul dintre meritele esențiale ale „cercetărilor” timpurii este legat de întocmirea primelor repertorii și hărți arheologice. Astfel de lucrări au fost realizate încă din perioada țaristă: două pentru gubernia Podolia, iar alte două pentru gubernia Basarabia. Dacă repertoriile pentru Podolia au văzut lumina tiparului, în ceea ce privește informațiile referitoare la spațiul dintre Prut și Nistru, acestea au fost publicate lacunar. Un izvor remarcabil pentru localizarea siturilor arheologice din zona de studiu sunt hărțile vechi (cum ar fi harta topografică rusă de trei verste, începând din anul 1856). De asemenea, anchetele organizate de oficialități, actele de hotărnicie medievale și moderne timpurii, prin toponimele și reperatele topografice înregistrate, transformă peisajul rural într-un adevărat tablou arheologic, după care se ghidau locuitorii satelor în viața lor de zi cu zi. Toate aceste surse constituie primele mențiuni scrise ale unor situri din epoca fierului, cum ar fi Rașcov de pe promontoriul *Chievca*, Glinjeni – *La Șanț*, Mateuți – *La Șanțuri* etc. Ca urmare a „resetării” din primii ani de după război, informațiile anterioare au rămas în mare parte necunoscute. La fel de ignorate au rămas și informațiile lui M. Karacikivskii privind reperarea fortificației Saharna – *La Revechin* și cele ale lui G. Madan despre consemnarea fortificației de la Dobrușa, nemaivorbind de descoperirile arheologice întâmplătoare, precum cele realizate în timpul lucrărilor agricole în spațiul necropolei de la Molochișul Mare. Este evident faptul că avântul și succesul campaniilor de cercetare postbelice se datorează și acestor eforturi de documentare prealabilă, la care se referă comunicarea.

Prima epocă a fierului în bazinul râului Ciorna, Republica Moldova – Aurel Zănoci (USM Chișinău)

Bazinul râului Ciorna a oferit condiții prielnice de trai din cele mai vechi timpuri. Acest spațiu a fost preferat mai ales de comunitățile sedentare din epoca eneolitică și din cea a fierului.

Primele cercetări arheologice de suprafață au fost realizate, în anii 1953–1954, de către Vsevolod Marchevici, iar în baza lor a fost întocmit un repertoriu al siturilor. În anii care au urmat, doar puține dintre ele (Șoldănești, Glinjeni, Mateuți etc.) au fost investigate prin săpături arheologice, informațiile despre majoritatea siturilor

rămânând la nivelul anilor '50 ai secolului trecut. Cu scopul de a actualiza harta arheologică a bazinului Ciornei, echipa de arheologi de la USM Chișinău a întreprins în anii 2016 și în perioada 2021–2023 un șir de periegeze și sondaje în așezările din epoca fierului din această regiune. Ca urmare, deopotrivă cu cele semnalate de către V. Marcheș, au fost descoperite situri noi, iar pentru unele dintre ele a fost corectată încadrarea cultural-cronologică. Un deosebit interes prezintă siturile din prima epocă a fierului, atribuite culturilor Saharna (17 așezări și trei necropole) și Basarabi–Șoldănești (patru așezări și două necropole). Acestea sunt înșiruite pe ambele maluri ale râului, pe o distanță de circa 20 km, începând cu localitatea Olișcani și până la vărsarea Ciornei în fluviul Nistru. Așezările, de regulă, formează „aglomerări” (2–4 așezări), în cadrul cărora, în unele cazuri (Mihuleni, Mateuți, Șoldănești), sunt semnalate necropole.

Revenirea la Țiglău: noi date despre epoca fierului din bazinul Nistrului de Mijloc – Mihail Băț (USM Chișinău)

Situl de la Saharna – Țiglău este un loc de referință pentru cei preocupați de procesele culturale din mileniul I a.Chr., în mod special de cele ale perioadei primei epoci a fierului. Cunoscut încă din anii '50 ai secolului trecut, situl a oferit, prin săpăturile efectuate de-a lungul timpului, date importante despre habitatul și comportamentul funerar ale comunităților culturii Saharna. Recent, situl a fost cercetat din nou, ca urmare a descoperirii unei aglomerări din pietre și oase umane dispersate la periferia de est a așezării. Cercetările care au urmat au dus la evidențierea unui nou tip de ocupare a sitului, necunoscut până atunci în acest loc. Astfel, la marginea de sud-est a așezării s-a descoperit o incintă de formă quasi-circulară. Existența sistemului defensiv a fost confirmată de prezența în săpătură a vestigiilor unui „zid”, edificat din două șiruri din bârne, cu emplecton din lemn și pământ. Pe parcursul campaniilor recente, au fost supuse investigării peste 60 de amenajări de habitat, cu un bogat material arheologic. Totodată, cercetarea preventivă și de salvare a sitului a mai surprins atât alte amenajări funerare, cât și fenomenul gropilor cu oseminte umane, comportament cunoscut și în cazul altor monumente aparținând perioadei hallstattiene. Noile descoperiri au oferit ocazia de a rafina succesiunea grupurilor culturale caracteristice primei epoci a fierului din regiune. Astfel, în cadrul prezentării, o atenție specială a fost acordată rezultatelor datării radiocarbon, realizată pe baza probelor prelevate din acest sit.

Investigațiile arheologice în situl din epoca fierului Climăuții de Jos VIII – Pe Holm, raionul Șoldănești, Republica Moldova – Andrei Corobcean (USM Chișinău)

Situl Climăuții de Jos VIII – Pe Holm este situat în bazinul Nistrului Mijlociu, pe un promontoriu stâncos, cu malurile abrupte din trei părți, de pe partea dreaptă a defileului din valea râulețului Cușmirca, fiind întărit printr-un sistem defensiv alcătuit dintr-un val de pământ și un șanț adiacent. Suprafața estimată a așezării este de circa 2,6 ha. În partea de nord-vest, a mai fost sesizat un al doilea val de

pământ, care înscrie o incintă de dimensiuni mici. Săpăturile și cercetările de suprafață au constatat o consistență diferită a stratului cultural: zona centrală a sitului este mai săracă, atingând o grosime de până la 60 cm, și cea nord-vestică mai bogată, ajungând la o grosime de până la 1 m. Doar în cea din urmă, deocamdată, au fost descoperite complexe arheologice reprezentate de gropi. Dintre vestigii, predomină cele atribuite culturii getice din secolele IV–III a.Chr. Relevant, în sensul stabilirii acestui orizont cronologic, este un fragment de amforă, care păstrează o ștampilă englică de Heraclea Pontica, din prima jumătate a secolului al IV-lea a.Chr. Situl completează aglomerația așezărilor fortificate getice din regiunea Nistrului Mijlociu, alături de cele din microzona Saharna etc. Într-un număr redus, au fost descoperite și vestigii care aparțin altor epoci – eneolitică și medievală, fapt care demonstrează suprapunerea mai multor orizonturi cultural-cronologice.

Cu privire la structura internă și comunitară a așezării getice Saharna – La Revechin – Alexandru Levinschi (MNIM Chișinău)

Așezarea fortificată Saharna – *La Revechin* (Rezina) face parte din tipul de așezări cu sistem defensiv cu plan în formă de „semicerc”, fiind amplasată pe muchia înaltă și abruptă din dreapta văii Nistrului. Incinta așezării era protejată de un zid de circa 90 m lungime, orientat NE–SV. În anii 1998–2002, a fost dezvelită circa o pătrime din suprafața așezării și a fost cercetat sistemul defensiv.

Zidul incintei așezării are circa 3,3 m grosime, fiind construit din două (trei) șiruri de pari de lemn, așezați în poziție verticală, spațiul dintre ei fiind căptușit cu solul scos din șanțul săpat în față, lat de circa 8 m. Înălțimea reconstituită a zidului este de circa 6 m, iar adâncimea șanțului de 5,5 m sub nivelul antic. Importurile grecești din incintă marchează perioada de funcționare a așezării între sfârșitul secolului al VI-lea și al treilea sfert al secolului al IV-lea a.Chr.

Pe toată perioada celor două secole, incinta a fost intens populată, pentru trai fiind utilizate locuințele de suprafață, alipite peretelui intern al zidului. În spațiul liber erau amenajate bucătării de vară și complexe de uz gospodăresc adâncite în sol. Odată cu creșterea numărului de locuitori, spațiul ocupat de anexele gospodărești adâncite în sol a fost nivelat și au fost construite noi locuințe de suprafață și ateliere meșteșugărești. Cu timpul, locuitorii, prea numeroși pentru perimetrul delimitat, au început să-și construiască locuințe în afara zidului de incintă, la circa 20 m distanță de șanț.

Această dinamică de dezvoltare a comunității exclude prezența în incintă a unor spații special amenajate pentru întreținerea animalelor. Este logic să presupunem că aceste construcții erau amenajate undeva în afara localității. Dintre „așezările deschise” din împrejurimi, conform observațiilor și materialelor culese, rolului de stână i-ar corespunde micul sit *Valea Furnicar*, documentat la 500 m spre SE, iar drept ocol pentru vite situl *Pădure*, la 300 m vest de stână. Necropola era, probabil, la vest de așezare.

Înapoi spre Horodca Mică: repere cronologice privind etapele de edificare a fortificației – Octavian Munteanu (UPS Chișinău)

Revenirea periodică la subiectul fortificațiilor getice din spațiul est-carpatic a devenit o constantă în istoriografia ultimelor decenii. Aspectele care captează atenția cercetătorilor au un spectru destul de larg, pornind de la peisaj și până la cele mai mici detalii de organizare a spațiului. Raliindu-se tendințelor, autorul s-a raportat la succesiunea de fortificare a spațiului din cadrul sitului Horodca Mică. Din start trebuie să amintim că ordonarea cronologică a descoperirilor din epoca fierului de la Horodca Mică a fost subiectul unui recent studiu. S-a reușit atunci crearea unui model bazat pe dispunerea secvențială a contextelor din care au fost prelevate probele ^{14}C , corelând datele acestora cu informațiile arheologice disponibile. În cazul nostru, modelarea bayesiană a presupus combinarea datelor radiocarbon cu rezultatele sistematizării importurilor grecești și cu observațiile stratigrafice, deopotrivă pentru sistemul defensiv și pentru incinta fortificației. Plana însă întrebarea privind reperele cronologice pentru fiecare dintre fazele de edificare a fortificației propriu-zise, amintind că o mai veche analiză a făcut posibilă delimitarea a patru etape de construcție și reconstrucție. În mod special, provocarea era determinată de datarea fazei finale, pentru care nu a existat niciun reper cronologic. Noile date ^{14}C , obținute pe probe din straturile superioare ale sistemului defensiv, aduc precizări importante, care constituie subiectul comunicării. Analiza radiocarbon a fost realizată în laboratorul universității „Adam Mickiewicz” din Poznań, de către prof. dr. hab. Tomasz Goslar, cu contribuția colegilor Andrzej Michałowski și Nicolae Batog de la aceeași universitate, cărora le aducem mulțumiri și pe această cale.

Note cu privire la fibulele de tip Beltz J din Europa de Est și Sud-Est – Vasile Iarmulschi (FU Berlin/MNIM Chișinău)

Recentele investigații arheologice realizate de colegii din România au permis identificarea în situl Mihoveni – *Cahla Morii* a două morminte de incinerare atribuite culturii Poienești–Lucașeuca. În M. 2/2017, pe lângă alte materiale arheologice, a fost descoperită o fibulă de tip Beltz J, iar autorii cercetărilor au pus în discuție câteva aspecte, referitoare în special la originea și cronologia fibulelor de tip Beltz J din Europa de est și sud-est.

La periferia unei mode: fibulele de schemă „tracică” din zona de silvostepă a spațiului pruto-nistrean – Sergiu Serbinov (USM Chișinău/ANA Chișinău), Mihail Băț (USM Chișinău)

Răspândite cu predilecție în spațiul carpato-balcanic, fibulele de schemă „tracică” (supranumite și „fibule cu resort lateral și picior ridicat”) sunt prezente și în contexte ale celei de-a doua epoci a fierului din spațiul pruto-nistrean. Până în acest moment, prezența acestui tip de artefacte este confirmată de descoperirile cunoscute de la Hansca (2 ex.), Butuceni (1 ex.), Mașcăuți – *Poiana Ciucului* (1 ex.), Stolniceni – *Cetate* (2 ex.), Ciorna (1 ex.). Intervalul cronologic acoperit de aceste descoperiri

cuprinde perioada secolului al IV-lea și prima jumătate a secolului al III-lea a.Chr. În ceea ce privește contextul descoperirii pieselor, confecționate exclusiv din bronz, au fost atestate în cuprinsul siturilor de habitat sau în proximitatea acestora. O situație insolită este atestată în incinta de la Stolniceni – *Cetate*, de unde provin cel puțin două fibule din bronz, recuperate în timpul cercetării mantalei tumulului IV. Conform informațiilor disponibile, piesele nu sunt asociate unor contexte funerare, provenind, prin urmare, din stratul de cultură al așezării și fiind antrenate ulterior în procesul de amenajare a tumulului din zona centrală a incintei. Această situație, atestată în zona de silvostepă a spațiului pruto-nistean, contrastează cu cea documentată în regiunea de stepă, unde majoritatea pieselor provine din contexte funerare.

Necropola din prima parte a celei de-a doua epoci a fierului de la Trestieni, jud. Prahova – Vlad-Ștefan Cărăbiși, Meda Toderaș, Andrei Măgureanu (IAB)

În urma lucrărilor de infrastructură de pe Autostrada 7 (Ploiești – Buzău), pe traseul acesteia a fost cercetată o necropolă aparținând primei părți a celei de-a doua epoci a fierului (secolele V–III a.Chr.). Necropola cuprinde atât morminte de înhumatie, cât și de incineratie în urnă sau în groapă. Scopul comunicării a fost acela de a prezenta principalele rezultate ale cercetării arheologice și unele observații preliminare, materialul arheologic fiind încă în curs de prelucrare.

Dava de la Popești, jud. Giurgiu: Cercetările din anul 2023 și câteva observații privind procesul de formare a sitului – Nona Palincaș (IAB), Liviu Mihail Iancu (ISACCL), Corina Anca Simion, Cristian Dumitru Mănăilescu, Maria Valentina Ilie, Alexandru Răzvan Petre, Mihai Straticiu, Dragoș Mirea, Decebal Iancu (IFIN-HH), Constantin Haită (MNIR)

Comunicarea s-a bazat în primul rând pe cercetările din anul 2023, cu accent pe datele culese în regim de săpătură sistematică, în patru arii separate din sit, toate aflate în cuprinsul actualului cimitir al satului Popești, în funcțiune de peste 350 de ani, făcând parte din ceea ce s-a numit Sectorul/Așezarea B a davei getice.

Săpături în Sectorul B – atât în aria cimitirului, cât și în afara acesteia – s-au făcut și în anii 1960–1970. S-a conchis atunci că această zonă a fost folosită doar ocazional, ca loc de refugiu pentru populația din zonă, deoarece, sub aspect arhitectonic – câteva bordeie și locuințe de suprafață –, suprafața era mult mai modestă decât Sectorul/Așezarea A, numită și acropola davei, unde resturile de construcții erau mai apropiate unele de altele, cu refaceri repetate, și s-a găsit și ceea ce s-a considerat a fi un palat. Săpăturile preventive din anii 2019–2022 au infirmat această concluzie, prin identificarea în Sectorul B, în aria cimitirului, a resturilor unei construcții care trebuie să fi fost de dimensiuni foarte mari, având caracter public și patru etape de refacere, locuri utilizate pentru ritual, precum și urme ale prezenței directe a unor meșteșugari greci. În anul 2023, au fost recuperate informații care completează observațiile făcute în ultimii cinci ani de campanii arheologice.

Comunicarea a vizat: 1) noutățile aduse de săpăturile din anul 2023 în privința arhitecturii și organizării spațiale a sitului; 2) motivele pentru care autorii vechilor cercetări nu au reușit să înțeleagă corect caracterul resturilor arhitectonice din Sectorul B; 3) importanța studierii proceselor de formare a sitului – un domeniu practic absent în arheologia românească; 4) măsurile de protecție a sitului, care ar trebui luate în lumina observațiilor făcute cu ocazia campaniei 2023.

Observații privind un modiolus cu reprezentări figurative descoperit în cetatea dacică de la Pietroasa Mică – Gruiu Dării, jud. Buzău – Valeriu Sîrbu (IAB), Sebastian Matei (MJ Buzău)

În anul 2023, într-o groapă de formă circulară (Complexul 273), sub un „capac” de bolovani de calcar, unii de mari dimensiuni, au fost descoperite mai multe vase întregi sau întregibile: o cană de tip *modiolus*, cu figuri antropomorfe aplicate, un *krater* întreg, modelat la roată, două borcane, modelate cu mâna, întregibile, un castron cenușiu, modelat la roată și o ceașcă-opaiț de mari dimensiuni, ambele parțial întregibile, fragmente de amfore elenistice și o oglindă circulară din bronz etc. De asemenea, în săpăturile din anii anteriori, în aceeași groapă s-au mai descoperit alte vase întregibile, îndeosebi folosite pentru băut.

Desigur, piesa cea mai interesantă este cana de tip *modiolus*, pe care au fost aplicate în relief, circular, cinci personaje, trei feminine și două masculine: unele cântă la instrumente muzicale, unul efectuează o libație, altul aduce ofrande pe o tavă, plus un satir; la baza toartei este aplicat un cap uman cu o barbă impresionantă. Prin analiza contextului și a tipului de vas, piesa se încadrează în a doua jumătate a secolului I a.Chr.

Cănila de tip *modiolus*, îndeosebi din ceramică, sunt rarissime în cadrul descoperirilor arheologice, iar piesa din cetatea de la *Gruiu Dării* este prima găsită la geto-dacii de la nordul Dunării. Pe lângă valoarea intrinsecă, interesul ei deosebit este dat și de faptul că este unul dintre foarte rarele cazuri în care a fost descoperită prin cercetări sistematice, într-un context cultural și cronologic cert.

Analiza contextului arheologic, asocierea cu alte categorii de artefacte din groapă și reprezentările figurative de pe *modiolus* sugerează desfășurarea unor acte rituale, probabil dedicate lui Dionysos, în cetatea dacică de la Pietroasa Mică – *Gruiu Dării*.

Edificii cu aliniamente de stâlpi descoperite la Cârломănești – Cetățuia – Despina Măgureanu (IAB), Sebastian Matei (MJ Buzău)

Unul dintre obiectivele campaniei din anul 2023 a fost epuizarea unei suprafețe situate în partea de S a platoului *Cetățuia*.

În ciuda dimensiunilor restrânse ale zonei investigate, stratigrafia înregistrată aici s-a dovedit neașteptat de complexă. Au fost identificate patru niveluri de amenajare a spațiului din această parte a așezării. Pe lângă resturile a două construcții

de suprafață de mari dimensiuni cercetate anterior, au fost identificate și analizate două șiruri paralele alcătuite din câte patru gropi.

Dimensiunile apropiate ale gropilor, umplutura asemănătoare și dispunerea lor la distanțe egale permit formularea ipotezei că acestea reprezintă substrucția unei construcții cu aliniamente de stâlpi. De altfel, șase dintre gropile cercetate păstrau în partea centrală urma trunchiurilor descompuse. Cele două aliniamente de stâlpi/coloane din lemn au aparținut, foarte probabil, unui edificiu, de mari dimensiuni, surprins deocamdată parțial.

Nu este prima descoperire de acest fel cunoscută în așezarea de la Cârломănești. Un edificiu cu planimetrie asemănătoare (cu cinci aliniamente a câte cinci gropi) a fost cercetat în anii 1972–1973.

Revenind la situația actuală, o posibilă încadrare cronologică este indicată de relația stratigrafică directă dintre urmele celor trei clădiri și una dintre gropile cercetate aici. În umplutura acestora s-au găsit numeroase fragmente ceramice. Între acestea, se aflau multe fragmente de amfore de tip Pseudo-Cos, asociate cu un ulcior cenușiu întreg, un fragment de bol cu decor în relief și un fragment de vas elenistic acoperit cu firnis roșu, decorat cu motive vegetale pictate. Aceste materiale se încadrează în prima jumătate a secolului I a.Chr, deci construcțiile în cauză nu au funcționat mai târziu de mijlocul secolului I a.Chr.

Zidurile cetăților dacice din Munții Orăștiei – Răzvan Mateescu (MNIT)

Zidurile cu paramente din blocuri de calcar de la Grădiștea de Munte – *Sarmizegetusa Regia* și din perimetrul celorlalte cetăți dacice din Munții Orăștiei au atras atenția încă din secolul al XIX-lea, când au fost descrise sumar și au fost formulate primele ipoteze cu privire la tehnica de construcție.

Ulterior, în cursul a numeroase campanii de cercetări arheologice, au fost dezvelite atât zidurile aferente fortificațiilor, cât și zidurile monumentale de susținere a teraselor.

În ultimii ani, au fost exprimate diferite opinii cu privire la particularitățile constructive ale acestor ziduri, la cronologia lor, la cariera din care a provenit calcarul folosit pentru ridicarea lor și, mai rar, la posibilele măsuri de conservare și de restaurare.

Într-o primă parte, comunicarea și-a propus să treacă în revistă construcțiile cu ziduri din blocuri de calcar din aria menționată, iar în a doua parte să aducă în discuție datele arheologice și sursele scrise antice, esențiale pentru înțelegerea acestui tip de zidărie.

Cercetări recente în cetatea dacică de la Luncani – Piatra Roșie – Cătălin Cristescu (MCDR Deva), Despina Măgureanu (IAB), Daniel Cioată (MJ Mureș), Nica Ciubotaru (UBB Cluj)

Cetatea de la Luncani – *Piatra Roșie* este una dintre cele șase fortificații din piatră de talie care compun ansamblul Cetăților dacice din Munții Orăștiei, înscrise în anul 1999 pe Lista Patrimoniului Mondial UNESCO. Ruinele sale erau cunoscute de

cărturarii secolului al XIX-lea, dar primele cercetări arheologice sistematice au avut loc în anul 1949, sub îndrumarea profesorului Constantin Daicoviciu. Cu acel prilej, au fost identificate și documentate cele două incinte (prima construită în tehnică elenistică, din blocuri fasonate de calcar de la Măgura Călanului, a doua ridicată cu piatră locală, pământ și blocuri de calcar reutilizate), precum și o serie de structuri și construcții monumentale, aflate pe platoul superior și pe terasele inferioare: un drum pavat, patru turnuri cu elevație din calcar și cărămizi, patru clădiri cu plan complex, dintre care două cu încăperi absidate. După câteva secțiuni realizate în anii 2000, cercetarea arheologică a fost reluată în anul 2021 (continuată în anii 2022 și 2023, fiind preconizată și pentru perioada următoare), obiectivele sale fiind reprezentate de obținerea unor informații suplimentare legate de planimetria unora dintre edificiile menționate, mai precis clădirea absidată de pe Terasa I (imediat sub platoul superior) și clădirea *k-o* (în partea nord-vestică a platoului superior). Rezultatele campaniilor recente sunt importante, aducând informații esențiale cu privire la planul celor două edificii, funcționalitatea lor, precum și lucrările de anvergură pentru amenajarea terenului.

Cetatea de la Cugir în contextul „creșterii puterii dacilor” din sud-vestul Transilvaniei în perioada La Tène D1 – Aurel Rustoiu (IAIAC), Adrian Cătălin Căsălean (MCDR Deva)

Cetatea dacică de la Cugir este cunoscută încă din secolul al XIX-lea, datorită unor descoperiri monetare din preajma sa. Un alt depozit monetar a fost găsit în anul 1955. Săpături sistematice de amploare s-au desfășurat în anii 1977–1991, fiind conduse de I.H. Crișan, secondat de F. Medeleț și I. Andrițoiu. Arhiva acestor săpături, rămasă inedite, a fost publicată de curând. Ca urmare, în anul 2023 au fost reluate cercetările arheologice în cetatea de la Cugir, fiind sondat valul de pământ de pe platoul superior. În afară de structurile arheologice identificate, au fost prelevate probe de lemn din palisadă, precum și probe pentru analize paleobotanice și polinice. În sfârșit, o serie de probe de lemn au fost destinate analizelor ¹⁴C. Toate acestea aduc precizări noi cu privire la o serie de detalii de cronologie, de reconstituire a peisajului etc. Scopul comunicării a fost acela de a evalua informațiile vechi, recuperate din arhiva de șantier, și de a aduce o serie de completări sau modificări la scenariul anterior de evoluție a acestei cetăți dacice. Autorii au analizat și modul, și data la care se ridică primele cetăți din sud-vestul Transilvaniei, când are loc geneza centrului de putere din zona menționată.

Arheologia și numismatica epocii clasice (greco-romane)

Ceramica atică cu figuri negre din zona sacră de la Histria. Considerații despre cronologie, forme și funcție – Iulian Bîrzescu (IAB)

Descoperirile de ceramică atică pictată de la Histria au condus, de-a lungul timpului, la relativ numeroase contribuții, mai ales că acestea au reprezentat și cele mai precise elemente de datare pentru primele trei secole ale cetății. Atenția a fost

acordată, în primul rând, identificării diversilor pictori și ateliere, astfel încât să poată fi plasate cronologic cât mai precis atât contextele din care provin, cât și celelalte descoperiri asociate. Pentru perioada arhaică, descoperiri de ceramică atică cu figuri negre au fost făcute în contexte domestice, necropola tumulară, teritoriu și sanctuar, în acest din urmă caz vasele ateniene făcându-și apariția, cel mai devreme, către anii 620–610 a.Chr.

Plecând de la câteva studii de caz din sanctuar, în comunicare au fost discutate și alte aspecte privitoare la utilizarea acestei ceramici: parte a veselei de cult, ofrande, suport pentru dedicații, mese comune etc. Descoperiri din alte sanctuare ioniene, în primul rând din metropolă, au fost aduse în discuție pentru a avea o mai bună imagine a descoperirilor de la Histria.

Două loturi de monede de argint emise la Istros în perioada elenistică – Mihai Dima (BNR)

Autorul prezintă două loturi de monede de argint emise la Istros, oferite spre vânzare în mediul online, în perioada octombrie 2023 – februarie 2024. Cele două loturi au structuri asemănătoare, fiind dispersate, cel mai probabil, dintr-un tezaur cu loc de descoperire necunoscut. Toate monedele aparțin grupei IV de emisiuni de tip clasic a acestui oraș, datată ultimele decenii ale secolului al IV-lea – prima jumătate a secolului al III-lea a.Chr. Având în vedere gradul avansat de uzură prezentat de toate piesele, se poate presupune că tezaurul (tezaurele?) din care provin datează din a doua jumătate a secolului al III-lea a.Chr.

Noi amfore de Erythrea descoperite în România (Medgidia Elenistic 1) – Natalia Mateevici (MNIM Chișinău), Petre Colțeanu (MINAC)

Pe parcursul dezvoltării și aprofundării cercetărilor în amforologie, apar multiple și noi informații referitoare la identificarea unor noi centre producătoare și exportatoare grecești, necunoscute altădată și trecute la categoria „centre neidentificate”. Mult timp, amforele de Erythrea erau atribuite altor centre grecești sau considerate drept „centre necunoscute”.

Despre prezența la Erythrea, oraș antic grecesc de pe litoralul Asiei Mici, a unei producții proprii vinicole și de ambalaj vinicol existau până recent prea puține informații, folosindu-se preponderent sursele scrise ale autorilor antici. La sfârșitul anilor '90 ai secolului al XX-lea, G. Jöhrens a presupus prezența la Erythrea a unei producții amforice proprii, atribuindu-i patru ștampile pe toarte amforice, acestea fiind în relief, având plasate în centrul unui cadran circular trei litere – ERY, interpretate, pe bună dreptate, ca numele abreviat al orașului. Mai târziu, în timpul cercetării epavei unei corăbii comerciale grecești, lângă litoralul turcesc, la Tektaş Burnu, în urma descoperirii umpluturii acestui vas comercial, pe lângă câteva zeci de amfore de Mende și Chios, au fost evidențiate și 195 de amfore pithoide „pseudo-samiene”, produse într-un centru necunoscut, atribuit mai târziu Erythreei. D. Carlson și M. Lawal au propus clasificarea tipologică și cronologică a amforelor acestui *polis*

din secolul al V-lea a.Chr. până la începutul secolului al II-lea a.Chr., mai târziu fiind aduse și unele rectificări cronologice de S. Monachov, care a prezentat cinci tipuri amforice.

În urma săpăturilor efectuate de Petre Colțeanu, în vara anului 2023, în așezarea Medgidia *Elenistic I*, au fost selectate trei fragmente de buze și un picior, toate având aceleași caracteristici ale pastei, atribuite unei producții de Erythrea. Toate exemplarele aparțin tipului III–B, datând de la sfârșitul secolului al IV-lea – începutul secolului al III-lea a.Chr. Fragmentele amforelor de Erythrea de la Medgidia *Elenistic I* reprezintă prima prezență a ambalajului amforic al acestui centru de pe litoralul Asiei Mici într-o așezare „barbară” din spațiul românesc dobrogean. Toate cele patru exemplare provin de la vase diferite, ceea ce poate indica faptul că vinul adus din Erythrea ar fi putut avea, în perioada dată, piață de desfacere în mediul „barbar” al acestui teritoriu.

Corelarea rezultatelor analizelor XRF și a criteriilor specifice de încadrare cronologică a unor stateri de tip Lysimach din Tomis și Tyras din colecția Academiei Române – Emanuel Petac (CNBAR)

Comunicarea s-a situat în prelungirea unor investigații mai ample privind cronologia și contextul emisiunilor de stateri vest și nord pontici de tip Alexandru cel Mare, respectiv Lysimach. Cele două exemplare propuse spre dezbatere se încadrează în seria emisiunilor de tip Lysimach, având trident în exergă și sigla cetății pe tron (TO, respectiv TY), ceea ce-i plasează oricum după anul 200 a.Chr. Momentele emiterii celor două piese (având numerele de inventar AV.A.153 și AV.A.155, ambele prezentând pe revers monograme complexe) sunt diferite, greutatea lor, de 8,20 g pentru piesa tomitană, respectiv 8,50 g pentru cea din Tyras, punând în evidență apropierea de caracteristica epocii mithridatice pentru staterul tomitan și de standardele secolului al III-lea a.Chr. pentru staterul din Tyras. Rezultatele analizelor XRF confirmă aceste date preliminare, exemplarul tomitan, cu cele 96,7 procente aur, aliniindu-se mai largului eșantion de stateri mithridatici ai cetății, fiind de situat, cel mai probabil, la finele secolului al II-lea a.Chr., în jurul anului 100 a.Chr., în vreme ce exemplarul din Tyras, cu 98,2% aur, este mult mai apropiat de evoluțiile din a doua jumătate a celui de-al III-lea veac a.Chr.

Din nou despre distrugerea „zonei sacre” a Histriei. Câteva note arheologice și epigrafice – Dragoș Hălmagi (IAB)

Discuțiile privind data și circumstanțele distrugerii templelor elenistice din așa-numita „zonă sacră” a Histriei au stârnit numeroase controverse de-a lungul timpului, fiind purtate în jurul a două straturi de arsură care au afectat zidurile monumentelor.

Cele două presupuse incendii nu au fost confirmate în săpăturile din alte sectoare ale cetății și nu conțin urmele unui conflict armat, proiectile de praștie sau vârfuri de sulițe și săgeți, așa cum au fost surprinse arheologic în alte orașe grecești antice care au fost asediate și distruse. În plus, este puțin probabil ca fragmentele de

amforă cu ștampile, descoperite aici, să provină de la vase sparte în acest loc și astfel ar oferi doar un *terminus post quem* pentru operațiuni de umplere și de nivelare în cursul procesului de recuperare și reamenajare a zonei.

Un argument crucial a fost articulat prin decretul onorific pentru Aristagoras, fiul lui Apatourios, interpretat ca mărturie pentru un devastator atac armat pus pe seama regelui barbar Byrebistas, în urma căruia zidurile au fost reparate și locuitorii răscumpărați din robie. Între timp, dosarul epigrafic al acestei epoci tulburi s-a îmbogățit cu o inscripție remarcabilă, care deplânge starea cetății asediate de barbari și laudă intervenția salvatoare a lui Quintus Iulius Vestalis din anul 15 p.Chr. Reparațiile la zidul cetății sunt amintite și într-o scrisoare a lui Augustus către histrieni, publicată de Vasile Pârvan și completată cu un fragment descoperit în anul 1929 de Marcelle și Scarlat Lambrino. Așa cum s-a arătat deja, formele literelor și limba folosită în decretul lui Aristagoras își găsesc cele mai apropiate analogii în inscripțiile din perioada augustană și, astfel, circumstanțele dramatice descrise aici au avut loc spre finele secolului I a.Chr. sau chiar în primii ani ai secolului următor.

Histria. Sectorul Poarta Mare – Turnul Mare, cercetări recente – Paul Damian, Adela Bâltăc, Eugen Paraschiv-Grigore (MNIR), Virgil Apostol (IAB), Ioana Paraschiv-Grigore (CNAIR București), Mihai Dima (BNR)

Cercetările arheologice din sectorul *Poarta Mare – Turnul Mare*, aflat în exteriorul cetății târzii, s-au desfășurat, cu mai multe întreruperi, în perioada 2000–2023. Acestea au scos în evidență complexe arheologice diverse din structura Histriei romane, fiind cercetate edificii și complexe arheologice încadrate din epoca elenistică târzie (nivelul G8) până la ultimul nivel roman timpuriu (IC). Printre acestea, pot fi enumerate: o porțiune dintr-o stradă de factură elenistică (artera *b*), un nou traseu de stradă (necunoscut în planimetria generală a Histriei), trei edificii de mari dimensiuni adosate acestora, canale de colectare a apei menajere sau conducte de apă potabilă și alte complexe.

Dat fiind faptul că investigația în zona extramurană a fost finalizată, în ultimele trei campanii cercetarea a fost concentrată în zona intramurană, în aceleași repere topografice, pentru a obține cât mai multe informații despre planimetria zonei și implicit despre Histria în epoca Principatului. Datorită zonei în care ne aflăm, datele obținute sunt legate mai ales de planimetria și complexele epocii romane târzii, dar s-a reușit identificarea traseelor celor două artere stradale timpurii și, pe alocuri, a unor porțiuni din traseul arterei *e* spre sud. Alte elemente ale celor trei edificii au fost descoperite, astfel încât au fost completate datele planimetrice obținute în zona extramurană.

Comunicarea a rezumat toate aceste cercetări, punând accentul pe descoperirile recente din zona intramurană.

Histria Multiscalar Archaeological Project: descoperiri efectuate în campania arheologică 2023 și rezultate preliminare ale datărilor ¹⁴C – Adam Rabinowitz (U Texas), Liviu Mihail Iancu (ISACCL), Katherine Reinberger (University of

Georgia), cu contribuții de Elijah Fleming (University of Wisconsin-Superior), Patricia Neuhoﬀ-Malorzo (SWCA Environmental Consultants), Cole Smith (U Texas), Thibaut Castelli (UMR 7041 Archéologies et Sciences de l’Antiquité, Université Paris-Nanterre)

Cercetările arheologice desfășurate pe Platoul cetății Histria, sub coordonarea U Texas și a IAB, reunite sub denumirea generică „Histria Multiscalar Archaeological Project” (HMAP) și demarate în anul 2018, au continuat în vara anului 2023, cu același obiectiv principal de a contribui la mai buna înțelegere a proceselor demografice de lungă durată și a interacțiunilor dintre om și mediu, care au caracterizat această comunitate umană de la gurile Dunării, folosind, pe lângă metodele și tehnicile uzuale în arheologia clasică, o abordare multidisciplinară, incluzând instrumente variate, precum datări ^{14}C , analize de izotopi de stronțiu, oxigen, carbon și azot, analize ale ADN-ului antic uman și bacterian etc.

Campania din anul 2023 a atins obiective importante, precum finalizarea cercetării în teren a mormintelor din epoca romană, identificate în secțiunea Kiln Trench (KT), punerea în evidență și studierea unui important strat cenușos, care oferă un *terminus ante quem* în secolul al IV-lea a.Chr. pentru cuptorul de olărit descoperit în KT, mai buna înțelegere a complexului artizanal organizat în jurul cuptorului și a proceselor ulterioare suferite de acesta sub influența factorilor umani și naturali. De asemenea, importantul drum din secțiunea Road Trench (RT) a putut fi secționat transversal, astfel încât stratigrafia și parțial cronologia sa, încadrată între sfârșitul secolului al IV-lea a.Chr. și cel puțin secolul al IV-lea p.Chr., au putut fi clarificate într-o măsură mai mare decât până acum. Nu în ultimul rând, extinderea cercetărilor magnetometrice pe o suprafață suplimentară de 1,2 ha, în vederea obținerii unui segment median est-vest cât mai important pe platoul cetății, a contribuit la confirmarea rezultatelor obținute anterior, privind capacitatea acestei metode de a oferi indicii importante, pentru această zonă, despre trama stradală și răspândirea spațială a instalațiilor artizanale cu mari arderi de combustibil, precum cuptoarele de olărit.

A doua parte a comunicării a fost constituită de prezentarea și discutarea rezultatelor preliminare ale datărilor ^{14}C efectuate pe 27 de eșantioane prelevate de la oase umane și 21 de eșantioane prelevate de la oase animale descoperite în KT, rafinate prin folosirea inferențelor bayesiene, în ceea ce se constituie drept primul studiu sistematic ^{14}C în necropolele histriene.

Suporturi de masă cu decor animalier de la Histria – Florina Panait-Bîrzescu (IAB)

Mobilierul din piatră ocupă un loc marginal în literatură, în puține cazuri, cum este cel al Histriei, fiind abordat la capitolul *varia* în volumele de sculptură și de arhitectură. Comunicarea a prezentat câteva observații asupra unor descoperiri vechi și noi de suporturi de mese și banchete din marmură și calcar, care aparțin tipului în formă de lespede decorată pe latura îngustă cu picior animal, în cele mai multe cazuri picior de leu. Pe lângă numărul relativ mare de fragmente de suporturi de acest tip,

săpăturile de la Histria oferă și câteva contexte arheologice relevante pentru analiza stilistică și pentru problematica funcționalității acestora.

Importuri de lămpi la Histria. Studiu de caz: opaițele din Sectorul Sud – Ionuț Bocan (MNIR), Mircea Dabîca (IAB)

Cercetările arheologice efectuate la Histria, în *Sectorul Sud*, au adus la lumină o importantă cantitate de opaițe. Astfel, se conturează o imagine complexă asupra legăturilor comerciale ale cetății, atât în perioada romană, cât și în secolele V–VII p.Chr., prin clarificarea anumitor detalii ale exporturilor unor piese confecționate în centre de producție consacrate. Au fost incluse în acest studiu 25 de opaițe, provenite din cercetările arheologice realizate în sectorul mai sus menționat în perioada 2002–2022. În urma unor minuțioase examinări vizuale asupra aspectului pastei, coroborate de modalitatea de finisare, prezența anumitor tipuri de decor, unele imperfecțiuni sesizate în execuția pieselor și cele mai apropiate analogii, se individualizează patru grupuri de lămpi provenite din următoarele zone: Atena, Corint, Asia Minor și Africa de Nord. Din punct de vedere cronologic, piesele confecționate în atelierile atice și corintice se încadrează în intervalul cuprins între sfârșitul secolului al II-lea și începutul secolului al III-lea p.Chr., în timp ce opaițele provenite din Asia Minor și cele nord-africane sunt datate în secolele IV–VI p.Chr.

O reprezentare antropomorfă din epoca romană târzie de la Histria – Iulia Iliescu (FIB), Irina Achim (IAB)

În prezentare a fost adusă în prim plan o piesă ceramică descoperită în anul 2023 la Histria, în Sectorul *Basilica cu criptă*, într-o secțiune aflată în vecinătatea monumentului creștin, piesă care provine dintr-un context datat secolul al VI-lea p.Chr. Artefactul fragmentar aparține, cel mai probabil, unui platou de mari dimensiuni și se remarcă prin decorația păstrată, constând într-o reprezentare antropomorfă și un *graffito* parțial păstrate. Autoarele au propus o analiză contextuală, tipologică și stilistică a acestui fragment, care vizează nu doar reconstituirea aspectelor tehnologice și funcționale ale piesei ceramice, ci și discutarea contextului arheologic care a livrat-o.

Descoperiri vechi, noi abordări. Revalorificarea unui lot de obiecte arheologice de la Histria – Irina Achim, Dragoș Hălmagi (IAB), Iulia Iliescu (FIB)

Cu ocazia reorganizării depozitelor IAB, a fost regăsit un lot eterogen de obiecte arheologice, conținând piese de la Histria, publicate și nepublicate, descoperite între anii 1927 și 1960 în diverse sectoare ale cetății (în săpăturile soților Marcelle și Scarlat Lambrino și, după anul 1949, în sectoarele *Templu*, *Domus*, *Cetate* și *Basilica extra muros*). Obiectele datează cu precădere din perioada romană, romană târzie și proto-bizantină, dar între ele se numără și câteva fragmente ceramice cu *graffiti* din epoca greacă. Cea mai bine reprezentată categorie este ceramica (veselă de masă, opaițe, capace, fragmente de amforă cu *dipinti* și *graffiti* și alte obiecte din lut), însă lotul include și câteva fragmente din mese de marmură, un fragment de sticlă cu inscripție,

diverse obiecte de os și de lemn cu reprezentări sau înscrisuri creștine, monede și alte obiecte de metal (fibule, aplice, chei, fragmente de candelabru). O bună parte din piese au marcaje sau etichete cu indicații, ceea ce permite repunerea unor descoperiri în context, chiar și în situația în care piesele au fost deja publicate, dar și rafinarea unor tipologii și cronologii. Au fost prezentate principalele categorii de obiecte, precum și unele piese singulare, cu accent pe elementele distinctive și de noutate.

Bastarnii la gurile Dunării? O încercare de Quellenforschung și consecințele sale – Dragoș Hălmagi (IAB)

O notiță despre traci și bastarni dintr-un periplu al Pontului Euxin compus în secolul al VI-lea a.Chr. a căpătat o nouă faimă după ce a fost atribuită lui Pseudo-Skymnos. Odată cu publicarea săpăturilor de la Poienești, argumentele istorice au fost dublate de interpretări arheologice și imaginea bastarnilor ca populație nou venită în apropierea gurilor Dunării a devenit de necontestat.

Dubiile formulate de Karl Müller și Didier Marcotte au rămas fără răspuns și ele sugerează că notița despre bastarni a fost extrasă dintr-o altă istorisire, cunoscută din mai multe surse literare: aventurile mercenarilor refuzați de Perseus, ultimul rege al Macedoniei. Din punct de vedere istoriografic, se pot distinge trei tipuri de bastarni: istorici, geografici și enciclopedici și această clasificare surprinde o migrație a acestora în percepția autorilor antici, odată cu expansiunea Romei și popularea hărților cu noi informații.

În aceste condiții, locul de baștină al războinicilor bastarni care și-au oferit serviciul macedonenilor este de căutat altundeva. Comunicarea a cercetat o posibilă origine în sud-estul Câmpiei Pannonice, care în această epocă (LT C2) este dominat de grupul Belgrad. Deși a fost atribuit în mod tradițional scordiscilor, Vladimir Mihajlović și Ivan Drnić au arătat că numele acestora nu apare în surse înainte de a doua jumătate a secolului al II-lea a.Chr., după formarea provinciei romane Macedonia și în același timp cu tranziția C2/D1 în societățile La Tène, când au loc schimbări culturale și sociale importante. În cadrul acestei ipoteze, spre deosebire de alți barbari din Illyricum, Pannonia și Moesia, bastarnii rămân în imaginarul roman poate datorită poziției lor de inamici neînvinși în timpul ultimului război macedonean, numele lor fiind apoi folosit în propaganda imperială pentru a marca victoriile unor împărați și legați imperiali. Teritoriul lor de odinioară devenind roman, bastarnii sunt re poziționați în Scitia, dincolo de orizonturile noilor frontiere ale imperiului.

Tezaurul de denari romani republicani descoperit la Săsenii pe Vale, jud. Buzău – Theodor Isvoranu (IAB), Sebastian Matei (MJ Buzău)

Autorii prezintă un tezaur alcătuit din 20 de denari romani din perioada Republicii, descoperit în anul 2022 la marginea unei păduri situate la vest de satul Săsenii pe Vale, com. Vernești, jud. Buzău, la adâncimi de 10–30 cm. Monedele, în general nu foarte uzate, poartă, în cea mai mare parte, urme de ardere. Emisiunile se încadrează în intervalul cronologic 154–80 a.Chr., denarii din cel de-al doilea

deceniu al secolului I a.Chr. reprezentând 50%. Singura piesă fragmentară este o imitație având ca prototip o emisiune din anul 90 a.Chr., reprezentată în tezaur și de un exemplar veritabil. Micul tezaur „de pungă” documentează perioada dictaturii lui L. Cornelius Sulla la Roma și, după toate probabilitățile, se integrează marelui „val” de pătrundere a denarilor republicani la nord de Dunăre, aproximativ în anii 75–65 a.Chr.

Rezultatele cercetărilor arheologice desfășurate în campania 2023 pe șantierul Tropaeum Traiani (Adamclisi) – Adriana Bobicescu (Panaite) (IAB), Gabriel Talmațchi (MINAC)

Cercetările arheologice întreprinse în situl Tropaeum Traiani (Adamclisi) în campania 2023 s-au desfășurat în două sectoare: Sectorul A și Sectorul C.

În sectorul A sunt în curs de cercetare de mai mulți ani două zone: prima, imediat la N de Basilica A – unde se verifică ipoteza existenței unor anexe ale Basilicii A, iar cea de-a doua pe strada AV 1 și construcțiile adiacente – pentru verificarea traseului străzii și a tramei stradale în ultima fază de funcționare a cetății. Scopul final este acela de a dezveli și cerceta în întregime *insula* cuprinsă între străzile *decumanus*, *cardo*, AV 1 și ABV IV.

În zona străzilor au fost cercetate edificiile A 8 și A 12, precum și căile de acces secundare dintre acestea, la care se adaugă elemente de stratigrafie și organizare a spațiului locuit.

La N de basilica A, a continuat cercetarea edificiului A 15 și a început cercetarea altuia nou, identificat în secțiunile nou trasate.

În sectorul C (cartier de sud), campania 2023 a încercat să răspundă mai multor deziderate, și anume: identificarea de noi date privind planimetria acestui cartier, cunoașterea situației constructive existente între latura de sud a basilicii *forensis* și cea de nord a edificiului de tip *domus*, descoperit la jumătatea primului deceniu al acestui secol. Activitățile propriu-zise desfășurate au constat în finalizarea cercetării unor complexe descoperite anterior la *domus*, continuarea cercetării unei secțiuni aflate la sud de edificiul amintit (S 31) și deschiderea a două noi secțiuni orientate est-vest, aflate la nord de același edificiu (S 29 și S 30). Concret, au fost descoperite, pe de o parte, latura de sud a unei noi clădiri poziționate între edificiul de tip *domus* și *basilica forensis* (anexă?) și două complexe specifice epocii medievale timpurii.

Troesmis 2023 – Recent geophysical prospection and geoarchaeological research – Christian Gugl (ÖAW-ÖAI), Cristina-Georgeta Alexandrescu (IAB), Mario Wallner, Klaus Löcker (GeoSphere Austria, Viena), Franziska Reiner (ÖAW-ÖAI), Hannes Schiel, Ralf Totschnig, Alois Hinterleitner (GeoSphere Austria, Viena)

In the archaeological investigations at Troesmis, which have been ongoing since 2010, archaeological prospection methods played a decisive role from the very beginning. The evaluation of available remote sensing data as well as large-scale geomagnetic measurements provided initial insights into the extent and structure

of the Roman-Byzantine settlement of the 2nd–12th/13th centuries. The geomagnetic measurements, which were carried out with a hand-guided system from the University of Innsbruck until 2017, also made it possible to locate the camp of *legio V Macedonica*. In 2023, GeoSphere Austria, in cooperation with the Austrian Archaeological Institute and the “Vasile Pârvan” Institute of Archaeology, was able to survey the majority of the fortress as well as large parts of the camp suburbs using a high-resolution, motorized radar system (Mira HDR). Numerous buildings within the legionary camp as well as in the centre of the camp suburbs could be identified. The new measurements also show how the Middle Byzantine settlement overlapped or disturbed the older Roman structures. Complementary geoarchaeological coring provided initial information on the subsurface structure, especially on the thickness of the archaeological layers and their recent covering. In connection with the distribution of selected artefacts categories, such as marble cladding and pottery finds, the new investigations also yielded new clues to the location of the Roman *municipium*, previously known only through the epigraphic evidence, including the two large bronze tablets from the city’s law.

Considerații asupra ceramicii romane de servit de la Dinogetia – Alina Oana Streinu (MMB)

Ceramica fină de servit de la Dinogetia include un bogat repertoriu de forme din diferite centre de producție. Pentru perioada romană timpurie, secolele I–III p.Chr., întâlnim o varietate remarcabilă de produse pontice decorate cu barbotină și slip, dar și importuri microasiatice, mai ales produse ale atelierelor din zona pergameniană. O categorie cu o pondere consistentă este cea a farfuriilor cu slip roșu, decorate cu ruleta, considerate produse pontice, care continuă să fie folosite până în secolul al IV-lea p.Chr. Din perioada Antichității târzii, cele mai numeroase sunt importurile microasiatice (LRCW și Candarlı) și vasele africane. Repertoriul acestor forme arată o economie dinamică, cu numeroase importuri, atât în perioada romană timpurie, cât și în Antichitatea târzie, dar și existența unei producții locale de forme comune de ceramică de servit și imitații ale tipurilor importate. Studiul ceramicii de servit permite elaborarea unor considerații privind relațiile economice ale centrului danubian și evoluția acestora pe parcursul epocii romane, în corelație cu evenimentele sociale și economice care au marcat Imperiul și, în special, provinciile Moesia Inferior și Scythia Minor.

Cercetări arheologice preventive în necropola de vest a Tomis-ului – Ștefan Georgescu, Ana Hamat, Cătălin Nopcea, Radu Petcu, Constantin Băjenaru, Ștefan Palamiuc (MINAC), Bianca Profiran (doctorandă Institutul de Istorie „George Barițiu”, Cluj-Napoca)

Prezentarea s-a referit la cercetările arheologice efectuate în anul 2023 de colectivul MINAC, în necropola de vest a Tomis-ului. Este vorba despre cercetări preventive executate, în principal, în două puncte: la Spitalul Municipal de Boli

Infecțioase și pe proprietatea de pe Strada Labirint, la nr. 2. În total, au fost excavate și cercetate peste 45 de morminte, cu un inventar funerar bogat și încadrate cronologic în primele trei secole ale erei noastre.

Edificiul roman cu mozaic din Constanța: studii preliminare asupra decorațiilor din marmură – marmurele colorate – Cristina-Georgeta Alexandrescu (IAB), Irina Sodoleanu (MINAC)

Cercetările arheologice desfășurate în anii 1959–1966 la Edificiul cu mozaic de la Constanța au fost valorificate doar în foarte mică măsură și nu într-un mod sistematic. Reluarea investigațiilor asupra edificiului a început cu consultarea materialului din arhiva instituțiilor implicate (MINAC, INP), ceea ce a creat condițiile obținerii de noi informații și identificării locului sau chiar a contextului descoperirii unora dintre categoriile de materiale arheologice. Placajul cu marmură al pereților marii săli cu mozaic, făcut cunoscut până acum numai prin fotografii și succinte mențiuni și ilustrări în ghiduri și studii tehnice, constituie prima categorie de material care face obiectul unui proiect de colaborare inițiat în anul 2019. Acesta și-a propus investigarea pieselor, a materialelor utilizate și, în măsura posibilităților, recontextualizarea acestora. Scopul este stabilirea provenienței materialelor, a apartenenței la una dintre etapele de funcționare a edificiului, a relației cu cronologia propusă pentru acesta. Ca prime etape în acest demers, au fost reperate locurile de păstrare a materialelor arheologice de interes și au fost identificate în materialul de arhivă (carnete de șantier, planuri, desene, fotografii) mențiuni despre placajul cu marmură. A urmat apoi, firească, selectarea unor exemplare relevante de placaj din depozitele MINAC, în vederea stabilirii provenienței și terminologiei marmurelor, prelevării de probe și analizei acestora prin metode petrografice și geo-chimice. Într-o primă fază, datorită complexității investigațiilor interdisciplinare necesare, s-au studiat așa-numitele marmure albe. În cea de-a doua fază, s-au studiat marmurele colorate, un grup de materiale complet neinvestigat până acum, în ciuda rarității sale în această regiune a provinciei Moesia Inferior/Scythia. Rezultatele acestei etape au făcut obiectul comunicării.

Drumurile romane la Dunărea de Jos și miliarul dedicație – Adriana Bobicescu (Panaite) (IAB)

În mod tradițional, stâlpii miliari sunt considerați cele mai clare dovezi ale construcției și reparației drumurilor romane pe tot cuprinsul Imperiului. Există însă și alte interpretări, potrivit cărora inscripțiile de pe unele borne antice reprezintă doar expresia loialității autorităților locale față de împărat, miliarii pierzându-și, în epoca Antichității târzii, funcția de bază, mai exact aceea de a indica distanța între două localități și de a-l ajuta pe călător să se orienteze în spațiu. Este vorba, mai ales, despre miliarii datați a doua jumătate a secolului al III-lea și începutul celui următor. În comunicare au fost analizate informațiile din sursele scrise și epigrafice avute la

dispoziție, pentru a vedea în ce măsură această interpretare este valabilă sau nu pentru zona Dunării de Jos.

Cercetări arheologice și interdisciplinare pe traseul Troianului, com. Albota, jud. Argeș – Florian Matei-Popescu (IAB), Ion Dumitrescu (MJ Argeș), Andrei Heroiu, Laurențiu Isăilă (S.C. Vanderly SRL), Alexandru Popa (MNCR Sfântu Gheorghe)

Valul de pământ roman de la Albota, denumit popular „Troian”, deși cunoscut încă de la începutul secolului al XX-lea, când a fost descris și parcurs la pas de Pamfil Polonic, spre deosebire de alte sectoare de pe *Limes Transalutanus*, nu s-a bucurat de o atenție deosebită, singurele observații fiind legate de traseul său și de starea de conservare a monumentului.

Cercetările magnetometrice și arheologice, efectuate în anii 2022 și 2023, au fost determinate de demararea proiectului de construire a Drumului Expres Craiova – Pitești (DEx.12). Conform proiectului, traseul drumului intersecta valul de pământ în localitatea Albota, la km 5+940–6+170. În faza de diagnostic, sectorul de val afectat de proiectul de infrastructură a făcut obiectul unor investigații magnetometrice. Acestea au pus în evidență o serie de anomalii, constituind, probabil, gropi de stâlpi, precum și câteva de dimensiuni mai mari, putând fi urme ale resturilor de la lipitura arsă de lut.

Cercetările arheologice preventive s-au desfășurat în perioada 16 octombrie – 23 noiembrie 2023. În total, au fost executate 20 de suprafețe cu lățimea de 3–4 m și lungimi variind între 17 și 42 m. Prin intermediul lor, a fost secționat valul cu structurile sale adiacente (posibila bermă și șanțul, iar în spatele valului a fost identificată o zonă nivelată). Valul este slab conservat, doar în S 7 păstrându-se mai bine, având o înălțime de 0,70 m. În structura valului, dar și în pământul virgin, au fost observate gropi de stâlpi, bârne de lemn dispuse în rețea (bârnelor au o lățime de 0,25–0,30 m și unele dintre acestea ating lungimea de 2,10 m). De asemenea, în față, valul pare a avea un mic șanț, săpat în forma literei „V”, cu deschiderea de maximum 2,20 m, iar între șanț și val s-a păstrat și o bermă lată de 1,50 m până la 3,00 m. În șanț, pe marginea lui exterioară, dar și în el au fost observate gropi de stâlpi, posibil de la o palisadă.

Studiu statistic asupra ceramicii descoperite la Tibiscum, municipiul Caransebeș, sat Jupa, jud. Caraș-Severin în campania 2023 – Adrian Ardeț (Institutul de Studii Banatice „Titu Maiorescu”, Academia Română, Filiala Timișoara/MJERG Caransebeș), Lucia Carmen Ardeț (Colegiul Național „Traian Doda”, Caransebeș), Iulian Leonti (MJERG Caransebeș), Livio Zerbini (U Ferrara)

În campania anului 2023, au fost continuate cercetările la Edificiul XV, aflat în așezarea civilă, unde a fost deschisă o suprafață de 6 × 3 m, aflată lângă zidul de nord-vest al construcției.

Din punct de vedere stratigrafic, au fost descoperite trei faze de lemn și una de piatră.

Faza a II-a de lemn, aflată la circa -1,70 m, reprezintă momentul în care sunt construite locuințe din lut cu pereți din chirpici și acoperiți cu țiglă. S-a reușit

identificarea pereților căzuți (*in situ*) peste podeaua arsă din scândură de brad. Acest nivel este acoperit de un strat de amenajare de circa 0,50 m, format din dărâmtura pereților din chirpici și foarte multe țigle. Acest nivel corespunde perioadei Traian – Hadrian, când au fost construite locuințe care au adăpostit primii coloniști.

Descoperirile constau într-un număr mare de obiecte militare (fibule, cataramă, întăritoare pentru arc etc.), dar de pe acest nivel provin foarte multe vase din lut, lucrate pe loc, păstrând tradiția dacică, cu ornamente realizate prin incizii în pasta moale sau având brăul alveolar, dar și cești dacice. Alături de aceste artefacte, au fost descoperite și vase din lut, reprezentând ceramică romană provincială, dar și de lux.

Din punct de vedere cronologic, acest nivel poate data din perioada Traian – Hadrian, bazându-ne pe descoperirea unei diplome militare datând din anul 123 p.Chr.

Un fragment dintr-o diplomă militară descoperită la Tibiscum, jud. Caraș-Severin – Florian Matei-Popescu (IAB), Adrian Ardeț (Institutul de Studii Banatice „Titu Maiorescu”, Academia Română, Filiala Timișoara/MJERG Caransebeș)

În timpul cercetărilor arheologice de la Tibiscum, campania 2023, în nivelul corespunzător primelor decenii ale secolului al II-lea p.Chr., a fost descoperit un fragment din *tabella I* a unei diplome militare romane. Observațiile preliminare au dus la concluzia că este vorba de o copie după o constituție imperială, emisă de împăratul Hadrian, cel mai probabil în anul 124 (*trib. pot. VIII* – 10 decembrie 123 – 9 decembrie 124). Din același an, se mai cunoaște o constituție emisă pentru unitățile auxiliare din Dacia Superior (AÉ 2010, 1857 = ILD 817), dar fragmentul în discuție pare a aparține unei diplome militare copiate după o altă constituție, emisă cel mai probabil tot pentru Dacia Superior, având în vedere locul de descoperire.

Cercetările recente din zona porții de nord (porta principalis sinistra) a castrului auxiliar de la Sutor (Optatiana) – Vlad-Andrei Lăzărescu, Sorin Cociș (IAIAC), Sergiu-Traian Socaciu (UBB Cluj)

Campania arheologică din anul 2023 de la Sutor s-a concentrat asupra castrului auxiliar, având ca scop documentarea căilor de acces. A fost surprins turnul de vest al porții și colțul turnului estic, împreună cu sistemul defensiv, compus din două șanțuri de apărare. Forma turnurilor este rectangulară, aspect întâlnit și la alte caestre auxiliare din Dacia. Dintre acestea, turnul de vest a putut fi cercetat integral. La fundația zidului de incintă al castrului, s-a folosit aceeași sursă de piatră, dar și aceeași tehnică de construcție întâlnită și în cazul drumului imperial Napoca – Porolissum, identificat cu ocazia cercetărilor preventive din anul 2021 și datat pe baze epigrafice în perioada Traian – Hadrian. Acest aspect sugerează o datare timpurie pentru construirea castrului de piatră. Cândva, în această perioadă de început a provinciei, castrul mic de lemn a fost dezafectat, peste el construindu-se un castru mai mare, având încă de la început zidurile din piatră. Absența totală a unor faze de lemn ale castrului mare susține, de asemenea, ipoteza construirii direct în piatră a castrului mare. Cel mai interesant aspect se leagă de o fază târzie de funcționare a castrului. Este vorba despre un

zid destul de rudimentar, construit într-o fază mai târzie, între cele două turnuri ale porții, cu scopul de a restricționa accesul în castru. La construcția acestui zid a fost utilizată o serie de monumente funerare, luate probabil din necropola așezării civile din vecinătatea castrului. Toate aceste aspecte sugerează faptul că zidul a fost construit cândva spre finalul provinciei romane, într-un context de criză politico-economică, realitate care a impus reutilizarea vechilor monumente avute la îndemână. Asemenea acțiuni sunt, în general, puse în legătură cu tulburările politice din zona provinciilor dunărene de la mijlocul secolului al III-lea p.Chr., fiind cunoscute exemple similare și în alte caestre din provinciile dacice.

Castrul și așezarea de la Cumidava – Râșnov. Date și interpretări noi obținute în cadrul Programului Național LIMES – Ovidiu Țentea (MNIR), Alexandru Popa (MNCR Sfântu Gheorghe)

Cu ocazia desfășurării Programului Național LIMES, s-a efectuat o serie de investigații, al căror obiectiv a fost identificarea limitelor sitului. Accentul cercetărilor în zona din jurul castrului s-a pus pe înregistrarea topografică a datelor vizibile pe teren, pe realizarea unor modele digitale ale terenului pe arii extinse, precum și pe investigații geofizice. Acestea reprezintă o preocupare mai veche a echipei de cercetare, primul plan magnetometric al zonei din jurul castrului de la Râșnov, pe baza căruia s-a mai identificat o fortificație necunoscută, fiind publicat în urmă cu șapte ani. Prezentarea rezultatelor investigațiilor magnetometrice noi și comparația cu cele vechi au constituit unul dintre obiectivele comunicării. De asemenea, au fost analizate și interpretate din punct de vedere istorico-arheologic principalele elemente de noutate științifică obținute, precum și măsurile necesare pentru managementul integrat al sitului în contextul (posibilei) înscrieri în Lista Patrimoniului Mondial UNESCO.

Un nou procurator al Daciei Apulensis – Constantin C. Petolescu (m.c. al Academiei Române, IAB), Florian Matei-Popescu (IAB)

O inscripție latină, descoperită în partea de nord-est a Serbiei (localitatea Vinča, în teritoriul orașului roman Singidunum; ediție primară: Adam Crnobrnja, Snežana Feriančić, Veselinka Ninković, *A New Latin Inscription from Vinča in Belgrade*, *Starinar* LXXIII, 2023, p. 71–85), menționează un nou procurator al Daciei Apulensis: *Marcus Ulpius Cerialis* (anii 176–180).

Un lot de material tegular șampilat descoperit recent în castrul legiunii a XIII-a Gemina de la Apulum și câteva considerații privitoare la fazele de construcție ale fortificației – Radu Ota (MNUAI), Andrei Buta (doctorand IAIAIC)

O cercetare arheologică preventivă, efectuată în anii 2021–2022, la Alba Iulia, pe Strada Andrei Șaguna, la nr. 2A, în perimetrul fostului castru al legiunii a XIII-a Gemina, a adus la lumină construcții din lemn și piatră, care aparțin mai multor faze de locuire, dintre care cea mai timpurie este din perioada domniei lui Traian, pentru prima dată documentată în mod clar prin existența unor barăci pe structură de lemn.

De asemenea, a fost identificată în premieră *uia quintana*, drumul din spatele clădirii comandamentului (*principia*). Un numeros lot de material tegular a fost recuperat de pe traseul amintit, provenit, cel mai probabil, de la acoperișul celor două clădiri aflate de-o parte și de alta a acestuia. Este vorba despre ștampile cu numele legiunii a XIII-a Gemina, cu sau fără antroponim. Sunt atestate 13 antroponime ale șefilor de ateliere (*officinae*), marcate pe materialul tegular provenit dintr-un singur context arheologic. Este o descoperire destul de rară, care merită a fi făcută cunoscută lumii științifice.

Terra sigillata de import în orașul roman Napoca și în teritoriul său: noi date furnizate de săpăturile arheologice recente – Viorica Rusu-Bolindeț (MNIT), Sorin Cociș (IAIAC)

Terra sigillata de import descoperită pe teritoriul orașului roman Napoca a fost studiată de Viorica Rusu-Bolindeț, întregul lot de 58 de sigillate (edite și inedite) fiind reluat într-un amplu capitol al tezei de doctorat a aceleiași autoare, publicată în anul 2007. Deoarece săpăturile preventive efectuate în intervalul 2007–2023 în orașul roman Napoca și în teritoriul său au dus la descoperirea de noi exemplare de sigillate de import, comunicarea a realizat o aducere la zi a informației referitoare la aprovizionarea și consumul de *terra sigillata* în capitala Daciei Porolissensis.

În comunicare au fost analizate atât piese inedite, provenite din săpăturile arheologice preventive făcute de echipa IAIAC (sub coordonarea lui Sorin Cociș), în câteva puncte importante ale orașului roman (Strada Victor Deleu, Piața Muzeului nr. 2 și 4, Strada Sextil Pușcariu etc.) și în teritoriu – la *villa suburbana* de pe Dealul Lombului, cât și exemplare edite, publicate de autorii săpăturilor, în intervalul 2007–2023, în diferite rapoarte arheologice sau studii de specialitate. În acest mod, s-a încercat să se contureze o imagine cât mai actualizată a situației importurilor de sigillate la Napoca și în teritoriul său, cu date noi privind comerțul și viața economică ale orașului.

Despre două fragmente de sarcofag egiptean antic cu inscripții și cu proprietar omonim – Renata-Gabriela Tatomir (U „Hyperion”/cercetător asociat IAB)

Într-un studiu din numărul pe anul 2021 al revistei SCIVA, autoarea a prezentat detaliat un fragment dintr-un sarcofag egiptean, atribuit lui PADjtm (Paditem), care a trăit în secolul al IV-lea a.Chr. Fragmentul redă o parte din textul funerar denumit *Litania lui Ra* și se găsește în colecția de antichități egiptene a IAB, sub numărul de inventar E 196. La sfârșitul studiului, autoarea a subliniat că, în timpul cercetărilor asupra piesei, a identificat alte două fragmente în conexiune cu aceasta.

Unul dintre aceste fragmente a fost obiectul comunicării, fiind identificat atunci când autoarea a descoperit sursa bibliografică *Patriarchate of Alexandria 2006–2016*. În acest volum, autorul, Vassilis Chrysikopoulos, menționează pe scurt un fragment cu inscripție din sarcofagul preotului Padiatem, aflat în Muzeul Patriarhiei din Alexandria (Egipt), însoțit de două fotografii. Pe baza fotografiilor și a omonimiei celor două persoane, identificate în fragmentul E 196 și în cel din muzeul alexandrin, autoarea a

conchis că este vorba despre același proprietar. Mai mult, după maniera de organizare a textului și după structura acestuia, fragmentul de la Alexandria poate fi o continuare în secțiunea din dreapta sus a aceluiși sarcofag, destinată formulelor ritualice de laudă din *Litania lui Ra*, prezente și pe fragmentul de la Institutul de Arheologie din București. Practic, coloanele cu adresări către manifestările lui Ra încep în textul piesei E 196 și continuă pe cel al fragmentului din Alexandria. Tot atunci, autoarea a observat o discrepanță în modul de scriere a *Litaniei lui Ra*, ceea ar putea sugera că cele două texte pot fi lucrarea unor scribi diferiți. Totuși, autoarea a precizat că nu a avut acces la fragmentul din Alexandria în forma sa fizică, de aceea și-a bazat opinia doar pe fotografiile disponibile. În urma unei analize aprofundate a fragmentului din Alexandria, sunt necesare o serie de precizări, care au fost expuse în comunicare.

[Despre posibilele receptări romane ale copiei sculpturii capului lui Antiohos III – Cristian Bobicescu (cercetător asociat IAB)]

În tradițiile istoriografice romane sau născute în context roman, care privesc și faptele regelui seleucid Antiohos al III-lea, există diverse opinii, una favorabilă (Polibiu) și trei negative (Titus Livius, Arrianus și Plutarh, *Viața lui Cato*). Autorul a analizat momentul apariției lucrării, precum și posibile sau sigure filiații, concurente între ele, pornind de la o realitate, copia romană a sculpturii capului acestuia, aflată în colecțiile Muzeului Luvru și încadrată de specialiști la mijlocul secolului al II-lea a.Chr.

Despre o groapă votivă descoperită la Iasos, regiunea Caria, Asia Minor – Marius C. Streinu (INP), Fede Berti (fost director al Muzeului Național de Arheologie din Ferrara și fost director al Misiunii Arheologice Italiene de la Iasos, Turcia)

Descoperită în anul 1972, groapa B din perimetrul agorei romane de la Iasos (Caria) a fost umplută cu peste 700 de materiale ceramice, dintre care 580 sunt lămpi. Acestea din urmă reprezintă producții din Asia Minor, preponderent din Efes și Knidos, dar și un număr considerabil de produse italice. Interesul autorilor s-a concentrat pe lămpile italice decorate cu motive gladiatoriale: gladiatori reprezentați individual, lupte de gladiatori, reprezentări de arme, dar și un exemplar deosebit, care înfățișează doi pugiliști. Întregul lot datează de la finalul secolului I a.Chr. – primul sfert al secolului I p.Chr., demonstrând o perioadă constantă de depuneri votive, în perioada de tranziție de la epoca elenistică la epoca romană clasică, ultima etapă fiind marcată de lămpile cu reprezentări care fac trimitere la luptele de gladiatori și la ceramica fină de servit. Prezența lor, alături de forme ceramice bine cunoscute din atelierele Asiei Minor, plasează lotul cu reprezentări gladiatoriale într-un context roman timpuriu precis, marcând trecerea la noi relații social-politice în interiorul provinciei.

Lămpile din groapa votivă de la Iasos permit elaborarea unor ipoteze cu privire la debutul fenomenului gladiatorial, unul de tradiție romană, în Caria și *in extenso* în Asia Mică, pe care autorii le-au coroborat de descoperirile regionale similare.

Taenia. *Despre o pereche de brățări de aur din perioada romană târzie* – Rodica Oanță-Marghitu (MNIR)

Comunicarea a avut ca subiect un set de cinci fragmente de bandă de aur, prezentate în vitrinele expoziției „Tezaurul istoric al Muzeului Național de Istorie a României”. Artefactele fac parte din lotul de piese transferat de la Muzeul Național de Antichități/Institutul de Arheologie, denumirea, sub care au fost preluate și care a fost ulterior păstrată în toate documentele de evidență ale MNIR, fiind cea de *taenia*. De-a lungul timpului, fragmentele par să nu se fi bucurat de o atenție aparte și, ascunse în clar-obscurul expoziției, au traversat deceniile aproape nebăgate de seamă. Pe baza analogiilor și a detaliilor structurale, ținând cont de faptul că nu există niciun fel de informații despre contextul arheologic în care au fost descoperite, putem presupune că acestea provin de la o pereche de brățări care ar putea data din a doua jumătate a secolului al III-lea p.Chr., eventual începutul secolului al IV-lea p.Chr. Aspectul general al brățărilor și purtarea lor în pereche, cel mai probabil câte una la încheietura fiecărei mâini, sugerează încadrarea folosirii lor într-o modă supraregională și supraprovincială, generalizată la nivelul întregului Imperiu Roman. Unele particularități structurale ar putea indica realizarea acestora într-un atelier provincial nu foarte atent la detalii. Existența unor intervenții secundare, posibile reparații, îmbogățește sfera de semnificații a acestor podoabe.

Arheologia epocii romane în *Barbaricum*

Observații privind dinamica demografică din sudul Moldovei și nord-estul Munteniei în secolele I–III p.Chr. – Liana Oța, Valeriu Sîrbu (IAB), Sebastian Matei (MJ Buzău)

Autorii și-au propus o trecere în revistă și o evaluare a descoperirilor dintr-un anumit areal geografic – sudul Moldovei și nord-estul Munteniei, menite, în opinia lor, să ajute la conturarea evoluției dinamicii demografice din zonă. Perioada anterioară războiului dacic este marcată de existența unor importante centre dacice: locul de cult de la Pietroasa Mică – *Gruia Dării* și așezările de la Căndești, Poiana și Barboși. În ultimul deceniu al secolului I p.Chr., în zonă au pătruns grupuri mici de sarmați, atestate, cel puțin până acum, doar prin 45 de morminte de inhumație. Sfârșitul secolului al II-lea și prima jumătate a secolului următor sunt caracterizate de pătrunderea în zonă a unor noi grupuri de sarmați, fără ca, pe baza descoperirilor actuale, să se poată vorbi, pentru arealul studiat, de o schimbare semnificativă a ponderii acestor comunități, atestate printr-un număr de 57–60 de morminte. Secolul al II-lea este marcat, de asemenea, de un alt fenomen, mai precis apariția înmormântărilor sarmatice în provincia romană Moesia Inferior. Aparent, în literatura de specialitate sunt menționate destul de multe situri cu descoperiri dacice datate secolele II–III p.Chr. (33), dar, la o privire mai atentă, majoritatea reprezintă fie rezultatul unor piergheze, fie simple semnalări. Așezările și necropolele cercetate

efectiv au rămas, până în prezent, relativ puține (în jur de 1/3 din punctele amintite). Alte câteva morminte sarmatice (opt) datează de la finalul secolului al III-lea p.Chr.

Necropola din epoca romană mijlocie de la Petrești, raionul Ungheni, Republica Moldova: repere cronologice – Nicolai Batog (U Poznań), Vasile Iarmulschi (FU Berlin/MNIM Chișinău)

Unul dintre cele mai importante situri din epoca romană mijlocie din regiunea pruto-nistreană îl reprezintă necropola de la Petrești. Situl a fost descoperit în anul 1986 de E. Jarovoi, S. Kurceatov și S. Circov, investigațiile arheologice fiind continuate, în anul 1988, de S. Kurceatov, S. Circov și V. Glazov. Ca rezultat al acestor cercetări, au fost identificate 46 de morminte și 35 de „construcții comemorative”, atribuite așa-numiților sarmați. Recent, a ieșit de sub tipar monografia dedicată acestui sit.

Pentru că încadrarea cronologică a necropolei propusă de autorii lucrării – al doilea sfert al secolului al II-lea – începutul secolului al III-lea p.Chr. – nu a părut destul de corectă, ei au hotărât ca, în cadrul comunicării, să reia discuția cu privire la datarea cimitirului „sarmatic” de la Petrești.

Probleme legate de așezările vandale (cultura Przeworsk) în spațiul nord-vestic al României – Robert Gindele (MJ Satu Mare)

Nord-vestul României (Maramureș, Sălaj, Satu Mare, nordul Bihorului) face parte dintr-un spațiu geografic central-european (Ucraina de vest, Slovacia de est, nord-estul Ungariei) unitar: Bazinul Tisei Superioare. În acest spațiu, în preajma războaielor daco-romane, la răscrucea secolelor I–II p.Chr., au pătruns dinspre nord primele grupuri de războinici ai culturii Przeworsk, după care, în timpul războaielor marcomanice (160–180), a avut loc o pătrundere masivă de populație, care a redefinit peisajul arheologic al zonei. Cultura Przeworsk, asemenea altor civilizații barbare din Europa centrală, a fost definită pe teritoriul Poloniei în primul rând pe baza descoperirilor funerare, care au constituit și baza studierii acestei culturi în Bazinul Tisei Superioare.

Datorită dezvoltării cercetărilor arheologice preventive pe suprafețe mari, așezările Przeworsk devin din ce în ce mai bine cunoscute și există o posibilitate de a defini această cultură și sub aspectul locuirii și al habitatului. În cadrul comunicării, au fost prezentate cele mai noi descoperiri legate de acest subiect, dar a fost făcută și o incursiune în tehnicile de săpătură actuală pe marile șantiere preventive.

„Varianta ocolitoare a Municipiului Arad nord-est” (diagnostic arheologic intruziv) – Erwin Gáll (IAB), Ștefan Mariș (în proiect IAB), Vlad V. Zirra (IAB)

Evaluarea arheologică aprofundată a fost ocazionată de proiectul „Servicii elaborare studii de fezabilitate, elaborare proiect pentru autorizarea lucrărilor, proiect tehnic de execuție (S.F. + P.A.C. + P.O.E. + P.T.E.) și asistență tehnică din

partea proiectantului, aferent realizării obiectivului de investiții de servicii *Varianta ocolitoare a Municipiului Arad nord-est*”.

Evaluarea aprofundată arheologică de teren (cercetare de suprafață, apoi diagnostic intruziv) a constat în practicarea a 102 secțiuni de sondaj, distribuite cât mai uniform pe coridorul Variantei ocolitoare Arad nord-est, tronsonul amintit pornind din zona de est a comunei Vladimirescu (AR) către comuna Livada (AR), pe care o ocolește prin est și nord, până în zona de intersecție cu DN 79, între municipiul Arad și localitatea Zimanducz.

Au fost identificate șase situri arheologice, cu suprafețe și substanțialitate variabile (unul dintre ele sesizat doar prin cercetare de suprafață, iar altul doar printr-o singură secțiune, restul fiind acoperit de o cultură de porumb). Cele șase situri sunt probabil așezări și locuiri cu diferite intensități și suprafețe. În general, siturile sunt destul de afectate de lucrările agricole curente, de îmbunătățirile funciare sau de drumurile de exploatare. Trebuie menționat că în zonele/secvențele kilometrice unde accesul nu a fost posibil, chiar dacă la suprafața solului nu au fost detectate materiale sau structuri arheologice, eventuale sondaje arheologice viitoare ar putea aduce la lumină alte situri încă necunoscute.

Arheologia și numismatica epocii migrațiilor și Evului Mediu

Valurile lui Traian din Basarabia. Cercetări arheologice și conexe – Sergiu Matveev (USM Chișinău), Vlad Vornic (ANA Chișinău), Christopher Lüthgens (Universität für Bodenkultur, Viena)

Din rândul siturilor arheologice de pe teritoriul Republicii Moldova, cele mai importante prin proporțiile lor, mai bine cunoscute, dar și discutabile, sunt cele două valuri lungi de pământ, numite *Valul lui Traian de Sus* (VTS) și *Valul lui Traian de Jos* (VTJ). În ultimii ani, echipa mixtă de arheologi de la USM și ANA Chișinău a realizat câteva periegeze și intervenții preventive pe VTS (2016, 2020 – Ecaterinovca – Valea Jeparului, 2017, 2019 – segmentul Gradiște – Coștangalia, 2020 – Cupcui și Leova, 2022 – segmentul Ecaterinovca – Valea Perjii, 2023 – segmentul Satul Nou – Selemet) și VTJ (2022 – segmentul Vulcănești – Iujnoe). Cercetările arheologice au fost însoțite de ridicări topografice, scanări geomagnetice, prelevarea de probe de material osteologic și soluri. Scopul comunicării a constat în evaluarea complexă a istoricului cercetărilor Valurilor lui Traian din Basarabia și prezentarea rezultatelor prealabile ale investigațiilor recente.

[Descoperiri noi de tezaure cu dirhemi cufici și podoabe din argint din secolele IX–XI la est de Carpați – Gheorghe Postică, Ion Tentiuc (MNIM Chișinău)]

La sfârșitul secolului al XX-lea, în spațiul est-carpatic se cunoșteau 42 de dirhemi cufici din perioada secolelor VIII/IX–XI. Dintre aceștia, 28 proveneau din trei tezaure și 14 din descoperiri izolate din nouă localități.

Actualmente, harta monedelor cufice în regiune este completată cu 510 piese, incluzând 505 provenite din patru tezaure și cinci din locuri izolate. Astfel, numărul dirhemilor la est de Carpați este de 552 de piese (533 provenite din șapte tezaure și 19 din descoperi izolate).

Tezaurele mixte conțin, pe lângă monede, și podoabe din argint, bronz, sticlă sau chihlimbar. Într-un caz, un tezaur era alcătuit exclusiv din piese de argint. Tezaurele mixte provin de la Rudi – *La Trei Cruci* (r. Soroca) și Rezina (r. Rezina), iar tezaurul cu piese din argint de la Cunicea (r. Florești). Tezaurele de la Holoșnița (2019) și de la Rudi – *La Șanțuri* (2022), conform descoperitorilor, cuprindeau 150, respectiv 300 de dirhemi. Tezaurul de la Rudi – *La Trei Cruci* (2007), descoperit într-un vas ceramic, cuprindea 10 dirhemi cufici și piese din argint aurit (un inel), argint (verigi de tâmplă de tip ciorchine, pandantive umboidale cu granulație, patru lunule, mărgelile cu nervuri longitudinale granulate, nasturi globulari), bronz (brățări) și chihlimbar (mărgelile). Tezaurul de la Rezina (2021) cuprindea 45 de dirhemi și diverse piese din argint (două verigi de tâmplă de tip ciorchine, o lunulă și un ghem de sârmă). Greutatea monedelor din tezaur era de 138,34 g. Conform datelor preliminare, monedele din acest tezaur reprezintă emisiuni de la Nasr II bin Ahmad (301–331 AH/913–942) și de la Nuh I bin Nasr (331–343 AH/943–954). Tezaurul de la Cunicea (2017), compus din podoabe de argint, cuprindea verigi de tâmplă în formă de ciorchine, pandantiv-lunulă, pandantive globulare cu granulație, o mărgică cu nervuri longitudinale granulate, un lingou și patru colane de tip Răducăneni.

Descoperirile izolate de dirhemi provin din patru localități: Șoldănești (r. Șoldănești), Temeleuți (r. Florești) și Rudi – *Farfuria Turcească* (r. Soroca) – câte o piesă și Șaptebani (r. Râșcani) – două piese. Piesa de la Rudi – *Farfuria Turcească* constituie o copie barbarizată după un dirhem necunoscut, iar cea de la Șoldănești un dirhem abbasid bătut în AH 243 = 847 p.Chr de califul al-Mutawakki (AH 232–247).

„Castrul” XXV (Tocilescu) al valului de piatră. Rezultate preliminare ale cercetărilor arheologice preventive de la Constanța – Strada Caraiman – Constantin Băjenaru, Cătălin Nopcea, Ingrid Petcu Levei, Marius Lascu, Ștefan Georgescu, Dan Vasilescu (MINAC)

Proiectul de ecologizare a unui teren contaminat cu produse petroliere, demarat de OMV-Petrom la Constanța, a permis efectuarea uneia dintre cele mai ample cercetări preventive de pe teritoriul orașului. Pe baza imaginilor aeriene din perioada 1940–1966 și a unui diagnostic intruziv efectuat anterior demarării proiectului, s-a confirmat existența pe amplasament a unei fortificații aparținând sistemului defensiv al valului de piatră – „castrul” nr. XXV conform numărătorii lui Grigore Tocilescu.

Cercetările efectuate în perioada 2020–2023 au condus la identificarea traseului urmat de *valul de piatră*, în paralel cu *valul mare de pământ*, al zidului de incintă al castrului (inclusiv două turnuri și o poartă de acces flancată de bastioane) și a șanțului de apărare de pe latura de vest. Locuirea intensă din castru a fost cercetată pe o suprafață de peste 2 hectare, fiind înregistrate peste 1 000 de complexe arheologice (reprezentate în principal de bordeie, diverse amenajări gospodărești, gropi de provizii

sau menajere, fântâni, șanțuri de delimitare). S-au identificat, de asemenea, 123 de morminte de înmușare, care formează cel puțin trei orizonturi funerare distincte (anterioare?, contemporane și posterioare locuirii în castru și în afara lui).

Bogatul material arheologic, între care se remarcă cantitatea impresionantă de importuri de amfore bizantine (în special sferoidale, aparținând tipului Günsenin I), precum și descoperirile numismatice (Constantin VII – Roman II, Nikephoros II, Ioan Tzimiskes și *folles* clasa A) indică o perioadă de locuire intensă în fortificație în a doua jumătate a secolului al X-lea.

Așezarea medievală timpurie de la Oltina – Capul dealului. Două decenii de cercetare sistematică – Cristina Paraschiv-Talmațchi, Constantin Șova (MINAC)

Descoperirile întâmplătoare, dar mai ales importanța datelor oferite de ele (sigilii, obiecte de port și podoabă, piese monetare), au adus în atenția arheologilor așezarea fortificată din perioada medievală timpurie de la Oltina – *Capul dealului* (jud. Constanța) și au determinat deschiderea cercetărilor sistematice, începând cu anul 2001, sub coordonarea lui Costel Chiriac și Gabriel Custurea. Cele două decenii de investigații au relevat existența unui sit pluristratificat, care prezintă mai multe niveluri medievale timpurii, cu complexe adâncite în straturi romane sau getice. Nivelurile medievale timpurii se încadrează între sfârșitul secolului al VIII-lea/începutul veacului al IX-lea și ultimele decenii ale secolului al XI-lea, prezentând două faze distincte: sub influența primului Țarat bulgar (secolele VIII–X), respectiv sub administrația Imperiului Bizantin (între sfârșitul secolului al X-lea și sfârșitul veacului al XI-lea).

Descoperirile de până acum dovedesc că așezarea nu a funcționat într-un cadru închis, ci faptul că a făcut parte dintr-un sistem mai larg, care cuprindea așezări din Dobrogea și nord-estul Bulgariei, sistem activ înainte de revenirea Imperiului Bizantin la Dunărea de Jos. Aflată în aria de influență a două cetăți, cea de la Siliștriu (important centru economic și militar), apoi din secolul al XI-lea, și cea de la Păcuil lui Soare, așezarea de la Oltina – *Capul dealului* a beneficiat de evoluții economice pozitive, iar după 971 p.Chr. comunitatea de aici s-a adaptat modului de viață determinat de noul administrator al zonei, Imperiul Bizantin, și a intrat repede în circuitul economic al acestuia.

Date cronologice absolute ale unor descoperiri medievale timpurii din zona Bucureștiului – Radu Nicolae, Theodor Ignat, Vasile Opriș (MMB), Mirela Claudia Mihon, Cristian Dumitru Mănăilescu, Alexandru Răzvan Petre (IFIN-HH)

Comunicarea a evidențiat rezultatele datării cu radiocarbon a opt probe recoltate din complexe arheologice medievale timpurii, cercetate în zona Bucureștiului în anii 2020–2023.

Cu ocazia proiectului NUCLEU, desfășurat în parteneriat cu IFIN-HH și finanțat de Ministerul Cercetării, Inovării și Digitalizării, au fost datate opt complexe din trei situri arheologice diferite. Acestea au fost inițial, pe baza materialului ceramic, atribuite perioadei Evului Mediu timpuriu (culturile Ipotești–Cândești și Dridu).

Rezultatele analizelor radiocarbon au confirmat datările inițiale, oferind o încadrare cronologică exactă a complexelor. Se remarcă o probă recoltată dintr-un complex atribuit culturii Dridu, a cărei datare absolută depășește limita inferioară atribuită de obicei culturii.

Analizele s-au efectuat la acceleratorul Tandetron™ 1MV de la IFIN-HH, pe baza unor probe osteologice recoltate în timpul cercetării.

Necropola de incinerare de la Păuca – Biserica Ungurească, jud. Sibiu: datare ¹⁴C și câteva considerații pe marginea cronologiei Evului Mediu timpuriu – Ioan Marian Țiplic (U „Lucian Blaga”), George Tomegea (CNM Astra Sibiu), Corina Anca Simion (IFIN-HH)

Cercetarea necropolelor de incinerare încadrabile în intervalul secolelor VI–IX constituie o necesitate – din perspectiva analizării procesului de creștinare a ritualului funerar – și, prin urmare, din nevoia de clarificare a momentului creștinării masive a populațiilor din zona central-europeană. În acest context, necropola de incinerare de la Păuca – *Biserica Ungurească* este cea mai recent cercetată din așa-zisul grup Mediaș și singura care a furnizat date de cronologie absolută obținute prin datarea cu ¹⁴C din cadrul acestui grup, fiind posibilă deschiderea discuțiilor asupra cronologiei și, subsecvent acestora, asupra originii etnice a comunităților ce au utilizat aceste necropole.

Dacă admitem ca fiind cea mai probabilă încadrarea spre limita superioară a intervalului furnizat de datările ¹⁴C (secolul al VII-lea), necropola de la Păuca ar putea fi conectată la evenimentele petrecute în perioada 567–630, adică la stabilirea și consolidarea puterii avare în spațiul panonico-transilvănean. Situația ar putea fi clarificată prin continuarea procesului de datare a altor probe din cadrul sitului, dar și prin realizarea datării pentru alte necropole similare și compararea acestor rezultate cu datări realizate pe probe provenite din așezări contemporane orizontului de necropole de tip Mediaș.

Pe baza probelor analizate, se poate spune că necropola de la Păuca – *Biserica Ungurească* a aparținut unei comunități care, cel mai probabil, a utilizat-o în cursul secolului al VII-lea, dar, în același timp, rezultatele pot suferi modificări ca urmare a faptului că sunt în lucru la IFIN-HH alte probe și se are în vedere verificarea unora dintre acestea și într-un alt laborator independent.

Primul mormânt medieval timpuriu (secolul al X-lea) din România cu geantă decorată cu aplice. Mormântul 25 de la Cluj-Napoca – Strada Plugarilor – Erwin Gáll (IAB), Szabolcs Nagy (MNIT), Réka Fülöp (Muzeul Național Maghiar, Budapesta), Anikó Horváth, István Major (HUN-REN Institute for Nuclear Research, Debrecen), Diana Bindea (MNIT)

În teritoriul actual al orașului Cluj-Napoca, pe Strada Plugarilor, astăzi desființată, în timpul cercetării unei necropole aferente orașului roman Napoca (aflat la nord-vest), în anii 1985 și 1986, au fost descoperite 26 de morminte databile în secolul al X-lea.

În partea sudică a necropolei medievale a fost cercetat mormântul nr. 25, cu cel mai bogat și variat inventar funerar, fiind singurul din sit în care au fost depuse și părți ale calului, respectiv capul și cele patru tibii.

Cel mai important obiect din inventarul mormântului este, în mod clar, geanta. Aceasta a fost, probabil, din piele, fiind împodobită cu aplice de diferite tipuri și dimensiuni, realizate din aliaj pe bază de cupru. Conform datelor disponibile, geanta nu a fost așezată orizontal în mormânt, ci oblic, pe piciorul stâng al defunctului.

Analiza structurală și tipologică a aplicelor scoate în evidență strânse legături cu piese similare descoperite în Bazinul Tisei Superioare și în sudul Poloniei, însă, până în prezent, nu s-a găsit nicio piesă identică, ceea ce face din geanta de la Cluj-Napoca un unicat.

Semnele de uzură de pe suportul central al genții, urmele de folosire și de reparare ale aplicelor și vârsta defunctului (un bărbat de circa 60–65 de ani) indică în mod clar o utilizare îndelungată a piesei și confirmă încadrarea acesteia și a mormântului în a doua jumătate a secolului al X-lea (așa cum sugerează și analiza structurală și tipologică).

Rezultatele oferite de probele de ^{14}C prelevate din scheletul decedatului și din oasele calului sacrificat (de circa 4–5 ani) sunt în deplină concordanță cu cele rezultate din alte șase probe prelevate din schelete descoperite în aceeași necropolă. Aceste rezultate validează datele obținute prin analize tipologice și cronologice ale descoperirilor, care arată că bărbatul din mormântul nr. 25 a decedat în a doua jumătate a secolului al X-lea, cel mai probabil în anii 960–990. Ținând cont și de analizele antropologice, cel mai probabil individul s-a născut în jurul anilor 910–930.

Analizele pe baza izotopilor de stronțiu sugerează ca loc de origine al bărbatului zona actualului oraș Cluj-Napoca. Totodată, pe baza analizelor de $\delta^{13}\text{C}$ și $\delta^{15}\text{N}$, s-a constatat că baza alimentației sale a fost orzul.

Un mormânt tumular atribuit unui călăreț turanic descoperit la Săveni – La Movile, jud. Ialomița. Date arheologice, antropologice și arheozoologice – Gabriel Vasile, Adrian Bălășescu (IAB), Florin Vlad, Radu Coman, Simona Munteanu (MJ Ialomița)

După încetarea locuirii preistorice din așezarea Cernavodă I de la Săveni, zona colinară a fost transformată într-un cimitir. Până în prezent, au fost descoperite și cercetate 21 de morminte de inhumație din diferite perioade istorice.

Din perioada Evului Mediu timpuriu a atras atenția un mormânt descoperit imediat sub nivelul de arătură, care avea o groapă de formă dreptunghiulară, cu colțurile rotunjite, cu baza la $-1,80$ – $2,00$ m. La adâncimea de $1,55$ m, pe una dintre laturile gropii, a fost lăsată o treaptă. Mormântul conținea un schelet, orientat SV–NE, poziționat în decubit dorsal, cu mâna stângă întinsă și depărtată de restul corpului, mâna dreaptă ușor îndoită și adusă pe bazin, iar picioarele întinse, paralele. Probabil că defunctul a fost depus într-un sicriu de lemn, resturi de lemn pulverulent fiind descoperite sub schelet. Unele oase prezentau urme de ocră și amprente brun-roșiatice rezultate în urma descompunerii scheletului.

Inventarul funerar constă într-o cataramă de fier, un alt obiect de fier, greu de determinat din cauza stării precare de conservare, și o lamă de cuțit.

Pe treapta lăsată la -1,55 m, au fost depuse două crani de cal: craniul nr. 1 (în zona craniului defunctului) și craniul nr. 2 (în apropierea mâinii stângi a acestuia). Craniul nr. 1 păstra o zăbală de fier, iar craniul nr. 2 o tablă de fier, ambele precar conservate. În colțul de NV al gropii, la picioarele defunctului, s-au găsit resturi de oase care proveneau de la un animal de talie mare. Ritualul de înmormântare și inventarul funerar indică un individ care aparține populațiilor de tip turanic.

Prezentarea s-a dorit a fi un triptic – arheologie, antropologie și arheozoologie, prin care s-a încercat punerea în evidență a fenomenului funerar și a modului de viață al populațiilor turanice în Muntenia Evului Mediu timpuriu.

Un mormânt din perioada medievală descoperit la Valea Mare, raionul Ungheni – Vlad Vornic (ANA Chișinău), Sergiu Matveev (USM Chișinău)

Autorii prezintă un mormânt de înmormântare, descoperit întâmplător în anul 2021, în extravilanul comunei Valea Mare, la distanța de 7,4 m spre nord de această localitate și la circa 1 km est de marginea municipiului Ungheni (Republica Moldova), în punctul *La Vile*. Topografic, complexul funerar se găsea pe un bot de deal din dreapta Văii Rezinei, fără să se observe aici urmele vreunui tumul. Scheletul și inventarul funerar au fost preluate în momentul descoperirii de Inspectoratul de Poliție Ungheni, fiind recuperate în toamna anului trecut de ANA Chișinău, care a executat și un sondaj de verificare în locul descoperirii. Mormântul, cu groapa nesesizată, avea orientarea V-E, iar scheletul, aparținând unei persoane de sex feminin cu vârsta la deces de 12-15 ani, era depus pe spate, cu craniul în poziție normală, mâinile de-a lungul corpului și picioarele întinse și apropiate.

Drept inventar, mormântul conținea un pandantiv-clopoțel de bronz, o aplică ovală din foiță de bronz aurită, 12 nasturi de os de formă aproximativ semisferică, decorați prin incizare, o mărgică aproximativ discoidală de plumb, o mărgică sferoidală și alte șase bi-piramidale de agat, două mărgelile din scoică *Unio*, mai multe mărgelile de sticlă colorată de tipuri diferite și o piesă informă de fier. Din informațiile oferite de descoperitor, piesele de inventar s-au găsit în partea superioară a scheletului, în zona cutiei toracice, a brațelor și a gâtului.

Pe baza tipologiei inventarului și a poziției scheletului, mormântul de înmormântare de la Valea Mare poate fi încadrat în secolele XI-XIII și atribuit turanicilor târzii.

Dieta ($\delta^{13}C$, $\delta^{15}N$) și mobilitatea ($\delta^{18}O$) în situl medieval Noviodunum-Isaccea: sărăcia și secta neo-gnostică a bogomililor – Ana García-Vázquez (DAS-ICUB), Gabriel Vasile (IAB), Petra Coman (DAS-ICUB), Marius C. Streinu (INP), Aurel-Daniel Stănică (ICEM-GS)

Situl arheologic Noviodunum, situat pe malul drept al Dunării, la aproximativ 20 km de Delta Dunării, reprezintă un punct strategic de traversare, aici fiind cel mai îngust vad. A devenit un centru economico-strategic încă dinaintea perioadei romane,

până în Evul Mediu. În jurul cetății s-au dezvoltat o așezare civilă și o necropolă (care, în perioadele bizantină târzie și medievală, s-a extins și în interiorul fortificației, după abandonarea acesteia).

Comunicarea a inclus date despre 36 de indivizi, provenind din morminte încadrate între sfârșitul secolului al XI-lea și mijlocul secolului al XIII-lea, interval în care Noviodunum s-a aflat sub stăpânirea Imperiului Bizantin și a Hoardei de Aur. Analiza antropologică a avut ca scop nu doar stabilirea unui profil biologic, ci și înregistrarea caracteristicilor care ar putea evidenția starea generală de sănătate și stilul de viață al indivizilor. Acestea includ trăsături non-metrice, anomalii, patologii, traume scheletice *ante-mortem*, statura scheletică, robustețea entezelor și posibile entezopatii. Corelarea acestor parametri cu vârsta și sexul a avut ca scop dezvoltarea unor aspecte privitoare la tiparele de mortalitate în Dobrogea medio-bizantină, care au relevat anomalii notabile, precum subțierea biparietală, sindromul Klippel-Feil, *spina bifida occulta*, coasta cervicală sau leontiaza.

Analiza izotopilor stabili a consemnat două grupuri de indivizi: unul care prezintă o dependență mai mare de peștii de apă dulce, iar altul cu valori mai scăzute de $\delta^{15}\text{N}$, care sugerează diferite procentaje de consum de plante tip C4, posibil mazăre. Un bărbat, dintr-un mormânt asociat cu o înmormântare ritualică atribuită sectei gnostice a bogumililor, prezintă valori izotopice care indică o dietă vegetariană sau vegană, în concordanță cu stilul de viață ascetic al acestora.

Mobilitatea a variat între indivizi de-a lungul vieții, iar valorile $\delta^{18}\text{O}$ indică, de asemenea, origini sau surse de apă diferite. Având în vedere proximitatea numeroaselor lacuri în afara Dunării, variația valorilor izotopice indică posibile explicații cu privire la disponibilitatea diferitelor surse de apă în zona Noviodunum.

O unealtă complexă de bijutier descoperită în Republica Moldova – Ana Boldureanu (MNIM Chișinău)

Autoarea prezintă o piesă de bronz, descoperită întâmplător undeva în Valea Țuțorei, pe malul Prutului, în preajma satului Buzduganii de Jos, raionul Ungheni. Obiectul, de forma unei bare de bronz, a fost realizat prin turnare, cu greutatea de 219 g, lungimea de 12 cm și lățimea laturilor cuprinsă între 1,4 și 1,65 cm. Pe fiecare dintre cele patru fețe au fost aplicate, prin ștanțare, de la două la 12 ornamente de origine orientală, amplasate oarecum haotic. Dimensiunile acestora sunt miniaturale, având între 0,5 și 1,2 cm. Pe două dintre laturile barei se află niște creștături, triunghiulare în secțiune, amplasate vertical pe lățimea piesei, una la distanța de 2,3 cm, iar a doua la 4,5–4,6 cm de capătul barei. Un alt mic șanț întretaie un colț al celui alt capăt de bară, formând un triunghi cu laturile de $0,5 \times 0,5 \times 0,9$ cm. Aceste semne ar sugera utilizarea piesei în calitate de etalon de măsură, necesară meșteșugului de bijutier sau negoțului cu mărfuri de factură mică. Și ornamentele de pe bară nu pot avea decât un rol funcțional, cum ar fi confecționarea de poansoane pentru decorarea prin ștanțare a unor obiecte din metale neferoase sau modelarea detaliilor miniaturale utilizate la confecționarea podoabelor ajurate. Prezența unor urme de batere s-ar explica prin utilizarea acesteia în calitate de nicovală. Ornamente similare celor de pe acest obiect

au fost observate și pe plăcuța de probare a poansoanelor, descoperită la Costești, raionul Ialoveni, ceea ce ar permite atribuirea piesei epocii Hoardei de Aur. Nu este exclus însă ca unealta să fi fost adusă, în regiunile Hoardei de Aur, din China sau din alte state orientale, avându-se în vedere atât materialul din care a fost confecționată, cât și complexitatea elementelor de pe aceasta.

Descoperiri monetare ale Imperiului Trapezuntului, în secolele XIII–XV – Lilia Dergaciova (Institut für Numismatik und Geldgeschichte, Universität Wien)

Comunicarea prezentată în cadrul acestei sesiuni face parte dintr-o lucrare de abilitare, dedicată numismaticii Imperiului Trapezuntului în secolele XIII–XV.

Scopul comunicării a fost acela de a analiza descoperirile monetare ale Trapezuntului, aflate izolat și în tezaure, pe o zonă vastă din jurul Mării Negre, din Asia Mică până în Peninsula Balcanică. S-a acordat o atenție deosebită zonelor în care este atestată o concentrare semnificativă de astfel de emisiuni monetare, precum teritoriul statelor moderne Georgia, Bulgaria și regiunea Crimeea.

Descoperirile monetare ale Trapezuntului în aceste zone au fost supuse analizei comparative. De asemenea, a fost discutat specificul circulației monetare în fiecare dintre arealele menționate, urmărindu-se evidențierea elementelor particulare și a trăsăturilor comune.

Date arheologice cu privire la locuirea din secolele XI–XII din situl de la Igrîș – Mănăstirea Egres, jud. Timiș – Daniela Tănase (MNB Timișoara)

În timpul săpăturilor arheologice sistematice desfășurate în situl de la Igrîș – Mănăstirea Egres, jud. Timiș, au fost descoperite niveluri de locuire și complexe arheologice care datează anterior anului 1179, când a fost fondată mănăstirea cisterciană.

Cea mai interesantă descoperire este o biserică despre care nu se știa din surse documentare, aceasta fiind unul dintre cele mai timpurii lăcașe de cult medievale cercetate integral în Banat. Au mai fost găsite și locuințe dotate cu cuptoare ceramice, în care au fost descoperite fragmente de vase, în special căldări din lut.

Se remarcă faptul că atât biserica, cât și locuințele au fost deranjate de clădirile Mănăstirii Egres.

În fiecare campanie arheologică, de când au început cercetările la Igrîș, în anul 2016, apar vestigii din perioada de dinaintea înființării abației, fapt care o determină pe autoare să presupună că aici a existat o așezare în cursul secolului al XI-lea până spre jumătatea secolului al XII-lea.

Biserica fortificată din Cisnădie, jud. Sibiu: cronologia sitului prin prisma stratigrafiei și a datărilor radiocarbon – Maria Crîngaci Țiplic (ICSU Sibiu), Corina Anca Simion, Cristian Dumitru Mănăilescu, Alexandru Răzvan Petre, Oana Daniela Calancea, Mihai Straticiuc, Mirela Claudia Mihon (IFIN-HH)

În anii 2017 și 2019–2020, ca urmare a demarării unui amplu proiect de restaurare a bisericii fortificate din Cisnădie, au fost realizate pentru prima dată

cercetări arheologice. Investigațiile au scos la lumină diferite structuri de zidărie și niveluri de călcare în interiorul și în exteriorul bisericii, morminte, diverse artefacte, în special fragmente ceramice, monede și fragmente de la o groapă pentru turnat clopote. Conform istoriografiei, biserica fortificată din Cislădie a fost construită inițial ca o bazilică romanică, în secolul al XIII-lea. Cu ocazia cercetărilor arheologice, s-a putut stabili că bazilica romanică, cu o lungime de 44,7 m, a fost construită într-o singură etapă; de asemenea, s-a mai constatat că, în jurul bisericii și în interiorul ei, a existat un cimitir, cu numeroase înmormântări, care a funcționat pe tot parcursul Evului Mediu și al perioadei premoderne, până spre sfârșitul secolului al XVIII-lea. Așadar, s-a identificat existența unui cimitir mai vechi decât bazilica romanică, ale cărei fundații au secționat morminte în mai multe puncte. O altă descoperire spectaculoasă este identificarea în interiorul bisericii a unui fragment dintr-o groapă pentru turnat clopote, databilă stratigrafic în secolul al XIII-lea. Cu ocazia cercetărilor, au fost colectate diferite probe pentru datări ^{14}C . În comunicare a fost discutată interpretarea anumitor rezultate, obținute prin prisma stratigrafiei sitului și a datărilor radiocarbon, precum și cronologia propusă pentru construcția bisericii medievale și etapele ei de refacere.

Cercetări arheologice în corul bisericii reformate din Turda Veche și proximitate. Campania 2023 – Horațiu Dorin Groza, Paul Chiorean, Dan Matei (MI Turda)

În contextul derulării proiectului de revitalizare a spațiului pietonal din centrul municipiului Turda, în anul 2023, s-a impus o cercetare arheologică preventivă în zona fostului cor al bisericii reformate Turda Veche, demolat la mijlocul secolului al XVIII-lea.

Inițial, a fost executată o unitate de cercetare (S_{11} : 9,40 × 4,30 m), care a completat informația investigațiilor precedente (secțiunile anilor: 2006, 2010, 2018 și 2020). Având în vedere importanța vestigiilor și artefactele descoperite în această campanie, cercetarea a fost extinsă prin săparea în suprafață (circa 250 mp). Au fost descoperite structuri ale fostului cor: absida poligonală și trei contraforturi, în care au fost observate monumente și material tegular roman reutilizat.

Alte descoperiri care au fost identificate în interiorul corului aparțin unor cripte. Cele trei cripte au fost parțial profanate sau distruse de lucrări edilitare ulterioare. Extinderea cercetării a dus la descoperirea unui număr total de 91 de morminte orientate V–E (cu excepția unuia), dispuse pe șiruri și pe mai multe etape, 18 dintre ele având inventar funerar. Scheletele au fost identificate în poziția decubit dorsal, la două din ele fiind observată prezența unor urme de lovitură (violență), iar la unul orientarea diferită (E–V).

Descoperirea cea mai spectaculoasă a constituit-o un tezaur monetar din argint compus din 397 de piese, datat la mijlocul secolului al XIV-lea, găsit în interiorul corului în spațiul dintre două cripte. Emisiunile monetare (oboli, parvuși, groși și dinari) sunt de la regii Ungariei, Carol Robert și Ludovic de Anjou și de la țarii Serbiei, Ștefan III Decanski și Ștefan Uroș IV Dușan.

În cadrul extinderilor, au mai fost identificate structuri premoderne (turnul Rákóczi și incinta zidită a fostului cimitir) și moderne (Hala Cizmarilor).

Culoare și transparență: analize compoziționale pe fragmente de vitralii medievale din Transilvania – Roxana-Nicoleta Bugoi (IFIN-HH), Cristian-Florin Anghelescu (doctorand IAB)

Comunicarea a prezentat rezultatele analizelor de compoziție chimică a 115 fragmente de vitralii din secolele XIV–XIX, provenind din câteva situri arheologice transilvănene. Rezultatele cantitative au fost obținute prin utilizarea simultană a două metode de analiză, implementate la un accelerator de particule: emisie de raze X externe, indusă de protoni (PIXE) și emisie de raze gamma (PIGE), indusă de protoni. Aceste metode au fost puse în practică la acceleratorul AGLAE, situat în subsolul Muzeului Louvre din Paris, în cadrul proiectului cu finanțare europeană IPERION HS. Experimentul s-a desfășurat în februarie 2023. Majoritatea probelor de vitralii s-au dovedit a fi fost manufacturate din sticlă potasică (fondant rezultat în urma arderii cenușilor de arbori). Au fost identificate și vitralii fabricate din sticlă calco-sodică aparținând tipului *façon de Venise*, rezultat în acord cu datarea eşantionelor, dar și un fragment de sticlă de tip natron, ce poate data din perioada romană. Pentru un număr redus de probe s-a evidențiat o compoziție chimică modernă, tipică sticlei calco-sodice produsă post 1850. Folosind datele analitice, s-au obținut indicii despre agenții cromofori utilizați pentru obținerea diferitelor culori. Varietatea compozițională a fragmentelor de vitralii studiate prin intermediul metodelor fizico-chimice reflectă bogăția legăturilor dintre orașele din Transilvania și restul Europei, pe o perioadă îndelungată de timp, oferind informații asupra evoluției folosirii diferitelor tipuri de sticlă pentru manufacturarea vitraliilor care împodobeau numeroase edificii religioase sau civile.

Date preliminare referitoare la cimitirul bisericii evanghelice din Ighișu Nou, jud. Sibiu – Anca Nițoi, Claudia Urduzia, Sergiu Chideșa (MN Brukenthal)

Cimitirul bisericii evanghelice din Ighișu Nou, sat aparținând municipiului Mediaș (jud. Sibiu), a fost parțial cercetat arheologic în vara anului 2023, în urma unui proiect de reabilitare a școlii gimnaziale din localitate. Școala este amplasată vis-à-vis de biserică, suprapunând cimitirul medieval și modern al acesteia. Reabilitarea clădirilor care compun școala a permis cercetarea unui număr de 30 de morminte, al căror inventar i-a îndreptățit pe autorii comunicării să propună o datare a acestuia începând cu sfârșitul secolului al XV-lea și începutul secolului al XVI-lea.

Un complex arheologic din secolele XIII–XIV descoperit la Cetatea Saschiz – Daniela Marcu-Istrate (IAB), Sebastian Ovidiu Dobrotă (doctorand IAB), Maria Valentina Ilie, Corina Anca Simion (IFIN-HH)

Noile cercetări arheologice desfășurate în anul 2023 la cetatea de refugiu de deasupra Saschizului au adus numeroase contribuții la cunoașterea istoriei acesteia și a

evoluției sitului, pe parcursul existenței cetății, dar și anterior apariției acesteia. Dintre descoperiri, autorii atrag atenția în cadrul acestei comunicări asupra unui complex rectangular (circa $4,0 \times 4,5$ m), ușor adâncit în steril, conturat în curtea interioară, în dreptul Turnului de Pază, în secțiunea S.19. Acesta a fost distrus prin incendiere și focul a lăsat în urmă un strat consistent de balastu ars la roșu, pământ, bârne și o foarte mare cantitate, de ordinul sacilor, de grăunțe, toate carbonizate, concentrate în sfertul de sud al complexului. Descoperirile materiale din complex au fost puțin numeroase, dar, ulterior, zona pare a fi fost utilizată drept groapă menajeră, straturile de mai sus, datate prin monede din secolele XVI–XVIII, conținând o cantitate enormă de materiale arheologice. O analiză ^{14}C a bânelor din complex a indicat însă o datare în secolul al XIII-lea, anterior cetății actuale, ceea ce redeschide discuția privind începuturile locuirii medievale pe dealul cetății de la Saschiz. Datele ^{14}C pentru semințele semicarbonizate adaugă informații interesante atât asupra sitului, cât și asupra scenariului de incendiere după momentul depozitării lor.

Cetatea Deva, incinta I: arheologia și „refuncționalizarea” unui monument istoric – Daniela Marcu-Istrate (IAB), Ionuț-Cosmin Codrea (MCDR Deva)

Cetatea Deva este considerată una dintre cele mai importante fortificații medievale din Transilvania. De-a lungul a aproape 600 de ani de existență, mica fortificație, construită pe un platou stâncos, a ajuns să cuprindă trei incinte concentrice ridicate în trei perioade distincte. Cercetările arheologice preventive din anul 2008 au acoperit întreaga suprafață a incintei I, fiind descoperite elemente noi de fortificare, cum sunt turnul donjon de pe latura de est și turnul rectangular de pe latura de vest. De asemenea, s-au putut determina cu exactitate nivelurile de călcare din interiorul diferitelor clădiri și ale curților interioare. Deși rezultatele cercetărilor arheologice au fost predate beneficiarului (Primăria Deva), lucrările de „refuncționalizare” care au avut loc în ultimii doi ani nu au ținut cont de acestea, ceea ce a dus la o transformare radicală și ireversibilă a Curții mari a incintei principale a cetății. În timpul lucrărilor, a fost coborât nivelul de călcare în unele părți cu aproape un metru, prin spargerea stâncii native, urmărindu-se „o oarecare planitate”, pentru a fi montate aici gradene și o scenă; în situația dată, gradenele au fost tăiate în stânca nativă. Acest deznodământ trist, care a schimbat total imaginea și specificul monumentului, este rezultatul mai multor factori, dintre care o interpretare defectuoasă a conceptului de „refuncționalizare” a unui monument istoric, lipsa consultării echipei de cercetare de către proiectanți și o respingere totală a încercărilor repetate de modificare a proiectului.

Date noi privind evoluția cetății Sighișoara – cercetări arheologice 2023 – Daniela Marcu-Istrate (IAB), Ioan Fedor Pascu (Primăria Sighișoara), Adrian Șovrea (U „Lucian Blaga”)

Dealul Cetății, aflat în proximitatea celui de la Wietenberg, s-a aflat mereu sub suspiciunea unei locuiri contemporane din epoca bronzului. Cu prilejul cercetărilor

de acum, bănuielile au primit o confirmare concretă, prin inventarul ceramic și complexele descoperite în C3/T16 și S1/T22.

Existența unei locuiri din perioada Hallstatt, cu toate componentele sale (așezare, necropolă umană și loc de depunere rituală cu cai), nu a fost un fapt necunoscut. Totuși, cercetările din această campanie extind locuirea dacică și în zonele C2 și C3 (T16), S1 (T22) și C10 (T12).

Structuri de zidărie legate cu mortar au fost surprinse în C6/T22, ruina unui zid aparent anterior Turnului Tăbăcarilor, în S1/T22, ruinele a două structuri zidite, care au fost identificate cu vechea incintă de apărare și cu drumul de strajă accesoriu. De asemenea, s-a observat ruina unui pilon, aparținând unui drum de strajă, în C1/T16. Cercetările au pus în evidență și multiple intervenții și refaceri ale fortificațiilor actuale, între care o completă refacere a elevației în C2/ T16, adăugarea de contraforturi noi (C3/T16, C7 și S1/T22), urmată ocazional de completa lor înlăturare (ruina din C7/T22) și expansiunea treptată a fortificațiilor.

Continuarea și completarea cercetării asupra cetății Făgăraș – Radu-Ștefan Vergatti (Academia Oamenilor de Știință din România)

Una dintre cele mai puternice cetăți medievale din Transilvania a fost Cetatea Făgărașului. S-a pus problema momentului când a apărut, cine a construit-o și ce scopuri trebuia să deservească ea. În anul 1963, după ce cetatea nu a mai fost închisoare, s-a trecut la cercetări arheologice. În fruntea echipei care a condus cercetările arheologice s-a aflat Voica Maria Pușcașu, cercetătoare la Direcția Monumentelor Istorice și de Artă. Recent, domnia sa a publicat o carte intitulată *Cetatea Făgărașului. Cercetările arheologice în anii 1963–1973*, București, 2023 (123 p. și pl.). Deoarece în perioada cercetărilor la Cetatea Făgărașului au fost ridicate unele bariere în fața celor care lucrau acolo, au rămas în discuție unele probleme pe care autorul a încercat să le lămurească în comunicare.

Cetatea de piatră a Chilieii – Mariana Șlapac (Institutul Patrimoniului Cultural al Ministerului Culturii, Chișinău)

Cetatea de piatră a Chilieii, construită de Ștefan cel Mare, în vara anului 1479 pe malul stâng al brațului septentrional al Dunării, ocupa un teritoriu de circa 7,5 ha și dispunea de trei curți interioare: „curtea civilă”, „curtea de mijloc” și „curtea garnizoanei”. Cea de-a patra curte, „curtea citadelei” sau „curtea comandantului militar”, era delimitată de patru cortine de zid ale citadelei. În plan, cetatea de piatră a Chilieii înscria o formă apropiată de un trapez. Partea defensivă includea turnuri cilindrice și prismatice de secțiune rectangulară, hexagonală și octogonală, în formă de „D” și „fără spate”, precum și opt porți de acces: Prima Poartă Mare, cea de-a Doua Poartă Mare, Poarta de Mijloc, Poarta cea Mică, Poarta Breslei, Poarta grecească și două porți dinspre apă. Caracteristicile planimetrice și volumetrice ale fortificației de piatră atestă sursa ei bizantină.

Astăzi, această amenajare de apărare nu mai există. Pe locul citadelei se află o clădire care aparține elevatorului, unde accesul este interzis. Resturile întăriturii de piatră, demolată de otomani la sfârșitul secolului al XVIII-lea, se găsesc pe teritoriul ocupat de portul fluvial și elevator, cuprins între Strada Portului, Strada Apărătorilor insulei Șerpilor și Dunăre. „Ruinele cetății lui Ștefan cel Mare” sunt indicate pe „Planul de situație a portului Chilia Nouă”, întocmit de arhitecții români în anul 1941. În document figurează clădirea silozului (edificată în perioada interbelică și dată în exploatare în anul 1940), șanțul cetății, biserica ortodoxă, cheiul vechi, „groapa rămasă după șanțul cetății ce urma să se astupe după terminarea silozului” etc. Se observă că noua clădire a silozului este construită în afara ruinelor cetății, fapt ce denotă intenția specialiștilor români de a valorifica ulterior fortificația sub aspect arheologic. Aceste ruine au fost astupate în perioada sovietică.

Rezultatele preliminare ale cercetării arheologice de la Mănăstirea Arbore, jud. Suceava – Ștefan Dejan, Monica Dejan, Beatrice Manole (MNB Suceava)

Biserica *Tăierea capului Sfântului Ioan Botezătorul* (1502), din comuna Arbore, jud. Suceava, este ctitoria lui Luca Arbore, portar de Suceava. În imediata apropiere, la sud, se găsea curtea boierească, ale cărei ruine se mai vedeau puțin, aproape de suprafața solului, în primele decenii ale secolului al XX-lea. Deși este un monument binecunoscut, înscris în patrimoniul UNESCO, până în acest moment lăcașul nu a beneficiat de cercetări arheologice.

Campania din anul 2023 a fost precedată de un diagnostic arheologic, pentru stabilirea cotelor de fundare a bisericii, a nivelului de călcare interior și a celui exterior. Ulterior, prin cercetarea arheologică preventivă, au fost realizate trei secțiuni magistrale la exterior și zece casete în interiorul bisericii. Lipsa unor cercetări arheologice anterioare, dar și a unor intervenții majore în sol, a oferit o șansă foarte rară în privința cercetării monumentelor medievale, în mare parte afectate de intervenții anterioare. Deși toate cele 13 morminte cercetate au fost jefuite din vechime, ceea ce a dus la dispariția celei mai mari părți din inventar, cercetarea realizată aduce informații substanțiale despre istoria acestui lăcaș și, nu în ultimul rând, un patrimoniu remarcabil.

Contribuții la identificarea unui monument arheologic. Biserica de la Dochia – Vălenii Doamnei, jud. Neamț – Neculai Bolohan (UAIC Iași), Ana Drob (ICI-DSESN-CCA, UAIC Iași), Bogdan-Ștefan Novac (UAIC Iași)

Inițiată ca urmare a unei învoieli prietenești dintre un arheolog și un fermier, amândoi având dorința salvării unui posibil monument, identificarea resturilor arheologice ale unei biserici a inclus rezultatele investigațiilor cartografice, investigarea inițială a unui pachet de surse istorice, interviuri de istorie orală, apelul la experiența unor colegi, cercetarea geomagnetică, săpătura arheologică. Pachetul metodologic a fost utilizat pentru decopertarea urmelor unei construcții ecleziastice, aflată într-un peisaj cu sate dispărute, în proximitatea unor drumuri, cu o istorie

foarte puțin cunoscută, afectată de comportamentul antropic agresiv și cu o fabuloasă legendă locală, care argumentează excepționalitatea perioadei ștefaniene.

Rezultatele cercetării autorilor indică însă o cu totul altă poveste!

Cercetările arheologice sistematice de la Curtea Domnească din Târgoviște. Rezultate ale campaniei anului 2023 – Florin Gabriel Petrică, Minodora Cârțumaru (CNMCD Târgoviște), Adrian Ioniță (IAB)

Cercetările arheologice sistematice din anul 2023 s-au desfășurat în Sectorul C al incintei Curții Domnești, noile investigații încadrându-se într-un raport de continuitate cu campaniile din anii 2020–2022. Cercetarea s-a desfășurat în spațiul cuprins între Biserica „Sfânta Vineri”, Casa Bălașa, zidul de incintă și Casa „Dionisie Lupu”, după ce, în același areal, în trei campanii anterioare, au fost descoperite vestigiile unei locuințe medievale de zid, denumită L1C, din care s-au păstrat doar zidurile pivniței. Acestea erau lucrate din piatră, cu asize de cărămidă, având grosimea de 0,60 m. Dimensiunile complexului L1C sunt de 16 × 6,20 m, intrarea făcându-se pe latura de est printr-un gârlici.

Cercetări arheologice la Câmpulung Muscel, Strada Negru Vodă nr. 76 – campania 2023 – Maria-Venera Rădulescu (colaborator MJ Argeș), Dragoș Măndescu, Ion Dumitrescu, Marius Păduraru, Andi-Ioan Pițigoi (MJ Argeș)

Săpăturile arheologice desfășurate în vara anului 2023 au avut drept obiectiv cercetarea următoarelor vestigii: A – prima epocă a fierului (Hallstatt, tumuli, cultura Ferigile), B – epoca medievală (secolele XIV–XVI).

A. Suprafața cercetată (S VIII A-B, 7 × 4 m) a prezentat la –0,80 m un nivel compact de bolovani de râu, formând limita nordică a mantalei unui tumul din prima epocă a fierului (Hallstatt, cultura Ferigile). Mormântul de incinerare a fost cercetat parțial în secțiunile din anii anteriori. În timpul degajării mantalei, s-au recuperat mai multe fragmente ceramice de la un castron, o mărgică, fragmente de oase de animale.

B. Nivelul de bolovani aferenți mantalei tumulului menționat mai sus a fost suprapus de un nivel de pământ galben lutos, bătut, gros de circa 15 cm, cu mult pigment de cărbune, nivel ce corespunde amenajării podelei unei locuințe medievale construită din chirpici. Din structurile locuinței, în această campanie arheologică au fost surprinse amprente de două gropi de stâlp cu diametrele de circa 0,40 m. Materialul arheologic recuperat (ceramică, monede, obiecte de metal) încadrează cronologic locuința în secolele XIV–XV. Autorii au subliniat importanța studierii acestei construcții medievale pentru istoria urbanismului în Câmpulung Muscel.

Așezarea medievală din zona lacului Cernica pe baza cercetărilor profesorului Gheorghe Cantacuzino din anii 1960–1976 – Camelia-Mirela Vintilă (MMB), George Trohani (MNIR)

În anii 1960–1976, Institutul de Arheologie, în colaborare cu Muzeul de Istorie al Municipiului București (în anii 1965–1976), a efectuat cercetări arheologice în zona satului Căldăraru (comuna Cernica), în partea de sud-est a teritoriului Bucureștiului.

Trebuie menționat și aportul Patriarhiei Ortodoxe a României (1966–1968), care a pus la dispoziție mijloacele materiale necesare pentru cercetarea arheologică a ostrovului mare al Lacului Cernica, pe care se afla Biserica Sfântul Nicolae a Mănăstirii Cernica.

În toată această perioadă au fost deschise și săpate circa 110 șanțuri, durata medie a campaniei fiind de 3–4 luni pe an.

Aceste investigații au condus la descoperirea urmelor de locuire din mai multe perioade istorice, începând din Paleolitic și până la sfârșitul epocii medievale. Astfel, au fost găsite: urme rare ale culturii aurignaciene din Paleoliticul superior; două așezări neo-eneolitice³ (una aparținând culturii Dudești și alta culturii Boian); o necropolă și un grup de morminte aparținând neo-eneoliticului⁴; urme rare de locuire ale culturii Glina III și elemente foarte numeroase ale culturii Tei din epoca bronzului; vestigii reduse de locuire getică din perioada La Tène⁵; vremelnice urme de locuire din secolul al VI-lea p.Chr.; numeroase vestigii aparținând unui sat și unui așezământ de cult din epoca medievală⁶.

Marele complex medieval, descoperit prin săpăturile din acest loc, are următoarele părți componente⁷:

- 1) o așezare sătească cuprinzând un număr important de locuințe;
- 2) vetre și cuptoare situate în locuințe și în curți;
- 3) un mare număr de gropi casnice și gropi de bucate;
- 4) construcții din cărămizi, reprezentate printr-o biserică, o clopotniță și o locuință;
- 5) cimitirul format în jurul bisericii;
- 6) trei terasări medievale;
- 7) numeroase materiale arheologice.

³ Gh. Cantacuzino, S. Morintz, *Descoperirile arheologice de la Cernica și importanța lor pentru cunoașterea vechilor culturi din țara noastră*, București 6, 1968, p. 7–25.

⁴ Pentru mai multe informații privind datarea, a se vedea Gh. Cantacuzino, *Necropola preistorică de la Cernica și locul ei în neoliticul românesc și european (în lumina ultimelor descoperiri arheologice)*, SCIV 18, 3, 1967, p. 379–397; Gh. Cantacuzino, *The prehistoric Necropolis of Cernica and its Place in the Neolithic Cultures of Romania and of Europe in the Light of recent Discoveries*, Dacia N.S. 13, 1969, p. 45–59; Gh. Cantacuzino, *Un rituel funéraire exceptionnel de l'époque néolithique en Europe et en Afrique Septentrionale*, Dacia N.S. 19, 1975, p. 27–42; Gh. Cantacuzino, *Morminte cu schelete așezate pe torace din necropola neolitică de la Cernica și semnificația acestui ritual preistoric*, Muzeul Național 2, 1975, p. 223–234; E. Comșa, *Despre datarea necropolei neolitice de la Cernica*, CAB 4, 1992, p. 31–36; E. Comșa, Gh. Cantacuzino, *Necropola neolitică de la Cernica*, București, 2001.

⁵ E. Moscalu, *Locuirea getică de la Cernica*, SCIV 24, 2, 1973, p. 291–298.

⁶ Gh. Cantacuzino, *Unele probleme istorice privind așezările medievale muntene în lumina cercetărilor arheologice de la Cernica*, SCIV 14, 2, 1963, p. 361–394.

⁷ Pentru săpăturile arheologice din anii 1960–1962, a se vedea Gh. Cantacuzino, *Unele probleme istorice privind așezările medievale muntene în lumina cercetărilor arheologice de la Cernica*, SCIV 14, 2, 1963, p. 361–394.

Mode și modele politice. O analiză a inelelor descoperite în cimitirele medievale de la Buftea – La Cârna/Mănești – Alexandru Morintz (IAB), Marian Coman (II „Nicolae Iorga”/U București)

Descoperirea unui corpus substanțial de inele în cimitirele medievale de la Buftea – *La Cârna/Mănești* a permis autorilor să redeschidă discuția asupra semnificației sociale a acestor obiecte de podoabă din Țara Românească medievală. Interpretările propuse până acum cu privire la inelele medievale descoperite în diferite contexte arheologice muntenești s-au concentrat asupra tipologiei (e.g. inele turnate cu montura simplă, inele cu veriga torsionată etc. – a se vedea clasificarea mai veche a lui Marin Popescu sau cea mai recentă a Svetlanei Reabțeva), asupra provenienței, fie a obiectului (e.g. ateliere locale sau importuri), fie a modelului (cu exemplul spectaculos al recente discuții a lui Eugen Nicolae despre inelele cu „sindrom Poienești”) sau asupra funcției lor (e.g. religioasă, precum inelele de devoțiune studiate de Lia și Adrian Bătrâna, sau socială, precum inele cu blazon sau inscripții, asemenea inelului jupâniței Vlădăe publicat de Minodora Cârciumar). Luând în considerare toate aceste abordări, comunicarea și-a propus să îmbogățească dezbaterile științifice, aducând în discuție două noi perspective. Mai întâi, s-a încercat punerea în legătură a descoperirilor arheologice cu sursele textuale privitoare la prezența și, mai ales, semnificația socială a inelelor în Țara Românească medievală. Totodată, cu ajutorul câtorva exemple de la Buftea – *La Cârna/Mănești*, autorii au încercat să înțeleagă semiotica socială a inelului, contextualizându-l și interpretând mormântul în care a fost descoperit asemenea unui text scris – ca produsul unei activități conștiente de comunicare.

Analiza antropologică a indivizilor din mormintele datate cu monedă aparținând orizontului funerar din secolele XIV–XV din cimitirul medieval de la Buftea – La Cârna/Mănești – Franceska-Cristina Știrbu (doctorand IAB), Gabriel Vasile (IAB)

În urma cercetărilor arheologice preventive desfășurate în perioada 2020–2021, în localitatea Buftea, punctul Buftea – *La Cârna/Mănești* (jud. Ilfov), au fost readuse în atenția comunității științifice un mare cimitir medieval și biserica din cărămidă, aferentă acestuia, descoperite și cercetate anterior de Aristide Ștefănescu în anii 1972–1982. Cu acest prilej, au fost recuperate alte 1 053 de complexe funerare, grupate, din punct de vedere cronologic, în două orizonturi funerare: primul din secolele XIV–XV și un al doilea din secolele XVI–XVII, acesta din urmă cuprinzând morminte care înconjurau o biserică de cărămidă. Cercetarea a vizat analiza antropologică a mormintelor aparținând primului orizont funerar, și anume cel din secolele XIV–XV. În ceea ce privește eşantionarea materialului scheletic, au fost selectate exclusiv complexe funerare databile prin intermediul studiului numismatic al monedelor asociate acestora. Astfel, avem de-a face cu 12 morminte individuale și cu cinci morminte duble, scopul principal al prezentării fiind analiza antropologică a acestui eşantion scheletic. În primul rând, cercetarea s-a concentrat pe determinarea profilului

demografic al acestui lot scheletic, stabilind numărul minim de indivizi, determinând sexul biologic și estimând vârsta la momentul decesului indivizilor. Pentru a reconstitui profilul biologic al populației, s-au efectuat măsurători postcraniene pe baza cărora au fost calculate statura și greutatea scheletică a indivizilor. Modul de viață al indivizilor analizați a fost evidențiat și prin înregistrarea modificărilor patologice, anomaliilor osoase și dentare sau prin prezența markerilor stresului biomecanic. În viitor, pentru o înțelegere mai bună a practicilor funerare și a fenomenului morții în Evul Mediu din Muntenia, pe măsură ce va fi analizat un eșantion scheletic mai numeros, autorii au intenția de a corela rezultatele cercetării antropologice cu informațiile arheologice și genetice, dar și cu cele rezultate în urma analizei izotopilor stabili pentru dietă ($\delta^{13}\text{C}$, $\delta^{15}\text{N}$) și mobilitate ($\delta^{18}\text{O}$).

Date antropologice privind unele morminte din necropola medievală de la Alexandria – Alexandra Comșa (IAB)

Acest cimitir a fost descoperit în timpul cercetărilor arheologice preventive efectuate în zona orașului Alexandria. Comunicarea a avut ca subiect studiul antropologic și paleopatologic al câtorva morminte din necropola amintită.

Talerii din tezaurul monetar de la Cosâmbești, jud. Ialomița (finalul secolului al XVI-lea) – Marius Blaskó (IAB)

Autorul prezintă piesele europene din categoria talerilor aflați în componența tezaurului monetar descoperit la Cosâmbești, jud. Ialomița, a căror emisie se încheie la finalul secolului al XVI-lea. Depozitul, compus din 76 de monede de argint – 9 taleri și 67 de aspri otomani –, a fost doar sumar descris în literatură, iar comunicarea completează informațiile publicate anterior. Prezența acestor monede europene în componența tezaurului este discutată în contextul mai larg al pătrunderii acestui nominal pe piața monetară a Țării Românești în a doua jumătate a secolului al XVI-lea.

Despre identificarea a două monumente de cult la Caransebeș și necropolele lor – Silviu Oța (MNIR)

Cercetările arheologice din orașul medieval Caransebeș s-au extins, începând din anul 2022, și pe o proprietate particulară situată pe Strada Romanilor.

Terenul pe care s-au efectuat aceste săpături se afla în Evul Mediu în interiorul micii cetăți din zona centrală a localității. Practic, este vorba de cea mai veche cetate cunoscută aici, care datează, cel mai probabil, din veacul al XIV-lea sau poate chiar mai devreme.

În anii 2022 și 2023, au fost trasate trei secțiuni. În toate a fost descoperit, la mică adâncime, un zid din piatră, orientat pe direcția vest–est. La sud de zid, au fost identificate un contrafort și un pavaj din piatră și mortar. Tot acolo au fost cercetate și câteva morminte păstrate *in situ*, dar și altele distruse și jefuite.

La nord de zid, la mică distanță, era un altul, mai gros, demantelat, anterior lui, precum și o criptă. În toată zona s-au practicat înmormântări, dar majoritatea complexelor funerare au fost distruse, iar inventarele au fost furate.

În partea de nord a secțiunii S.1/B/2023 au fost descoperite ancadrame de ușă, sculptate, dar, din păcate, distruse în mare măsură.

În acest stadiu al cercetării, se poate vorbi de două monumente de cult suprapuse, ambele incendiate și demolate în jurul mijlocului secolului al XVI-lea, dacă avem în vedere monedele descoperite.

O placă de plumb pentru încercarea tiparelor monetare otomane din epoca lui Süleyman I, descoperită la Timișoara – Eugen Nicolae (IAB), Florin Drașovean (Academia Română, Filiala Timișoara)

Autorii prezintă o placă de plumb, descoperită în anul 2014, în cursul cercetărilor arheologice preventive din Piața „Sfântul Gheorghe” a Timișoarei. Pe placă au fost imprimate două tipare monetare otomane de avers pentru emisiuni de argint (aspri), cu numele lui Süleyman I (1520–1566). Unul dintre tipare a fost imprimat de două ori și a doua frapă se păstrează fragmentar. Ambele tipuri monetare sunt rar atestate în producția monetară otomană și sunt mai timpurii decât tipurile de avers folosite în monetăria de la Mudava (Moldova Veche, jud. Caraș-Severin), a cărei activitate a fost situată în anul 1566. Primul datează din prima perioadă a producției monetare a sultanului (1520–1540), iar al doilea din primii ani ai perioadei a treia (1555–1566). Raritatea tipurilor și unele particularități se opun ideii provenienței plăcii dintr-un atelier de falsificatori, deoarece falsificatorii, de regulă, iau ca model emisiunile cele mai numeroase pe piață. Placa ar proveni deci din monetăria de la Mudava și ar data, ca și activitatea acesteia, din anul 1566. Monetăria de la Mudava a fost organizată, ca și alte monetării otomane temporare (de campanie militară), prin aducerea unor meșteri monetari din alte ateliere, împreună cu uneltele lor și tiparele încă disponibile acolo. Tipologia celor două tipare sugerează prezența unor meșteri proveniți din două dintre cele mai vechi și productive monetării otomane din zona vest-balcanică (sârbească): Novaberda (Novo Brdo) și Karatova (Kratovo). Aflarea plăcii la Timișoara s-ar explica prin participarea unor meșteri localnici specializați în prelucrarea metalelor la monetăria de la Mudava, care au revenit în capitala provinciei după întreruperea neașteptată a producției monetare, ca urmare a morții sultanului și a opririi campaniei militare. Locul descoperirii piesei – în apropierea vestigiilor unei moschei – vine în sprijinul acestei idei, deoarece în apropierea marilor moschei erau situate, pentru o cât mai bună supraveghere, atelierele care foloseau metale prețioase și depozitele de tipare monetare.

Rezultate și perspective în cercetarea ceramicii otomane din Banat și Crișana – Adriana Gașpar (IAB)

Timp de 164 de ani, începând cu anul 1552, granița Imperiului Otoman a fost mutată spre nord, poziționând Timișoara ca punct militar cu rol strategic pentru campaniile de expediție împotriva Austriei. Din anul 1660, un rol similar l-a avut și cetatea Oradea, care, pentru 32 de ani, a reprezentat centrul eyaletului cu același nume.

În urma procesului de colonizare și de islamizare a celor două orașe creștine, iar apoi în timpul stăpânirii otomane, ceramica locală de uz comun a suferit modificări de forme și decor. Otomanii au adus olari proprii, majoritatea slavi din provinciile cucerite din Balcani, care au influențat stilul și tehnicile producției ceramice locale. Aceasta a fost inspirată și din cea a regiunilor foarte îndepărtate, unele forme de vase fiind similare nu doar celor provenite din provinciile contemporane din Balcani, dar și celor din Anatolia, care, la rândul lor, moștenesc forme bizantine. Oalele pentru gătit au pereții mai subțiri și umerii mai bine conturați; apar vasele cu picior, urcioarele cu tub de scurgere atașat și cele prevăzute cu filtre; sunt realizate căni și urcioare din ceramică cenușie; apar tigăile de lut lucrate la mână și pipe pentru fumat. Tehnica smălțuirii a fost frecvent utilizată, cu decorație simplă, realizată prin incizare sau în tehnica *sgraffito* – cu decor floral sau cu inscripții, alături de tehnica pictării cu angobă brună sau roșiatică.

Cele mai noi descoperiri legate de forme și de influențe asupra ceramicii de uz comun din Banat și Crișana au fost prezentate în cadrul comunicării.

Între creștini și musulmani. Date arheologice privind evoluția istorică a Cetății Ineului (secolele XVI–XVII) – Florin Mărginean (CM Arad)

Cu certitudine, perioada medievală reprezintă momentul de cotitură în nașterea actualei localități Ineu (actualmente, situată în jud. Arad). Atât sursele istorice disponibile, cât și vestigiile păstrate sau localizate în teren sunt sugestive în ceea ce privește dezvoltarea localității până astăzi.

Ca repere deja cunoscute și marcate în literatura de specialitate, merită menționată Mănăstirea lui Dionisie (*Dienusmonostora*), pentru ceea ce a reprezentat aceasta în peisajul din perioada secolelor XII–XVI, apoi curia nobiliară edificată în secolul al XVI-lea, peste care și în jurul căreia se va edifica cetatea de mai târziu (secolele XVI–XVII), dezvoltându-se micul târg provincial.

Amploarea atinsă de localitatea ajunsă târg (*oppidum*) poate fi doar bănuită și creionată oarecum pe baza izvoarelor scrise, cartografice, dar și a datelor arheologice înregistrate în teren. Sfârșitul perioadei medievale, suprapus ulterior de stăpânirea otomană, a constituit apogeul în ceea ce privește importanța localității, situată la granița dintre lumea creștină și cea musulmană. Înfrângerea turcilor și stăpânirea autorităților habsburgice, încă de la finele secolului al XVII-lea, au dat un nou sens nu doar Ineului, ci întregului Bazin Carpatic.

Cele trei campanii de cercetări arheologice realizate la Ineu până acum au permis autorului obținerea de date interesante privitoare la evoluția și planimetria cetății în secolele XVI–XVII.

În căutarea sediului Mitropoliei Brăilei (Berayl/Proilaviei) de la Brăila, punctul Vărsătura. Investigații geofizice. Date preliminare – Ionel Cândeș (m.c. al Academiei Române, IAB), Dan Ștefan (MNCR Sfântu Gheorghe)

Mitropolia Brăilei (cca 1580–1828), cu jurisdicția asupra raialelor dunărene Turnu, Giurgiu și Brăila, și a creștinilor din Dobrogea, până la Bug, cuprinzând

inclusiv Hotinul (din anul 1714), a avut de la sfârșitul secolului al XVIII-lea sediul la sud de orașul fortificat, la *Vărsătura*. Aici, unul dintre autori crede că Mihai Viteazul a ctitorit biserica cu hramul „Sfântul Nicolae”, în anul 1595, când a eliberat sediul kazalei.

După cercetări de teren sprijinite de preotul locului, Ștefan Andrei, s-a hotărât realizarea unei investigații geofizice de către Dan Ștefan, ale cărei rezultate au fost prezentate în comunicare.

Cercetări arheologice preventive la Biserica „Sfântul Atanasie” din Niculițel, jud. Tulcea – Aurel-Daniel Stănică, Marian Mocanu, Gabriel Grumăzescu, Răzvan Cernamoriți, George Nuțu, Florian Mihail, Vlad Ciur, Radu Stănescu, Cristian Micu (ICEM-GS), Aurel Vilcu (IAB), Liliana Marcu, Gabriela Radu, Vera Rusu, Mariana Omeniuc, Adina Ailincăi, Florentina Trif (ICEM-GS)

Starea fizică precară a monumentului, cu fisuri în zidăria de cărămidă a pereților exteriori și interiori, cu infiltrații provenite de la acumularea apelor meteorice, care au condus la apariția atacului biologic pe elementele de zidărie și probleme cu tâmplăria din lemn, a impus un nou proiect de conservare și restaurare. Proiectul de restaurare a presupus noi intervenții pentru amenajarea incintei, construirea corpului anexă, foișorului și lumânărarului.

În anul 2022, au fost cercetate trei suprafețe, fiind identificate 295 de complexe arheologice. Dintre acestea, 279 sunt reprezentate de morminte, care acoperă intervalul cronologic din secolul al XV-lea până în secolul al XIX-lea. Un număr de 16 complexe include gropi menajere, locuințe din perioade istorice diferite (elenistică, romană, medie-bizantină), un cuptor și traseul unui apeduct (din epoca modernă).

Cercetările au continuat în anul 2023, prin abordarea a două noi suprafețe. Au fost investigate 69 de morminte, dar și două complexe reprezentate de apeduct și o structură de formă rectangulară, formată din pietre nefasonate, de dimensiuni mici și forme neregulate.

Prezentarea a conținut un set de date noi despre cimitirul din jurul bisericii, considerații preliminare cu privire la inventarele din morminte, observații asupra stratigrafiei și intervențiilor din proiectul de restaurare anterior.

Moartea în Imperiul Otoman: o analiză bioarheologică pluridisciplinară a unei necropole musulmane descoperite la Constanța – Andreea Toma (U Sheffield/DAS- ICUB), Elizabeth Craig-Atkins, Mirela Ivanova (U Sheffield), Gabriel Vasile (IAB)

Acest proiect va realiza prima analiză bioarheologică a circa 314 morminte dintr-un cimitir otoman din România (secolele XVIII–XIX). O analiză multidisciplinară extinsă (arheologie, osteologie și analize de izotopi stabili) va stabili profilul demografic (distribuția pe sexe și grupe de vârstă, speranța de viață la naștere), variația populației (caracteristici metrice), patologiile, tipul de activitate (stres biomecanic), dieta și mobilitatea comunității musulmane. Datele vor fi comparate cu cele provenite din

cimitirele musulmane din Anatolia, pentru a descrie modul de viață al unei comunități marginale din cadrul Imperiului Otoman, în timpul căderii acestuia, dezvăluind o parte neexplorată a istoriei, plină de lupte și conflicte violente.

Proiectul se dorește a fi unul de pionierat, generând studii suplimentare în acest domeniu academic incipient. Acesta transcende osteologia tradițională, ajutând la înțelegerea comunității cimitirului în cadrul amplasării sale geografice, care a fost atât marginală, cât și vitală din punct de vedere strategic pentru Imperiul Otoman, în contextul mișcărilor constante care caracterizează marile imperii.

Așezămintele Nifon. Rezultatele cercetărilor arheologice preventive (2022–2023) – Adelina-Elena Darie, Diana Sonu, Vlad Ioan Bîndea, Theodor Ignat (MMB)

Autorii propun o sinteză a descoperirilor rezultate în urma cercetărilor arheologice care au vizat curtea Palatului Nifon, derulate în anii 2022 și 2023.

Săpăturile arheologice din această zonă au condus la identificarea fundațiilor unei clădiri de formă rectangulară, care figurează pe Planul Borroczyn din anul 1846 și poate fi datată între finalul secolului al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea, dar și o serie de morminte care sunt asociate cimitirului Bisericii Doamnei. O parte dintre structurile de zid identificate suprapun și, în anumite cazuri, afectează mormintele.

Între descoperiri, se remarcă două complexe arheologice de tip gropi menajere care, pe baza materialelor ceramice, pot fi încadrate cronologic în etapa premergătoare cimitirului (secolele XVI–XVII).

Comunicarea a cuprins, de asemenea, prezentarea rezultatelor analizei antropologice ale scheletelor identificate.

Cercetări de salvare în Centrul istoric: Strada Eugeniu Carada și Strada Ion Ghica (2023) – Vlad Ioan Bîndea, Radu Nicolae, Theodor Ignat, Raluca Moței (MMB)

Prezentarea constituie o sinteză a săpăturilor preventive desfășurate în Centrul istoric al Bucureștiului, în anul 2023.

Pe Strada Eugeniu Carada, cercetarea a dus la descoperirea laturii de vest interioare a Hanului Șerban Vodă, dar și a unor structuri de zid aparținând unei clădiri, identificate pe planul Bucureștiului din anul 1895, având drept proprietar pe prințul Alexis Caragheorghevici, fiul regelui sârb Petru I. Pe Strada Ion Ghica au fost descoperite mai multe ziduri, pe care, prin suprapunerea cu planul Borroczyn de la 1846–1852, autorii le-au putut atribui mai multor construcții: o parte din fundația gardului proprietății Suțu, dar și unele ziduri aparținând unei clădiri care se găsea în zona de vest a curții palatului. Această casă apare într-o fotografie realizată de Carol Popp de Szathmari din Turnul Colței, în anul 1864.

Printre materialele arheologice descoperite se numără: o monedă descoperită între zidurile de compartimentare ale proprietății deținute de Caragheorghevici, diverse materiale ceramice, chiar porțelan din secolele XVIII–XIX, și un recipient

de sticlă pentru apa de gură, de proveniență austriacă, din a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Arheologie urbană bucureșteană. Cercetările arheologice din Strada Șelari nr. 4 – Raluca Moței, Elena Gavrilă, Theodor Ignat (MMB)

În anul 2023, au fost reluate cercetările arheologice preventive pe un teren situat pe Strada Șelari nr. 4, unde, în primele decenii ale secolului al XIX-lea, se afla reședința doctorului Constantin Caracaș. Proprietatea a fost afectată de marele incendiu din anul 1847, ulterior fiind ridicat pe acest amplasament un hotel cunoscut sub denumirea Caracaș. Pe planul maiorului Rudolf von Borroczyn, din anul 1852, se pot observa trei corpuri de clădire: două cu deschidere la Strada Șelari și unul în spatele parcelei, pe toată lățimea acesteia.

Clădirile au fost refăcute radical în mai multe etape în ultimul sfert al secolului al XIX-lea, începând cu hotelul redenumit Victoria, inaugurat la 1 decembrie 1878. Pe acest teren se mai aflau o locuință, o serie de clădiri anexe și mai multe prăvălii, dintre care mai cunoscute în epocă erau magazinul de coloniale și drogheria Economu. O parte dintre clădiri a fost demolată treptat în perioada postbelică, ultimele fiind distruse la cutremurul din anul 1977. Planurile cadastrale ulterioare anului 1985 prezintă lotul de teren ca fiind liber de construcții.

Cercetările arheologice desfășurate în anul 2023 au scos la lumină mai multe structuri de zid, datând din secolul al XIX-lea, dar au surprins și urme ale utilizării zonei într-o perioadă anterioară. Majoritatea structurilor de zid descoperite pe această suprafață fac parte din Hotelul Caracaș/Victoria și dintr-o serie de clădiri și anexe contemporane. Din interiorul pivnițelor a fost recuperat un număr impresionant de obiecte din ceramică, sticlă, faianță, porțelan și metal, întregi și întregibile, caracteristice secolelor XVIII–XX.

Rezultatele cercetărilor arheologice au adus date noi, care completează informațiile existente în documentele istorice și planurile cartografice.

Cimitirul din epoca modernă de la Iepurești, jud. Giurgiu – Raluca Kogălniceanu (U „1 Decembrie 1918” Alba Iulia/Institutul de Arheologie Sistemică „Iuliu Paul”), Radu Văcălie (doctorand U „Valahia”), Mircea Dabîca (IAB), Franceska-Cristina Știrbu (doctorand IAB), Valentin Dumitrașcu (IAB), David-Alexandru Baci (doctorand IAB), Elek Popa (în proiect IAB)

La finele anului 2023, lângă biserica cu hramul „Sfântul Nicolae” din Iepurești, a fost cercetată, pe o suprafață de aproximativ 100 mp, o parte din necropola comunității locale, datând de la sfârșitul secolului al XIX-lea. Cercetarea a fost determinată de intenția de construire pe locul respectiv a unei capele mortuare și a avut ca rezultat identificarea și înregistrarea a aproximativ 40 de morminte, aparținând atât unor adulți, cât și unor subadulți. Aceștia erau, de cele mai multe ori, înmormântați în sicrie de lemn, iar din morminte au fost recuperate numeroase monede, resturi de la vestimentație, dar și câteva obiecte de podoabă.

LISTA ABBREVIERILOR AFILIERILOR INSTITUȚIONALE

ANA Chișinău – Agenția Națională Arheologică, Chișinău, Republica Moldova
 BNR – Banca Națională a României, București
 CI – Cercetător independent
 CM Arad – Complexul Muzeal Arad
 CMN Neamț – Complexul Muzeal Național Neamț, Piatra-Neamț
 CNAIR București – Compania Națională de Administrare a Infrastructurii Rutiere, București
 CNBAR – Cabinetul Numismatic al Bibliotecii Academiei Române, București
 CNM Astra Sibiu – Complexul Național Muzeal „Astra”, Sibiu
 CNMCD Târgoviște – Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească”, Târgoviște
 CNRS – Centre National de la Recherche Scientifique, Paris, Franța
 DAI Berlin – Deutsches Archäologisches Institut, Berlin, Germania
 FG București – Facultatea de Geografie, Universitatea din București
 FIB – Facultatea de Istorie, Universitatea din București
 FU Berlin – Freie Universität Berlin, Germania
 DAS-ICUB – Divizia ArchaeoSciences a Institutului de Cercetare al Universității din București
 IAB – Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București
 IAE-PAN – Instytut Archeologii i Etnologii, Polskiej Akademii Nauk, Polonia
 IAI – Institutul de Arheologie, Iași
 IAIA – Institutul de Arheologie și Istoria Artei, Cluj-Napoca
 ICEM-GS – Institutul de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion”, Tulcea
 ICI-DSESN-CCA, UAIC Iași – Institutul de Cercetări Interdisciplinare, Departamentul de Științe Exacte și Științe ale Naturii, Centrul de Cercetare Arheoinvest, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași
 ICSU Sibiu – Institutul de Cercetări Socio-Umane, Sibiu
 IFIN-HH – Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare pentru Fizică și Inginerie Nucleară „Horia Hulubei”, Măgurele, jud. Ilfov
 II „Nicolae Iorga” – Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”, București
 INP – Institutul Național al Patrimoniului, București
 ISACCL – Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului, București
 MCDR Deva – Muzeul Civilizației Dacice și Romane, Deva
 MDJ Călărași – Muzeul Dunării de Jos, Călărași
 MEOTP Târgoviște – Muzeul Evoluției Omului și Tehnologiei în Paleolitic, Târgoviște
 MI Galați – Muzeul de Istorie „Paul Păltănea”, Galați
 MI Turda – Muzeul de Istorie Turda
 MIE Târgu Neamț – Muzeul de Istorie și Etnografie, Târgu Neamț
 MINAC – Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța
 MJ Argeș – Muzeul Județean Argeș, Pitești
 MJ Buzău – Muzeul Județean Buzău
 MJ Ialomița – Muzeul Județean Ialomița, Slobozia
 MJ Mureș – Muzeul Județean Mureș, Târgu Mureș
 MJ Satu Mare – Muzeul Județean Satu Mare
 MJ Teleorman – Muzeul Județean Teleorman, Alexandria

- MJERG Caransebeș – Muzeul Județean de Etnografie și al Regimentului de Graniță, Caransebeș
- MJIA Maramureș – Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș, Baia Mare
- MJIA Prahova – Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova, Ploiești
- MMB – Muzeul Municipiului București
- MN Brukenthal – Muzeul Național Brukenthal, Sibiu
- MNB Suceava – Muzeul Național al Bucovinei, Suceava
- MNB Timișoara – Muzeul Național al Banatului, Timișoara
- MNCR Sfântu Gheorghe – Muzeul Național al Carpaților Răsăriteni, Sfântu Gheorghe
- MNIM Chișinău – Muzeul Național de Istorie a Moldovei, Chișinău, Republica Moldova
- MNIR – Muzeul Național de Istorie a României, București
- MNIT – Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, Cluj-Napoca
- MNUAI – Muzeul Național al Unirii, Alba Iulia
- ÖAW-ÖAI – Österreichische Akademie der Wissenschaften, Österreichisches Archäologisches Institut, Viena, Austria
- U „Alexandru Ioan Cuza” – Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași
- U București – Universitatea din București
- U „Babeș-Bolyai” – Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca
- U Edinburgh – University of Edinburgh, Marea Britanie
- U Ferrara – Università degli Studi di Ferrara, Italia
- U „Hyperion” – Universitatea „Hyperion”, București
- U Leiden – Universiteit Leiden, Țările de Jos
- U „Lucian Blaga” – Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu
- U Poznań – Uniwersytet im Adama Mickiewicza w Poznaniu, Polonia
- UPS Chișinău – Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, Chișinău, Republica Moldova
- U Sheffield – University of Sheffield, Marea Britanie
- USM Chișinău – Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, Republica Moldova
- U Texas – University of Texas at Austin, SUA
- U „Valahia” – Universitatea „Valahia”, Târgoviște
- U „1 Decembrie 1918” Alba Iulia – Universitatea „1 Decembrie 1918”, Alba Iulia